

EVROPSKA PRESTOLNICA KULTURE MARIBOR 2012 – POGLEDI IN IZKUŠNJE

UVODNIK

Emica Antončič

Z roko v roki s politiko 3

POGLEDI

Vesna Čopič

Znamenje na slovenskem kulturnopolitičnem brezpotju 6

Marko Brumen

Rudarjenje EPK podatkov: kdo, komu, koliko. Kaj pa: zakaj? 20

Franc Trček

EPK Maribor 2012 ali zgodba o neuspehu ter mimobežnosti 27

Oto Luthar

EPK Maribor 2012 – pogled v kulturniško
in politično drobovje Slovenije 33

Tanja Lesničar - Pučko

Kaj ostane, ko ni ničesar več? 37

Boris Vezjak

EPK med resnico mesta in njegovim vstajanjem 41

ANKETA

Anketa med mariborskimi kulturniki 47

SUMMARY

64

LETNO KAZALO 2012

66

<http://www.aristej.si/slo/dialogi/index.html>
<http://www.eurozine.com/journals/dialogi.html>

Emica Antončič

Z roko v roki s politiko

Evropska prestolnica kulture 2012 z neverjetno hitrostjo izginja iz zavesti Maribora in njegovih prebivalcev. Kot da jo je življenje v mestu, ki je prvo v seriji slovenskih ljudskih vstaj prisililo župana-politika k odstopu in se z delovanjem več vstajniških civilnodružbenih skupin počasi približuje novim oblikam neposredne demokracije na lokalni ravni, povsem povozi-lo in postavilo vse kulturno dogajanje preteklega leta na stranski tir. Ekipa Zavoda Maribor 2012 si je sicer z retoričnim manevrom poskusila pripisati zasluge za spremembo zavesti v mestu, kot da sama ne bi v mesto prišla sodelovat prav z zdaj že bivšim, proslulim županom. In temu županu bo, kot je pred kratkim napovedala, še podelila zahvalo za zasluge za EPK. Ne samo, da je takšno dejanje v očeh mariborskih vstajnikov popolnoma dep-lasirano, samo po sebi je dokaz tesne prepletenosti programskega vodstva EPK in oblastniških politik. In tega, da tudi del slovenskih kulturniških elit tako kot politične elite živi življenje, ki je odtrgano tako od življenja drugih kulturnikov kot od življenja povprečnih državljanov.

Kot sem že večkrat zapisala, je EPK kot tak političen projekt, zamisel zanj je tudi v Mariboru izšla iz politike, kultura pa je bila samo tista, ki je morala realizirati program. Politika je izbirala ljudi iz kulturniških vrst v ta namen in kljub temu, da so nasprotja med političnimi elitami postopoma popolnoma izničila osnovne pogoje za kvalitetno izveden in strateško pre-mišljen program, je bilo kandidatov za prevzem programskega vodstva kar nekaj. Ekipa, ki je to vodstvo končno dobila v roke tako rekoč pet minut pred dvanajsto, ga je očitno sprejela brez zadržkov in vztrajala vse do konca kljub nerednemu pritoku denarja iz občinske blagajne. Lahko se vprašamo, kaj je bilo v vodenju tega projekta tako privlačnega, da izbrani kulturniki še pomislili niso, da bi politiki na primer rekli: »Če želite kvalite-ten program in da prevzamemo odgovornost zanj, ustvarite stabilne pogo-je za delo, sicer se tega ne gremo.« Ali je slovenska kultura res tako na psu, da je pripravljena delati v kakršnihkoli pogojih in povezavah s katero koli politiko? Ali pa ji – prav nasprotno – povezave s politiko pri velikih projek-tih dajejo posebno moč? Kljub temu da je bil želeni proračun prestolnice na koncu močno zmanjššan, je vendarle šlo za največja sredstva za kakšen kulturni projekt v državi doslej, in tisti, ki so ga vodili, so imeli moč in po-oblastila, da izbirajo in delijo denar izvajalcem programov, torej drugim kulturnikom. Z opravljenim projektom pa se avtomatično dobi tudi odlične reference za bodoče kariere.

Večina domačih mariborskih kulturnih organizacij in posameznikov se je znašla v položaju, ko je s svojimi zamislimi kandidirala za sredstva, jih dobila (ali pa ne) in potem še čakala na zamikajoča se plačila. Kot kažejo v tej številki objavljeni odgovori na anketo med mariborskimi kulturniki, so

ta sredstva na eni strani obstoječim javnim zavodom omogočila širjenje programa, nekaterim mladim nevladnim organizacijam pa sploh zagon in realizacijo prvih idej. Po doslej zbranih podatkih so sodelovali praktično vsi kulturni subjekti v mestu – z eno izjemo: avtorico tega uvodnika oz. Založbo Aristej, izdajateljico Dialogov. Ne da bi to svojo odločitev želela poudarjati kot kakšno posebno junaštvo, saj sem jo tudi drago plačala, a v moralno zadoščenje mi vsekakor je, zato jo omenjam. Toliko let sem že v slovenski kulturi, toliko izkušenj imam in toliko ljudi poznam, da sem se, ko sem videla, kam se zadeve z EPK razvijajo, spontano odločila, da ne bom zapravljala svojega časa in energije s tem in da predvsem ne želim biti odvisna od klientelističnih omrežij. Vendar pa vztrajati pri takšni odločitvi ni bilo tako preprosto, kot sem si zamislila. Organizatorji EPK so namreč očitno menili, da imajo zaradi velepomembnosti prestolovanja pravico v svoje programe vključiti prav vse v mestu, ne da bi se z njimi prej sploh o čemerkoli dogovorili ali vsaj vprašali za dovoljenje. Tako so se tudi Dialogi znašli v njihovih napovednikih. Žal smo to opazili šele, ko so nam poslali vabilo na prireditev, pri kateri so nas brez naše vednosti določili za sodelujoče. Da bi se ubranili takšne »dobronamerne« manipulacije, sem morala javno protestirati in zanikati sodelovanje v programu. Ta dogodek je tudi prav dober dokaz, kako se je pri programih improviziralo in virtualno povečevalo njihovo število. Še resneje pa je bila moja želja po neodvisnosti ogrožena tisti hip, ko je postalo jasno, da občina zmanjšuje in deloma tudi ukinja letna proračunska sredstva za tiste programe in projekte nevladnih organizacij v mestu, ki nastajajo zunaj EPK, imajo svojo zgodovino pred njim in prihodnost po njem. Lokalna politika je zaradi EPK bila pripravljena uničiti vse zunaj tega projekta. A danes je jasno, da je prav ta kultura, kar je bilo v mestu že prej in kar naj bi je bilo še naprej, pravzaprav tista trajnost, ki so je epekajevci imeli polna usta. Toda mestne politike nič od tega ne zanima: EPK je na hitro pometla pod preprogo in skrajšala rok za ukinitve zavoda, namesto da bi po priporočilih EU v letih po EPK zvišala sredstva za kulturo, pa jih je starim programom znova zmanjšala. Tistih nekaj novih programov, ki so s pomočjo EPK nastali, se brezupno bori, da bi jih lokalna politika prepoznala kot nove kulturne programe v mestu. Sama sem se medtem naučila, da se načelnost v slovenski kulturi ne izplača.

Slednja ni enoznačna, ampak je družbeno razslojena na skoraj nepregleden način. V njej se mešajo tako stari socialistični privilegiji javnih zavodov (katerih direktorje imenuje politika in jih tako spravlja v posebne oblike odvisnosti, zaradi česar večina ravna izjemno previdno, se ne opredeljuje do družbenega dogajanja, ampak se raje zateka v varno naročje »stroke«) kot groba tržna odvisnost vseh svobodnjakov od sredstev za javne razpise, ki jih odmerja politika, njihovih vsebin in pogojev in od politike imenovanih strokovnih komisij, ki o delitvah odločajo. Kdor se je v takšnih razmerah uspel prebiti do močnejših klientelističnih povezav, je brez dvoma zmagovalec. Poraženci ga ne marajo, pa vendar pogosto sto-

pajo z njim v interesna razmerja. Malokdo spregovori odkrito. Če bi, bi bila ta številka Dialogov debelejša. Neodvisnosti ni. Na ulice in med protestnike je šel predvsem tisti del slovenske kulture, ki se je znašel na eksistenčnem robu, medtem ko nek drugi pol sam uporablja jezik političnih elit. Odhajajoči programski direktor EPK Mitja Čander se do konca ni odrekel visokoletečim floskulam o EPK, s kakršnimi se je vse govorjenje o tem projektu sploh začelo. Za medije je nedavno izjavil: »EPK je služil vsej slovenski družbi kot neke vrste laboratorij za številne premisleke, na primer definicijo kulture v današnjem času in njeno pozicioniranje v družbi.« Res, EPK nam je nazorno pokazal, da ni od politike neodvisne slovenske kulture.

Slovenska kultura je sama dopustila, da je prišlo tako daleč, in sama si bo znotraj civilne družbe morala priboriti drugačne življenjske pogoje. Za zdaj lahko samo rečemo, da bo treba za to precej več angažiranosti, kot pa jo kaže dejstvo, da je na našo anketo odgovorila komaj desetina nagovorjenih mariborskih kulturnikov, ki so sodelovali pri EPK. EPK se zelo hitro pometa pod preprogo, a odnose in razmerja v mestni kulturi je spremenil za zmeraj. In to situacijo bo treba zdaj pregledati in narediti nov dolgoročni načrt za življenje kulture v mestu in z njim. Tisti, ki še zmeraj samo obdelujejo svoj vrtiček po principu »bo že kako«, se ne bodo mogli več zanašati, da bodo stvari za njih urejali drugi. Anketa je tudi pokazala, da so nedvomno bolj aktivni tisti, ki so »na trgu«, torej nevladne organizacije, hkrati pa živijo slabše in v veliki negotovosti. A se tudi oni pogosto znajdejo – kot je odkrito v odgovoru zapisala Brigita Pavlič, direktorica nevladnega Festivala Maribor – v »dilemi o roki, ki te hrani«. A nekaj je mariborskim vstajniškim skupinam že jasno: dokler civilna družba ne bo postala močnejša od politični strank, bomo ostali ujetniki fantomov, kot je bil EPK.

Vesna Čopič

Znamenje na slovenskem kulturnopolitičnem brezpotju

Slovenska kulturna politika zadnjih dvajset let, torej vse od osamosvojitve, enostavno ne ve, kaj bi s kulturo, in jo je zato prepustila njenemu lastnemu toku. Zaradi zgodovinskih nacionalnih zaslug ji sicer ni odtegovala proračunskih sredstev, kar ne da jo je zgolj ohranjalo pri življenju, ampak ji je tudi omogočalo, da se je skupaj z vsemi dotlej nabranimi rentami, anahronizmi in anomalijami postavila na piedestal, s katerega se je upirala kakršnimkoli spremembam in pri tem ostala v svojih predlogih popolnoma pasivna oziroma še naprej sporočala samo eno, to je, da ima premalo sredstev. Ustoličene strukture, ki so nastajale skozi desetletja v močnem javnem obroču, značilnem za paternalistično zasnovani socializem, se niso drugače kot samo deklarativno zavzemale za spremembe, kot da tudi za umetnost velja, da vplivni centri moči nikoli niso naklonjeni spremembam, ker bi jim te utegnile ogroziti pridobljene pozicije. Ker so te skupine v Sloveniji predvsem v javnem sektorju, torej zdravstvu, šolstvu, znanosti kulturi ..., se tranzicija na področju javnih storitev nasploh ni zgodila. Vsaj ne njena bistvena sestavina, to je prehod iz demokratičnega centralizma, kjer se je vsa oblast koncentrirala v eni partiji, eni nomenklaturi in od nje selekcioniranem sistemu t. i. pluralizma samoupravnih interesov, v odprto družbo, kjer naj bi večstrankarski sistem zagotavljal prost dostop do oblasti (politični pluralizem), državni, nevladni in zasebni sektor pa pluralizem različnih interesov. Ker javni obroč ni razpadel na državni in nevladni sektor (vsí profesorji, zdravniki, znanstveniki in umetniki so v Sloveniji javni uslužbenci, ki jim fiksira plače država; javni zavodi pa niso programsko financirani v enem kosu, ampak kot klasične birokratske organizacije po priznanih stroških), se je v tranziciji samo še okrepila nenačelna distributivna koalicija, ko politične oblasti ohranjajo ureditev, ki omogoča pridobljene privilegije izbranih družbenih elit in njihovih omrežij, te pa jo v zameno podpirajo na oblasti. Oblast, brez razlike med desnico in levico, ni hotela izpustiti vajeti iz rok, »civilna družba« pa je bila tako navajena sobivanja z oblastjo, da se je samostojne poti in svoje lastne katarze ustrašila. Na mestu, ki bi ga morala zavzeti odprta družba, je ostala dediščina državnega korporativizma, torej tistega sistema, ki je v enopartijski državi kljub samoupravnim popravkom nastajal pod pokroviteljstvom centra (naj omenim samo izjavo o družbenopolitični neoporečnosti kandidatov za vse vodilne funkcije, torej tudi v kulturnih okoljih). V tranziciji ni bila prepoznana razlika med državnim korporativizmom in družbenim korporativizmom. Značilnosti državnega korporativizma (Schmitter, 1974) so vsiljene korpo-

rativistične forme (npr. centralna umetniška društva po drugi svetovni vojni), asimetrična odvisnost (civilna družba je praviloma brez lastnega premoženja – samo Rimskokatoliška cerkev je lahko, ob nekaj častnih izjemah, kot je npr. Glasbena matica Ljubljana, izkoristila denacionalizacijo), potlačeno ali zmanipulirano konflikto (kulturni boj), majhno medsebojno spoštovanje skupin (izključevalnost oziroma obravnava *ad personam* namesto *ad rem*), neučinkovita pritožbena sredstva proti državi (nepregledno število pravil oziroma neprehodna procesna kamuflača odločanja), prodirljiva državna birokratska kontrola (pikolovsko pregledovanje računov namesto evalvacije doseženega) ipd. Seveda pa tudi predvsem to, da je oblast tista, ki omogoča izbranim skupinam, da vplivajo nanjo od zgoraj navzdol. Značilnosti družbenega korporativizma (Lukšič, 1994) so, da so skupine, vključene v oblast, zrasle simultano od spodaj navzgor in se nato vključevale v državo spontano in samoiniciativno. Kljub temu, da ne gre za dva čista modela, ampak ima v praksi gotovo tudi drugi nagnjenje k pomanjkljivostim prvega, bi moralo biti v tranziciji jasno, da mora državni korporativizem najprej razpasti v odprte, nasprotujoče si, raznolike, nekontrolirane interesne politike, torej da se mora prej zgoditi pluralizem, da se lahko nato zgodi družbeni korporativizem (Čopič, 2006). Odsotnost zavesti o potrebi po prepihu, preizpraševanju in dvomu je pripeljala do zamrznjenega položaja in izključujoče družbe, kjer so nove generacije ostale brez vsega. Tranzicija se je zožila le na retoriko izpraznjenih ideologemov o demokratizaciji (Čopič, 2011), nihče iz kulturniških vrst pa ni nikoli povedal, zakaj pri vsem tem sploh gre. Odsotnost kulturnopolitičnih ambicij je bila še toliko bolj nenavadna, ker so gibanje za demokracijo in samostojno državo sprožila prav kulturna pričakovanja in protagonisti iz kulturniških, predvsem pisateljskih vrst. Njihovo nezadovoljstvo z za kulturo neobčutljivo jugoslovansko politiko in ostrimi očitki na račun zapostavljanja alternativnih, avantgardnih, neinstitucionalnih kulturnih praks ter na sploh kratenja človekovih pravic se je po prevzemu oblasti razblinilo. Političnemu pluralizmu ni sledil interesni pluralizem kot tudi ne generacijska odprtost. Kulturni sistem se ni odprl niti novim akterjem niti novim generacijam. Utečeno kolesje je sicer ustvarjalo vedno več in novih kulturnih produkcij, ni pa spremenilo svojega ustroja. Namesto da bi se demokratiziral pogon, so se aktivirali njegovi potniki, če povzamem stavek po Jožefu Školču, ki se je očitno zavedal stanja, a kot politik z obetajočo politično kariero ni bil pripravljen vanj poseči. Tej oceni je potrebno dodati samo to, da so vsi tisti, ki jim dotlej ni bilo dano, da bi postali del državnega korporativnega modela, tudi sami hitro spoznali, da se morajo čim prej na nek način tudi sami vkrcati.

Del obrambnega manevra je bilo tudi zavzeto razpravljanje o nacionalnem kulturnem programu in novi kulturni zakonodaji. Ko je bilo vse skupaj končno in z zamudo sprejeto (tranzicijski zakon o organiziranju in financiranju kulture, to je Zakon o uresničevanju javnega interesa na po-

dročju kulture je bil sprejet nazadnje od vseh družbenih dejavnosti leta 1994, prvi nacionalni program pa šele leta 2004), se ni kaj bistvenega spremenilo. Glavne novosti, ki jih je prinesel zakon, to je izenačevanje institucionalne in neinstitucionalne kulture, prožnejša delovna razmerja, ki bi omogočala normalen vstop novih generacij in novih znanj, bolj pregledna odgovornost odločevalcev in jasnejša razdelitev pristojnosti med politiko in stroko se v bistvenih točkah niso uresničevale,¹ nacionalni kulturni programi pa so bili prava poplava desetine ciljev brez vsake hierarhije.² Namesto resne razprave o različnih preferencah, alternativah in prioritetah so se kulturniški dokumenti praviloma sprejemali s soglasjem, ki pa ni odražalo skupne volje, ampak le vsesplošno letargijo ali celo oportunizem, da se ne bo zgodilo nič, kar bi lahko zamajalo pridobljene pozicije ali socialni mir v kulturnih vrstah. Ko Douglass C. North razčlenjuje »očitno vztrajnost neučinkovitih lastninskih pravic«, pravi, da do neučinkovitosti pride zato, ker »vladarji ne želijo nasprotovati močnim skupinam z uvedbo učinkovitih pravil« (North 1998: 59). Dokler nacionalni program ni bil sprejet je bil to nekakšen politični fantom, od katerega se je veliko pričakovalo, ko pa je postal stvaren dokument, se z njim politika ni več resno ukvarjala. Tako recimo ni nikogar motila nepovezanost strateškega dokumenta z letnim državnim proračunom, posebej s 35. poglavjem o kulturnem proračunu. Bilo bi namreč normalno, da predstavlja skupaj z obrazložitvijo nekakšen letni izvedbeni načrt štiriletnega nacionalnega programa za kulturo. Nihče tudi ni iskal neposredne povezave med vsakoletnim zakonom o izvajanju letnega proračuna in letnim poročanjem Vlade oziroma Ministrstva za kulturo o izvajanju nacionalnega kulturnega programa. Vse te neštete strani birokratskih dokumentov so zaposlovale birokratski aparat, ne da bi se politika kakorkoli resno ukvarjala z zapisanim. V primeru nacionalnega programa za kulturo se je celo večkrat pohvalila, da je nalogo prepustila svojim strokovnim telesom, npr. Nacionalnemu svetu za kulturo, pri čemer se ni nihče vprašal, ali si ni s tem samo umila rok. Nihče se tudi ni zares vprašal, zakaj je Nacionalni svet za kulturo to tudi dopustil. Kot da bi vsi skupaj, a vsak iz svojih razlogov, hoteli ustvarjati zgolj videz demokratične kulturne politike, da bi v resnici lahko ohranjali *status quo*. O neresnosti NPK priča tudi dejstvo, da se program nikoli ni spreminjal, čeprav zakon posebej predvideva možnost, da se ob letnem poročanju

¹ O tem, da ni bilo vednosti, da se zakon ne uresničuje, ni mogoče govoriti, ker je avtorica tega prispevka v marcu 2006, ko je bila še vodja Sektorja za kulturni razvoj in evropske zadeve skupaj s svojimi odličnimi sodelavci (ki so se kasneje raztepli, a mnogi med njimi dobili prestižne službe), pripravila veliko Analizo izvajanja Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (200 strani analize in 200 strani empiričnega materiala), ki pa je ostala v ministrovem predalu, poleg tega pa je tudi tedanji predsednik Nacionalnega sveta za kulturo Janez Pipan na neuraden predlog avtorice po njenem prisilnem odhodu z ministrstva ni želel uvrstiti na sejo sveta.

² Morda ni odveč pripisati, da teksti nacionalnih programov za kulturo nikoli niso nastajali v okviru Sektorja za kulturni razvoj in evropske zadeve, kar je prav tako svojevrsten absurd.

parlamentu nacionalni kulturni program potrebam in spoznanjem ustrezno spreminja in dograjuje.

Namesto kulturno odgovorne skupnosti imamo stanje organizirane nedolžnosti. Politiki so nedolžni, ker morajo v imenu kulturne avtonomije kulturo prepustiti kulturnikom, kulturne institucije pa so tako in tako samostojne pravne osebe. Direktorji kulturnih institucij so nedolžni, saj je vse določeno s centraliziranim sistemom javnih uslužbencev in bolj ali manj letno indeksiranim proračunom ter imajo zato zvezane roke. Kulturniki, ki so člani strokovnih komisij ministrstva, so nedolžni, ker je komisija kolektivno telo s temu primerno razpršeno odgovornostjo. Javni uslužbenci so nedolžni, ker so tako in tako plačani po položaju in ne po delu. Državni uradniki so nedolžni, saj samo izpolnjujejo postopkovna pravila in pregledujejo račune, ne da bi se smeli vtikati v vsebino. Nacionalni svet za kulturo je nedolžen, saj je v nacionalnem programu vse, kot mora biti. Odstop svojega prvega predsednika dr. Matjaža Kmecla so enostavno prezrli, ker se niso bili pripravljene soočiti z njegovimi razlogi – da nikjer nima prave podpore za spremembe: ne v kulturnih krogih, ne v kulturni administraciji in ne med politiko.

Zakaj tak dolg in splošen uvod? Ker brez tega širšega kulturnopolitičnega konteksta ni mogoče razumeti dogajanja v zvezi z EPK Maribor 2012. Celo več, da bi ga lahko razumeli, moramo poseči prej še v širši politični kontekst.

Po padcu Berlinskega zidu v Sloveniji ni prišlo do osramočenega propada komunističnih elit, saj so s samoupravnim socializmom Slovenijo pripeljale do kvazi demokracije (pluralizem samoupravnih interesov), kvazi trga (poslovna samostojnost organizacij in privatna lastnina) in kvazi civilne družbe (društva in samostojni kulturni delavci ter njihove skupnosti), s čimer so Sloveniji zagotovile tudi veliko prednost pred ostalimi tranzicijskimi državami. Mehak prehod brez lustracije in eliminacije komunistične partije je omogočil kontinuiteto enih, medtem ko so morali samo novi začetki z ničle, torej brez vzpostavljenih struktur in materialnega temelja. Levica, ki je podedovala progresivni duh socializma, ne da bi zaradi tega v tranziciji zares kaj progresivnega storila, je namreč uspela zasesti tradicionalno bolj svobodomiselna mesta, desnica pa se je v takem položaju zatekla v komunalizacijo Slovenije oziroma njeno razbitje na več kot 200 občin. S tako prerazporeditvijo moči si je postopoma utrdila politično moč in potem – ko je bila s svojo SLS v toliko levih koalicijah – končno v času imenovanja slovenskega mesta za EPK s svojo desno koalicijo tudi prevzela oblast. Os med urbanim in ruralnim se v Sloveniji vsiljuje kot nadomestilo za politično distinkcijo med levim in desnim, ki pa je po padcu Berlinskega zidu tudi sicer izgubila svojo izraznost. Tudi napetost te nove osi je v svojem bistvu zlagana, ker ne gradi na kruhu, ampak samo še na igrah. Desnica se bojuje za svoje volilno telo z domačijskim populizmom, kon-

zervativno retoriko vrednot in državnimi proslavami, ki temeljijo na povzdigovanju domačega, levica pa s sodobnim dizajnom, na videz progresivno retoriko vlakov in državnimi proslavami v duhu sodobnosti. V resnici se odnos obeh polov do odprte družbe ne razlikuje, kot se ne razlikuje njun odnos do neinstitucionalnega, torej do onega, na kar ne morejo neposredno vplivati. Neinstitucionalna kulturna produkcija ostaja nekaj izvensistemskega, torej fakultativnega pri obeh. Janšev prvi mandat je sicer zamenjal na nacionalni televiziji javno z domačijskim, vendar pa so bile že tedaj najbolj kakovostne oddaje potisnjene v drugorazredne termine gledanosti. Populizem je torej prisoten na obeh straneh, le da se drugače demonstrira. O kruhu pa kdaj drugič, saj je za projekt EPK pomembno predvsem to, da je potrebno postopek izbire mesta za podelitev naziva EPK v Sloveniji ocenjevati tudi v političnem kontekstu spopada med vplivno cono leve, t. i. urbanim, in vplivno cono desnice, t. i. ruralnim. V primeru slovenske izbire in izvedbe projekta EPK 2012 torej ne gre za enostaven prestižni spopad med Ljubljano in Mariborom. Gre za mnogo več. Gre za teritorialni spopad dveh Slovenij, v tem primeru na plečih kulture.

Preden bom interpretirala svoja spoznanja v kontekstu tega uvoda, bom v nadaljevanju opisala nekaj ključnih značilnosti postopka nominacije Maribora za EPK 2012 in priprav za izvedbo tega prestolovanja. Te značilnosti so:

- odsotnost nacionalne podlage za nominacijo
- odločitev za javni razpis
- vloga mednarodne ocenjevalne komisije za presojo in izbor mesta za nominacijo za naslov »Evropska kulturne prestolnica« za leto 2012.
- izbira brez programske zasnove
- odložen »kulturni boj«
- finančni molk
- usodne posledice špekuliranja z investicijami
- organizacijska luknja
- javni zavod
- generacijska priložnost

Odsotnost nacionalne podlage za nominacijo

Izpeljava nominacije v letu 2006 in 2007 se je dogodila mimo Nacionalnega programa za kulturo za obdobje 2004–2007, torej mimo parlamenta in zgolj na ravni izvršilne oblasti. To je še en dokaz, da so nacionalni programi kulture predvsem ritual in ne izraz kulturne odgovornosti slovenske države in še manj preglednega delovanja kulturnopolitičnih odločevalcev. Le tako si je mogoče pojasniti, zakaj se v letu 2006, ko je bila že znana

slovenska vključitev v EU projekt Evropska prestolnica kulture, Nacionalni program 2004–2007 ni dopolnil s tem daleč najpomembnejšim in največjim projektom. Normalno bi namreč bilo, da bi se to zgodilo vsaj ob redni letni obravnavi Poročila o izvajanju tega programa v Odboru za izobraževanje, znanost, kulturo in šport Državnega zbora RS leta 2006. Res je, da je sam projekt sodil v leto 2012, vendar pa njegove evropske pravne osnove zavezujejo države članice, da nominacijo izpeljejo vsaj štiri leta prej, torej do konca leta 2007. Če bi bil nacionalni program za kulturo res strateški dokument kulturnopolitičnega načrtovanja, bi se seveda leta 2006 opredelil do največjega projekta, ga umestil v svojo razvojno vizijo in zagotovil legalno podlago za nominacijo.³ Tako pa je samo povzegal pravne podlage EU, torej tudi v njih določene cilje, kar pomeni, da je bila slovenska politika pripravljena za slovenski denar v višini približno 27 milijonov evrov izpeljali evropski projekt, k kateremu je EU prispevala vsega 1,5 milijona evrov. Pa to seveda ne pomeni, da gre za nelegitimne cilje, gre le za to, da jih slovenska kulturna politika ni uspela niti ponotranjiti in še manj nadgraditi.

Odločitev za javni razpis

Sklep Evropskega parlamenta in Sveta 649/2005 z dne 4. maja 2005, s katerim je Slovenija dobila EPK v letu 2012, določa za prehodno obdobje (do leta 2013), da se države same odločijo, kakšen bo notranji postopek izbire.⁴ Taka možnost bi morala pomeniti za kulturnopolitično artikulirano državo priložnost, da izkoristi evropsko znamko za svoje nacionalne potrebe.⁵ Nasploh je za kulturo v Sloveniji značilno, da so se vse zanjo pomembne spremembe v obdobju tranzicije zgodile zunaj nje in brez misli nanjo.⁶ Podobno kot kultura ni bila sposobna aktivne drže v tranzicijskem

³ EPK Maribor 2012 je bil vključen kot gotovo dejstvo v naslednji Nacionalni program za kulturo 2008–2011.

⁴ Slovenija je torej kandidirala po starem 3. členu Sklepa 1419/1999, ki določa, da je postopek kandidature in izbire notranji postopek posamezne države članice in na ravni EU niso predpisane nikakršne določbe s tem v zvezi.

⁵ Avtorica tega prispevka je bila v času, ko se je oblikovala sprememba tega sklepa, predstavnica Slovenije v Odboru za kulturne zadeve Sveta ministrov EU, kjer je uveljavljala in na koncu tudi uveljavila stališče, da se v prehodnem obdobju za uveljavitev spremembe, to je do 2013 ohrani pravico, da se države same odločijo, kakšen bo notranji postopek izbire.

⁶ V mislih imam spremembe v ureditvi lokalne samouprave, ko so občine postale samostojne entitete, ki same odločajo o svojem proračunu (torej brez zakonskih obveznosti na področju kulture); davčne spremembe, ko je kultura izgubila večino ugodnosti, ki jih je imela v jugoslovanski državi; privatizacija in denacionalizacija brez občutka za pomen lastnine pri oživiljanju civilne družbe (npr. Državna založba Slovenije je brez odločitve države ali odpora njenih urednikov iz vrst Društva pisateljev Slovenije postala Držna znanilka sprememb); spremembe na področju zaposlovanja, ki so ustvarjalce in poustvarjalce prekvalificirale v javne uslužbenke; spremembe v sistemu javnih financ in javnih naročil, ki je kulturne institucije zapisal neznosni birokratizaciji ipd.

virtincu, je v celoti zamudila tudi priložnost, ki jo je ponujal prestižni projekt EPK. Slovenska kulturna politika ni bila sposobna umestiti EPK v svoj razvojni razmislek in suvereno izpeljati nominacije na podlagi svojih potreb in kapacitet. V državi, kjer je nacionalna kulturna infrastruktura zaradi jugoslovanskega strahu pred nacionalnimi središči lahko vse od 2. svetovne vojne dobila en sam nov objekt, to je Cankarjev dom (še tega samo kot kongresno-kulturni center) in v samostojni Sloveniji, ki bi se končno lahko kot mlada država postavila na evropski kulturni zemljevid, ni bilo mogoče preseči mariborsko-ljubljanske folklore in sprožiti resne razprave. Namesto ponujene razprave o tem, da bi lahko problem vseh treh umetniških akademij in pomanjkanja produkcijskih prostorov in odrov za sodobno umetnost povezali v slovenski EPK, ki bi cilj na študentsko populacijo, torej nove evropske rodove,⁷ se je tedanja koalicija oziroma njen minister za kulturo dr. Vasko Simoniti odločil za na videz demokratično rešitev, ki naj naslov prepusti najboljši kandidaturi. Nacionalni projekt je tako postal mestna zadeva. A še to le na videz.

Vloga mednarodne ocenjevalne komisije za presojo in izbor mesta za nominacijo za naslov »Evropska kulturna prestolnica« za leto 2012

V bistvu je odločil minister sam, ko je izbral člane mednarodne ocenjevalne komisije za presojo in izbor mesta za nominacijo za naslov »Evropska kulturna prestolnica« za leto 2012. Sestava je namreč za nekoga, ki pozna osebno in strokovno vse mednarodne člane in razume delovanje državnih resorjev, več kot pomenljiva. Samo eden od treh tujih članov, to je dr. Franco Bianchini, je pravi mednarodno priznani ekspert,⁸ ostala dva (Guy Dockendorf iz Luksemburga in Herald Voorneveld iz Nizozemske) pa sta bila visoka državna uradnika. Od preostalih devetih članov so bili trije predstavniki vladnih resorjev. Če se je tedaj še zdelo njihovo imenovanje legitimno, saj naj bi bil to vsevladni projekt s pomembnimi cilji, ki presegajo kulturni resor, pa se danes, ko je popolnoma jasno, da so vsi ti resorji (promet, turizem, lokalna samouprava) finančno in tudi sicer pozabili na EPK, njihova vloga vidi v popolnoma drugačni luči, torej kot glasovalni

⁷ Avtorica tega prispevka je bila tedaj vodja Sektorja za kulturni razvoj in evropske zadeve ter zato vpetna v priprave na nominacijo. Postopek se je začel po njeni prisilni premestitvi na Ministrstvo za šolstvo in šport.

⁸ Edini zares referenčen mednarodni strokovnjak, to je Franco Bianchini, se ni strinjal z izbrano kandidaturo, tudi zaradi tega ne, ker je Slovenija mlada država, ki bi sama potrebovala mednarodno prepoznavnost.

stroj ministra, ki jih je imenoval.⁹ Od pravih poznavalcev kulturnih razmer sta bila v komisiji samo dva in to primerno porazdeljena med Maribor (Vladimir Rukavina, direktor Narodnega doma Maribor) in Ljubljano (Mitja Rotovnik, direktor Cankarjevega doma). Od preostalih strokovnjakov iz akademskega sveta ni bilo nikogar z referencami s področja kulturne politike ali poznavalca evropskih kulturnih prestolnic. Iz podrobnega, več deset strani dolgega predloga zapisnika zasedanja mednarodne ocenjevalne skupine od 19. do 23. 4. 2007 je popolnoma razvidno, kako se niso poglobljali v pomanjkljivosti kandidatur, na katere so sicer opozarjali (npr. dr. Igor Meden z Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani). Več kot dobrodošlo bi bilo, če bi se člani velikega intelektualnega dometa, kot npr. dr. Bernard Nežmah, zares poglobili v svojo nalogo, a kaj takega iz zapisnika res ni mogoče razbrati.¹⁰ Kot tudi ni mogoče razbrati vloge člana komisije s področja arhitekture pri oceni investicijskih načrtov. Vsa ta opažanja postanejo popolnoma brezpredmetna, ko se jih zapakira v podroben sistem točkovanja kot najbolj objektivnega načina izbire. Ena največjih anomalij slovenskega kulturnopolitičnega modela na splošno je, da si zagotavlja legalnost s tem, da se sprejemajo odločitve, ki po svoji naravi ne morejo biti nič drugačne kot samo subjektivne, s pomočjo točkovanja. Tako se odločitve, katerih tehtnost bi se morala preverjati na osnovi vsebinskih utemeljitev, skrijejo za kvantitativno krinko. Zato ostaja vprašanje legitimnosti odločitve tudi v primeru izbire Maribora odprto.

Izbira brez programske zasnove

Javni razpis za izbor mesta za nominacijo za naslov »Evropska kulturna prestolnica« za leto 2012 govori samo o idejnem konceptu brez omenjanja kakršnekoli programske zasnove, čeprav po drugi strani predvideva finančno vrednotenje programa. Prav opisana sestava komisije pomaga razumeti, kako je bilo mogoče, da se je odločalo o izbiri, ne da bi se problematiziralo tak javni razpis.¹¹ Ko so to nejasnost poskušali razčistiti udeleženci na delavnici ministrstva za zainteresirane kandidate dne 18. 12. 2006, je bilo pojasnjeno, da EPK ni kulturni program, temveč koncept promocije mesta, temelječ na kulturi. Ob odsotnosti avtentičnega kulturnopolitičnega premisleka, ki bi splošno zastavljene evropske cilje, kot so razvoj kulturne-

⁹ Samo za ilustracijo: Slovenske železnice so prav v letu 2012 ukinile nočno povezavo med Mariborom in Gradcem.

¹⁰ Še najbolj resen je bil predlog mednarodnega člana, da naj se komisiji omogoči predstavitev vseh štirih mest, ki bi bila priložnost tudi za dodatna vprašanja in pojasnila. Predlog je bil zavržen s pojasnilom, da to ni v skladu s slovensko nacionalno zakonodajo, saj bi bila lahko prisotnost prijaviteljev razumljena kot možnost naknadnega dopolnjevanja po izteku razpisnega roka.

¹¹ Eden od članov, Mitja Rotovnik, je posebej polemiziral s to značilnostjo razpisa.

ga sektorja, poudarjanje evropske dimenzije in prispevek k družbeno-gospodarskemu razvoju, navezal na konkretne kulturne potrebe, slovenske razmere, kapacitete in razvojne priložnosti, se je kandidatura pravzaprav zožila na to, da se napiše prijavo, ki bo čim bolj zvesto sledila evropski retoriki ne glede na slovensko stvarnost. V tem je bila KID Kibla pravzaprav nenadkriljiva, tako zaradi svoje izkušnosti in uspešnosti na drugih evropskih razpisih kot tudi zaradi neverjetnega poguma napovedovati »3.800.000 obiskovalcev kulturnih dogodkov, 900.000 več tujih turistov in 700.000 dodatnih nočitev, 1.000.000 evrov neto dohodka od marketinga, 600 novih zaposlitev in 99-odstotno digitalno pismenost in dostopnost do spleta.« Tako je bila pravzaprav edina značilnost, ki je izhajala iz slovenskih razmer, odločitev Maribora, da v svojo kandidaturo povabi še partnerska mesta vzhodne kohezijske regije. Šele prihodnost bo pokazala, koliko je šlo le za taktično potezo in koliko za tlakovanje novega regionalnega kulturnega prostora, torej smiselnega povezovanja in sodelovanja šestih mest (Ptuj, Murska Sobota, Velenje, Slovenj Gradec in Novo mesto) pod vodstvom Maribora tudi v prihodnosti. Zdi pa se, da je bila v partnerskih mestih v nasprotju z MO Maribor ves čas politična podpora in interes za čim boljše sodelovanje z Javnim zavodom EPK Maribor 2012. S tega vidika je morda Slovenija dobila kar šest EPK, mesta pa kulturne priložnosti kot še nikoli doslej in zbudila v svojih okoljih snovalce, ustvarjalce in gledalce, ki so prej mislili, da nimajo v umetnosti kaj iskati. Nekatera so se že odločila, da bodo tudi v bodoče načrtno gradila svojo prepoznavnost na blagovni znamki EPK, samo upati pa je, da tudi z novo zavestjo o kulturi.

Odložen »kulturni boj«

Odsotnost programske sheme je omogočila odprtost projekta za vse in možnost, da so se lahko vsi v njem prepoznali. Mogočen vtis kandidature zaradi same velikosti in dobesedno teže prijave se je predstavljal kot dokaz njene tehtnosti in šele evropska intervencija je postavila snovalce na trdna tla z ugotovitvijo, da aplikacija nima jasne programske zasnove in je v takem stanju ni mogoče podpreti. Neuspešna predstavitev kandidature pod vodstvom MOM pred sedemčlanskim Spremljevalnim in svetovalnim odborom EU v Bruslju 23. aprila 2008 je pomenila konec sodelovanja MOM s Kiblo. Popravni izpit pod vodstvom Vladimirja Rukavine iz novembra 2008 je prinesel programsko zasnovo v 16 sklopih, ki je uspešno prestala predstavitev in si s tem zagotovila tudi finančni prispevek EU v višini 1,5 milijona evrov. Vendar pa je odsotnost programa pomenila samo odložen notranji »kulturni boj«. Ne le, da je tudi na koncu program popolnoma drugačen od nabirke, s katero je Maribor s partnerskimi mesti kon-

kuriral in tudi zmagal, največji problem je, da se je njegov sprejem zavlekel do avgusta 2011 in s tem pokopal vse resne možnosti za njegovo trženje na turističnih borzah.

Finančni molk

Posebnost javnega razpisa je bila tudi odsotnost podatka o višini državnega sofinanciranja, kar je spodbudilo potencialne prijavitelje, da so na že omenjeni delavnici najprej vprašali, »kakšne deleže sredstev lahko lokalna skupnost pričakuje od države in evropske skupnosti ter koliko mora mestna občina sama prispevati za projekt kulturna prestolnica v primeru, da bo izbrana«. Odgovor ministrstva, da je dejansko količino »nemogoče predvideti«, a da lahko mesta predvidoma »računajo na prizadevanja vlade za zagotovitev sredstev«, je očitno samo še spodbudil špekulativne ambicije, saj si drugače ni mogoče razlagati vrednosti mariborske kandidature, ki je segala v nebo: vrednost programa 57,4 milijonov evrov in vrednost investicij 143 milijonov evrov, kar je skupaj enako kot celoletni slovenski nacionalni kulturni proračun. Pri vsej stvari je najbolj neverjetno to, da je Ministrstvo za kulturo opozorilo MOM na pretiranost njihovih načrtov šele po izbiri (23. maj 2007) in to na številnih sestankih od septembra do novembra 2007. Šele takrat je tudi prišlo s številkami na plan, namreč da bo državni proračun zagotovil v letih 2008–2012 največ 10 milijonov evrov za program in največ 20 milijonov evrov za investicije v kulturno infrastrukturo in spomenike. Kako naj bi bila torej nominacija, ki je temeljila na 200 milijonih vrednosti ob večkratnem skrčenju sredstev sploh še ista stvar.

Usodne posledice špekuliranja z investicijami

V bistvu MOM ni zanimalo prestolovanje in njegovi domnevni gospodarski učinki, ampak predvsem veliki investicijski projekti, okrog katerih se zbirajo gradbeniški lobiji in s katerimi se je občina zares tudi pripravljena ukvarjati. Dopolnjena prijava iz decembra 2008, ki je prepolovila programska sredstva, je še kar naprej vztrajala pri znesku za investicije v višini 143 milijonov evrov: 62,3 milijonov evrov iz mestnih proračunov in 71,4 milijonov evrov iz države in strukturnih skladov. Pomen investicij za to, da je MOM sploh kandidiral, dokazuje tudi odločitev, da se vse investicije zadrži v okviru mestne uprave. Bolj kot se bliža leto 2012, slabše so razmere za njihovo realizacijo. Projekt spet postane zanimiv, ko se pojavi velikopotezni Tomaž Pandur in ideja za MAKS. A časi ne prenesejo več grandioznih zamisli, pa tudi evropska sredstva se odmikajo. Dokončno se pokaže račun brez krčmarja, saj ni od nikoder razpisov drugih ministrstev iz kohezijskih sredstev strukturnih skladov, ki naj bi podprli investicije iz naslova EPK. Špekulativni značaj kandidature je razgaljen, a razgaljeno je

tudi Ministrstvo za kulturo, ker ni občinam nalilo čistega vina glede režima strukturnih skladov, ki nima nobene neposredne zveze z EPK oziroma je celo ne sme imeti. Na koncu je mariborska kulturna infrastruktura izgubila celo tisto, kar ji je bilo že odobreno, prenovo Umetnostne galerije Maribor, in ni dobila tistega, kar bi bilo več kot upravičeno – kakšen prenovljen industrijski objekt za sodobno sceno, kot npr. tovarniško halo TVT Boris Kidrič. Predvsem pa je investicijsko špekuliranje resno ogrozilo pomembne dele kulturnega programa (npr. Terminal 12) in onemogočilo njihovo učinkovito trženje (marketing, sponzorstva, turizem ...). Izvedba se je tako odvijala v dobesedno izrednih razmerah.

Organizacijska luknja

Zadnja značilnost priprav na izvedbo prestolovanja je zaplet s postavitvijo organizacijske strukture za izvedbo EPK Maribor 2012. Ker je izbira kandidature brez programske zasnove odložila napetosti v zvezi z razdelitvijo programskih sredstev na kasnejši čas, je to pomenilo tudi težave pri postavljanju organizacijske strukture za izvedbo prestolnice ter posledično neodgovorno ogrožanje projekta. MOM je programski del projekta prenesla na Začasni sekretariat, pri tem pa pustila kulturnim krogom, da se med sabo pomerijo za deleže pogače. Ker se o tem vsaj v grobem ni odločilo ob kandidaturi, so napetosti samo naraščale. Odlok o ustanovitvi Javnega zavoda Maribor 2012 – Evropska prestolnica kulture je bil tako sprejet šele konec januarja 2010. Še več, upravljalno strukturo je zastavil tako, da je uklestil v. d. generalnega direktorja med še dva človeka, v. d. programskega in v. d. poslovnega direktorja, pri čemer je veljalo načelo preglasovanja in ne odločitev generalnega direktorja. Karte so se očitno še mešale. MOM se je odločila presekatii vozeli šele, ko se je pojavil Tomaž Pandur, vendar pa je do dokončnega ekipiranja prišlo šele z njegovim umikom kot vodje programskega sveta. Seveda je bilo potrebno odpraviti tudi anomalijo troglavega vodenja. A ko je najprej prevzel funkcijo programskega direktorja Mitja Čander in nato še nova generalna direktorica Suzana Žilič Fišer, je bila že pomlad 2011. Nihče več ni verjel v projekt, le župan je še kar naprej zagotavljal, da bo MAKS pravočasno zgrajen, v zadnji varianti z javno-zasebnim partnerstvom. Kulturne institucije in producenti niso bili pretirano zgroženi nad stanjem, saj je v Mariboru v kulturnih institucijah veliko redne dejavnosti, ki jo je mogoče nadgraditi, vključno s pomembnimi festivali na čelu z Lentom ter seveda programskimi ambicijami nevladnih kulturnih organizacij, ki niso izgubile upanja, da si bodo na koncu na račun tega velikega projekta vendarle opomogle. Zato je odločitev programskega direktorja, da zasnuje svoj program, pomenila presenečenje in poseg v pričakovanja. Vprašanje je, če bi nova programska zasnova, ki je temeljila na razširitvi koncepta ožje umetnosti na široko polje kreativnosti in na programskem strukturiranju (ki je poleg umetniške odličnosti spustil zraven

tudi vse druge družbene skupine iz vsakdanje kulture) in ki je nastala na podlagi na novo izvedenih postopkov izbora projektov in izvajalcev, sploh vzdržala, če bi bilo še dovolj časa za preobrat. Tako pa je bil program sicer sprejet, a tako pozno, da je bilo skoraj neverjetno, da ga je mogoče izvesti.

Javni zavod

Odsotnost programa je obremenila tudi postopek iskanja najprimernejše organizacijske strukture za izvedbo projekta. Pomagala ni niti študija Bogomirja Kovača, saj je utemeljevala ustanovitev pravne osebe zasebne prava, torej gospodarske družbe, da bi se tako omogočila večja operativnost izvedbenega subjekta. Zgodilo se je torej isto, kar se dogaja s kulturnim sektorjem že dvajset let. Zaradi nedorečenosti ciljev in nejasnosti namenov ter pomanjkanja politične podpore, je edino jamstvo tako za pridobitev javnih sredstev kot za nadzor nad njihovo porabo birokratska organizacija pod neposrednim vplivom lokalnih in državnih oblasti. Torej spet javni zavod.

Generacijska priložnost

Nisem se poglobila v starost redno zaposlene ekipe javnega zavoda EPK Maribor (okrog 30 zaposlenih), a je že na pogled jasno, da gre za visoko motivirane mlade ljudi in za tiste generacije, ki so jim bila vrata do rednih zaposlitev v sedanjem kulturnopolitičnem modelu sicer zaprta. S tem, kar so uspeli izpeljati v nemogočih razmerah, smo dobili dokaz, čemu vse se slovenska država in družba odreka, ker ni generacijsko prehodna in vključujoča.

Sklep

Namesto kulturnopolitične vizije, ki bi izhajala iz kulturnih potreb in ambicij, je postala EPK v Sloveniji politični plen. V tem primeru niti ne več s pomočjo umetno ustvarjene distinkcije med urbanim in ruralnim, ampak preprosto zato, ker Ljubljana pod Jankovičem pač ne more dobiti prestižnega naslova od Janševe vlade. Še posebej ne, ker vlada v Sloveniji že dvajset let kulturnopolitično brezpotje, ki omogoča vsakokratni izvršilni oblasti prosto ukrepanje. Javni razpis je bil tako zgolj kamuflaža, saj se je zanj vlada prostovoljno odločila, ker ni bila pripravljena javno prevzeti odgovornosti za svojo odločitev, ampak jo je kot pravo kukavičje jajce alibično podtaknila »stroki«, tokrat celo mednarodni. Nominiranega mesta ni odvrnilo niti to, da je bila državna finančna obveza popolnoma nejasna, kar ne kaže samo na špekulativno naravo kandidature, ampak tudi na za-

našanje na »strice« na oblasti, saj je to način, na katerega se v Sloveniji urejajo vse pomembne zadeve. V času konjunktura je bilo investicijsko megalomanijo še mogoče opravičevati, po letu 2009, ko je bila finančna kriza očitna, pa je tako ravnanje nedopustni in nesprejemljivo, ker ne gre samo za zapravljenе investicije, ampak tudi za oškodovanje kulturne produkcije, ki bi jo v normalnih razmerah lahko videlo več ljudi in bi se lahko tudi bistveno bolje tržila. Da ne govorimo o nemogočem položaju producentov, ki niso vedeli, na kakšen izvedbeni prostor sploh lahko računajo. Tisto, kar bi nas moralo vse skupaj posebej skrbeti, pa je to, da kulturne scene brezkrvnost zmagovite prijave v programskem delu sploh ni zmotila. Je to zbuhalo upe, da bo na koncu financiranje po vsej verjetnosti spet bolj podobno »subvencioniranju« znanih programov in izvajalcev? Če je sprememba programske zasnove v zadnjem trenutku pomenila odstop od obstoječih razmerij moči in vpliva in vključevanje izključenih prostorov in nosilcev, potem bi to lahko bil pomemben premik ali celo znamenje v smeri interesnega pluralizma. In še. Če že javni razpis ni terjal od kandidatur, da izhajajo iz specifičnih potreb določenega prostora in gradijo na njegovih konkretnih zmogljivostih, potem je potrebno vsaj naknadno ugotoviti, koliko se je to vendarle zgodilo v končnem programu, pa čeprav spričo spleta srečnih okoliščin v nesrečnih razmerah. V tem primeru bi bilo celo mogoče, da se je projekt z izvedbo vendarle uspel izogniti evropskim ideologemom, ki ne le da so presplošni, ampak so vodili tudi v obljube, ki jih realno ni bilo mogoče izpolniti. Vseeno pa je Slovenija dobila še en javni zavod, čeprav so se akterji hoteli temu izogniti, ker so se zavedali zamudnosti birokratskih postopkov (sistem javnih naročil), okostenelosti, ki je značilna za javni sektor (sistem organiziranja in financiranja) in omejitev pri nagrajevanju kadrov (fiksirane plače javnih uslužbencev). Vsega tega ne bi bilo treba, če bi hierarhijo nadomestili z odgovornostjo, pri čemer bi moralo biti že tako in tako jasno, da so razmerja v sodobni družbi tako zelo kompleksna, da jih z birokratsko kontrolo ni mogoče več obvladovati. Namesto tega je potrebno postaviti prave ljudi na pravo mesto brez skrivanja za postopki, povečati zaupanje ob hkratnem povečanju preglednosti (birokratska razbremenitev) in do konca zaostri osebno odgovornost. Kar pa se tiče vrednosti kulturnega programa prestolovanja (približno 30 milijonov evrov) se je spet pokazalo, da v Sloveniji ni glavni problem višina sredstev za kulturo, ampak njihovo upravljanje, saj gre za znesek, ki Slovenijo uvršča v povprečje, ki je med 30 do 60 milijonov evrov.

V Sloveniji imamo po eni strani problem z družbeno odgovornostjo kulture in po drugi s kulturno odgovornostjo države. V takem položaju je bila izvedba prestolovanja na meji čudeža, ob tem pa se je razvila nova oblika vodenja, recimo ji gverilski menedžment. Koliko stvari bi lahko naredili bolj učinkovito in bolj brez gverilskih akcij, bo pokazal čas in bolj poglobljene evalvacije. Dober mesec po zaključku je v ospredju ponos, da je bila kultura v Sloveniji svetla zvezda temnega leta 2012 ali morda celo znamenje, ki napoveduje konec slovenskega kulturnega brezpotja.

LITERATURA

Čopič, Vesna: Tranzicija in kolektivne dobrine: Rekonceptualizacija vloge države, stroke in civilne družbe – primer kultura. Doktorat, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005.

Čopič, Vesna: Transition of Cultural Policies in the Territory of the Former Yugoslavia: Between Nationalistic and Opportunistic Tendencies, paper prepared for the Open Society Fund, Bosnia and Herzegovina, september 2011 http://www.soros.org.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=144%3Afacng-the-past-creating-the-future&catid=40&Itemid=58&lang=ba

Lukšič, Igor: Liberalizem versus korporativizem, ZPS, Ljubljana: ZPS, 1994.

North, D. C.: Inštitucije, inštitucionalne spremembe in gospodarska uspešnost. Ljubljana: Krtina, 1998.

Schmitter, P. C.: »Stil the century of corporativism?« str. 7–52 v Trends Towards Corporatist Intermediation edited by Schmitter, P. C. and Lehmbruch, G. London: Sage, 1974.

DOKUMENTACIJA

Sklep Vlade RS o seznanitvi z Informacijo Informacijo o postopkih v zvezi z EPK, pooblastitvi MK za izpeljavo postopka izbora mesta za naslov in določitvi postopka tega izbora z dne 20. 4. 2006

Javni razpis za izbor mesta za nominacijo za naslov »Evropska kulturna prestolnica« za leto 2012 (oznaka JPR24-EPK-2012) z dne 14. 7. 2006 in rokom prijave do 28. 2. 2007

Sklep komisije št. 1419/1999 o ciljih in evalvacijskih kriterijih

Informacija z dne 15. 2. 2007 o izvedbi delavnice dne 18.12.2006, ki je bila namenjena predstavitvi dobrih praks iz Avstrije in Madžarske ter odgovorom na vprašanja potencialnih prijaviteljev

Ocenjevalni list za ocenjevanje vlog za izbor mesta za nominacijo mesta za naslov »Evropska prestolnica kulture« za leto 2012

Predlog zapisnika zasedanja ocenjevalne komisije za izbor mesta za naslov »Evropska prestolnica kulture za 2012« v obdobju od 19. do 23. 4. 2007

Strokovno priporočilo mednarodne ocenjevalne komisije za presojo vlog in za izbor mesta za nominacijo za naslov »Evropska kulturna prestolnica« za leto 2012

Informacija »Evropska prestolnica kulture 2012« za 24. sejo Nacionalnega sveta za kulturo

Marko Brumen¹

Rudarjenje EPK podatkov: kdo, komu, koliko. Kaj pa: zakaj?

Evropska prestolnica kulture Maribor 2012 je bil največji kulturni dogodek mesta, največji kulturni projekt države in s svojimi 20 milijoni evrov proračuna nedvomno največja investicija v kulturo, kar se jih je zgodilo v samostojni Sloveniji. Je najbolj opevan in najbolj opljuvan projekt hkrati. A nedvomno je EPK uspelo razburkati mnenja strokovne javnosti, sprožiti veliko skepse v kvaliteto izvedbe ter dvomov v ustrezno porabljenega sredstva.

A kako in po čem sploh soditi projekt EPK, v mestu, kjer je kritika napad, kjer je vse obarvano s čustvi in kjer je težko najti objektivnost, nepristranskost, neprizadetost, nepovezanost? Komu verjeti, komu ne? Bi bile številke kaj bolj objektivne?

Učinka kulture seveda ni mogoče meriti (izključno) v denarju, pa vendar – tako velika vsota nekje mora pustiti sled; kot pri vsaki investiciji se ta sled mora poznati v njenih učinkih. A žal se zdi, da je strateški medžment kulture v Sloveniji še vedno bolj psovka, kot pa način, kako zagotoviti najboljši izkoristek vloženi sredstev. Kljub relativni nerazvitosti kulturne politike, ki bi se zasnovala na dejstvih, se pri analizi učinkov vsaj za silo lahko naslonimo na razpoložljive vire. Pri obravnavi EPK se ponuja obilica virov – od sporočil za javnosti in tiskanih izdaj samega zavoda Maribor 2012, anekdotičnih študij primera vpletene strokovne javnosti, do (javnosti skritih) internih poročil zavoda Maribor 2012 ter podatkov, ki jih nudi Supervizor.

Kot v vsaki panogi bi se tudi v kulturi morali na osnovi analize izvedbe, uspehov in neuspehov nekaj naučiti, namesto deliti na zaveznike in nasprotnike. Inovativnost in trdoživost uspešnih start-up podjetij temelji ravno na kulturi inkubatorjev, podpornih okolij in učenja iz napak drugih. In nenazadnje bo Slovenija ponovno gostila EPK v letu 2025. Zato bi bilo dobro, da bi tovrstne kulturne analize bile javne, saj je kultura po svoji definiciji javna stvar – še posebej, kadar je financirana iz javnega denarja, ki s(m)o ga prispevali davkoplačevalci. V upanju, da bo dobro porabljen.

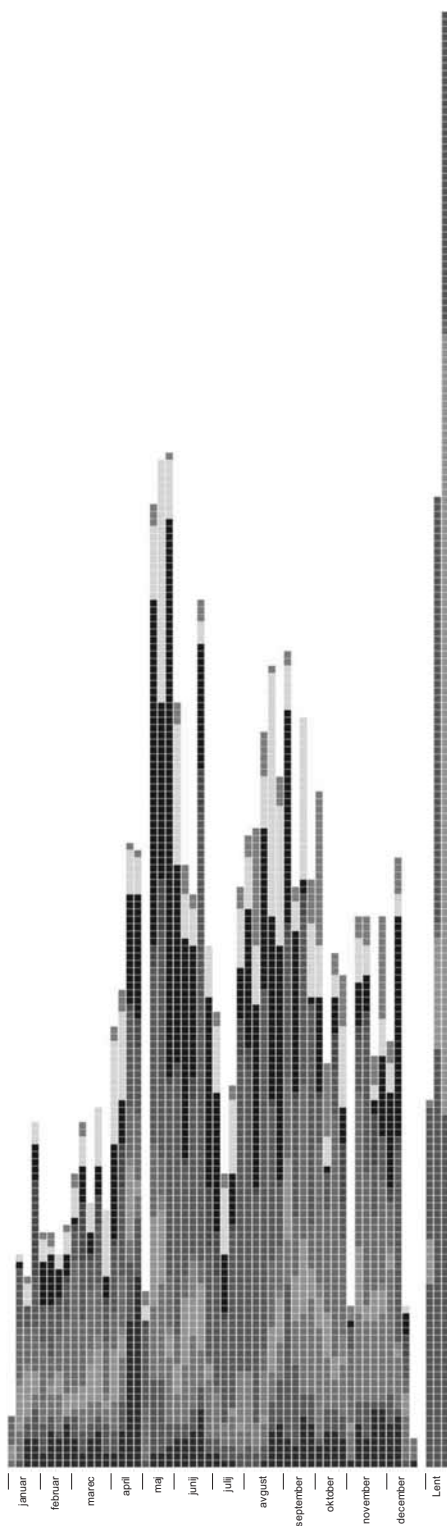
Kot skico delne analize in vajo v prikazovanju podatkov smo zato naredili nekaj prikazov porabe denarja po različnih kriterijih, kjer smo za vire uporabili javno dostopne informacije. Del podatkov izvira iz programske knjižice EPK,² ki je bila izdana tik pred začetkom bogatega programskega leta, drug del pa so podatki realiziranih izplačil, pridobljeni preko spletne strani Supervizor, ki smo jih zajeli 10. 1. 2013.³

¹ Podatke je obdelal Jure Čuhalev.

² Dostopna na http://bit.ly/EPK_Publikacija

³ Podatki zaradi tega niso popolni, saj zavod Maribor 2012 še vedno poravnava določene programske obveznosti, nastale v 2012, so pa dovolj natančni za obdelavo. Pri izplačilih posameznim organizacijam smo upoštevali tudi leto 2011.

- literatura
- otroci
- film
- znanje
- razstave
- intermedia
- gledališče
- družba
- mesto
- glasba
- arhitektura

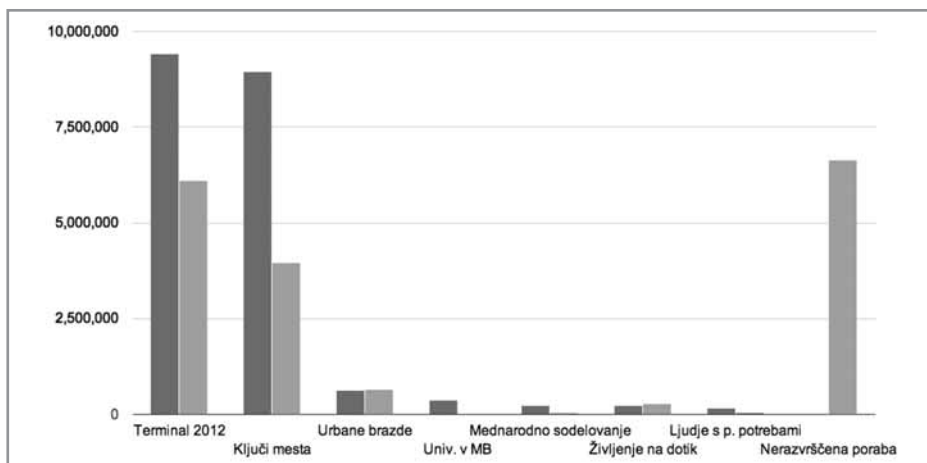
Za resno analizo (kot bi jo pričakovali od – neobstoječega – Ministrstva za kulturo, na primer) bi seveda potrebovali dodatno kontekstualizacijo posameznih pojavov, več raziskovalnega časa, virov in/ali denarja. Pa kljub temu; naj to šteje kot prvi korak in spodbuda; Supervisor je vsem dosegljiv, prav tako institut informacij javnega značaja, kot tudi naš paket podatkov. Za kulturo gre.⁴

Kako velik je (bil) EPK?

Kako velik je bil projekt EPK, upoštevajoč število dogodkov? Za primerjavo so iz celotnega dogajanja izpostavljeni dogodki vsakoletnega festivala Lent, ki so v 2012 seveda prav tako spadali v ponudbo EPK. Še bolj relevantna primerjava bi bila primerjava proračuna obeh projektov glede na posamezni dogodek. (Interaktivna verzija je dostopna na www.jurecuhalev.com/epk2012).

Največji prejemniki sredstev načrtovano/realizirano po programskih sklopih

Kulturna produkcija je do neke mere vedno umetnost ravnotežja med načrtovanjem in improvizacijo. A primerjava načrtovanih (konec leta 2011) in realiziranih sredstev (konec leta 2012) po posameznih programskih segmentih kaže precejšnja nihanja in spremembe:

Načrtovana in dejanska poraba po programskih sklopih

⁴ Podatke je spajal in pretepal @gandalfar, spremno besedilo pisal @multikultivator; pri pretepanju Excela je svetovala @_bosonoga. Izvirni podatki so dosegljivi na spletnem naslovu bit.ly/EPK_FinData.

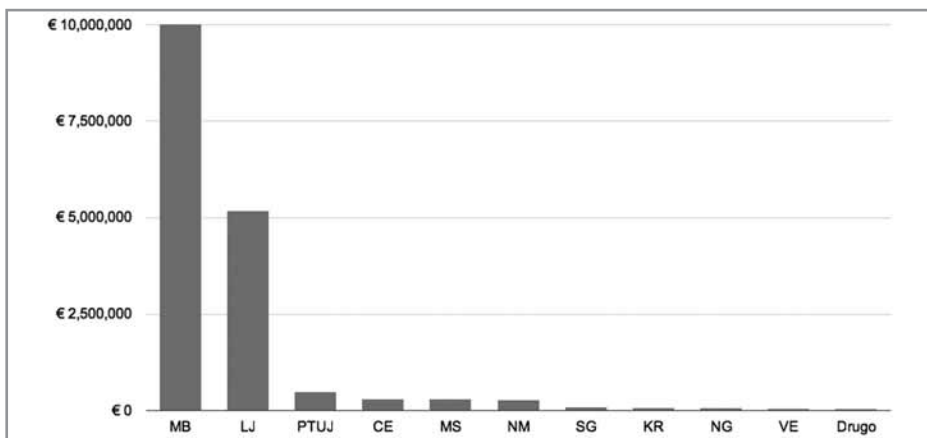
Velik delež sprememb med načrtovano in izpeljano porabo po posameznih programskih sklopih kaže ambiciozno zastavljen program – in veliko improvizacije pri izvedbi. Ali do izpeljave ni prišlo zaradi odpovedi umetnikov in producentov, nestabilnega poslovanja zavoda ali odgovornosti posameznih producentov, pa je potrebno presojati na podlagi posameznega primera.

Tretji prikaz sto največjih prejemnikov sredstev, je priljubljen in hkrati zavajajoč kazalnik, ki se pogosto uporablja za nepotrebno moralno zgražanje in gledanje sosedu v lonec. A bistveno je vprašanje, odgovora na katero v tem prikazu ni: Kaj je kdo za ta sredstva naredil?

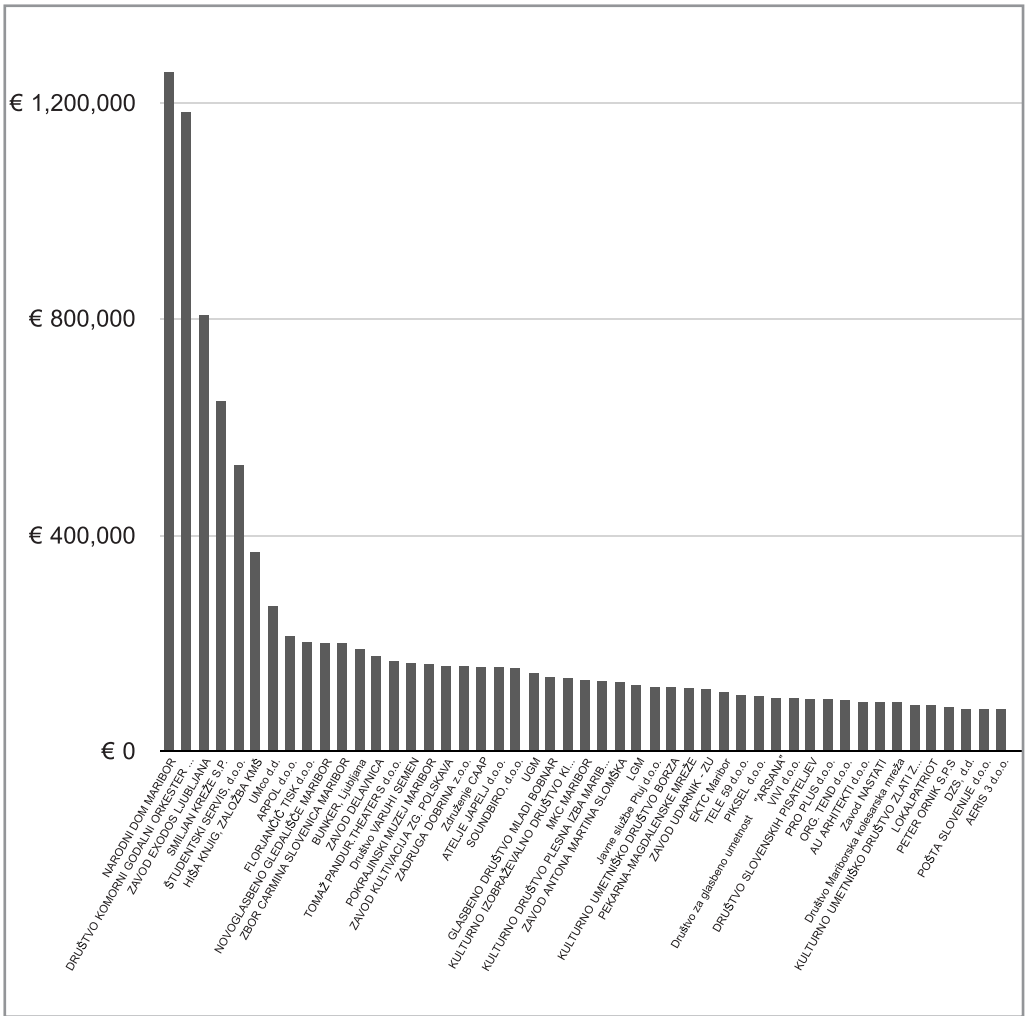
Kljub temu pa ta vizualizacija kaže, da so razen največjih odstopanj, sredstva bila relativno enakomerno razporejena. Kako masiven projekt je EPK, kaže tudi dejstvo, da so med najvišjimi prejemniki sredstev ne samo kulturni producenti, ampak tudi specifične pridobitne organizacije s področja promocije – storitve tiska (Florjančič tisk d. o. o.) in promocijskih materialov (UMco d. d.). Hkrati je zanimivo, da so izvajalci kulturnega programa bila tudi pridobitna podjetja; obseg sredstev, ki jih je prejel izvajalec Kluba 2012 (Arpol, trgovina in posredništvo d. o. o.), se je od načrtovanega obsega povečal za več kot 100 %.

Drug kazalec, ki se brez natančnejših analiz prav tako pogosto zlorablja za moralno zgražanje, je razdelitev sredstev glede na kraj registracije posamezne organizacije. Sam po sebi, brez dodatnih analiz, tak kazalec namreč ne pokaže bistvenega; kje je bila izvršena večina dela ali programa, kako dolgo so programi ali dogodki trajali, komu so bili namenjeni ... (npr. Exodos, Bunker v primerjavi s Tomaž Pandur Theaters d. o. o.). Kar pokaže, pa je, da so sredstva bila razdeljena prvenstveno med obema “centroma moči”, Mariborom in Ljubljano, na ostala partnerska mesta EPK pa je odpadlo precej manj sredstev.

Glede na večno (prisilno?) rivalstvo za sredstva med javnim in zasebnim sektorjem v kulturi, je zgovoren tudi prikaz razmerja med prejemniki sredstev glede na njihov pravni status (v oklepaju je navedeno skupno število).

Razdelitev sredstev po krajih

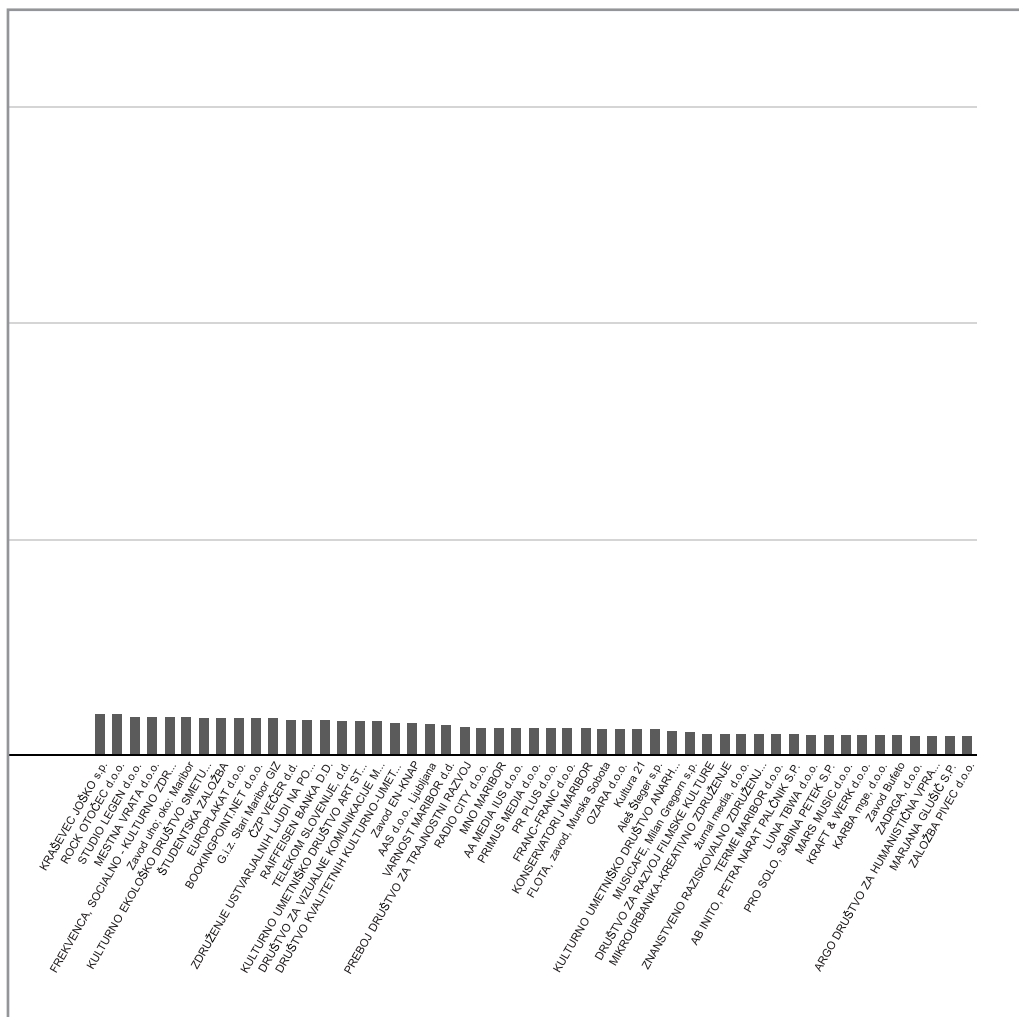
Razporeditev sredstev posameznim organizacijam

Delež pridobitnega oz. “realnega” sektorja, ki se preko svojih (pretežno podpornih) storitev napaja iz kulture, potrjuje, kako pomemben generator in ne zgolj porabnik BDP, je lahko kultura.

Razmerje med posameznimi pravnimi oblikami se malenkostno spremeni, kadar analiziramo samo organizacije s sedežem v Mariboru. Po skupni vsoti sredstev še vedno prednjačijo družbe z omejeno odgovornostjo, a na drugo mesto po višini prejetih sredstev so se prebili javni zavodi in organizacije javnega sektorja. Kljub temu zasebni zavodi in društva v skupni vsoti še vedno presegajo sredstva, dodeljena javnemu sektorju.

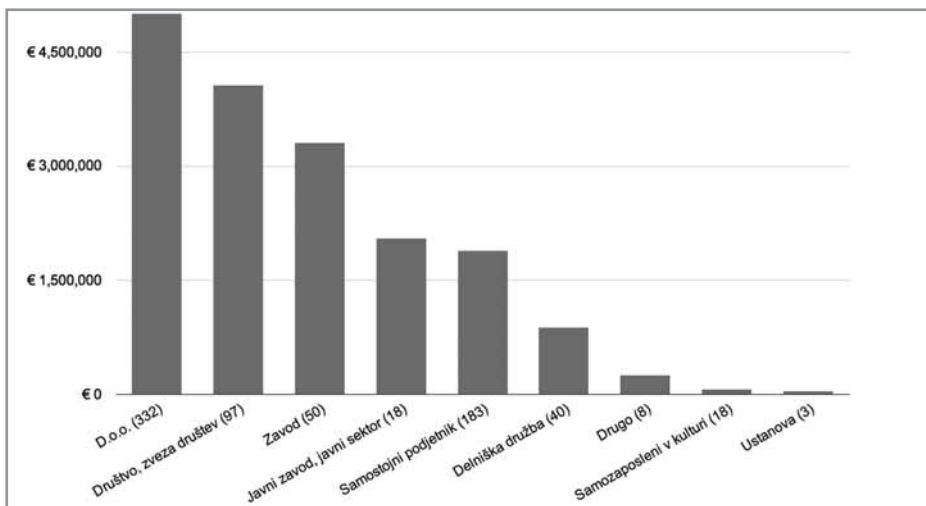
Hkratna primerjava po organizacijskih oblikah in višini sredstev za štiri mesta z največ prejemniki sredstev prikaže še bolj nazorno razdelitev;

V marketingu je nekoč zaradi slabih raziskav in analiz krožila anekdota, da je neizpodbitno dejstvo, da je 50 % denarja za oglaševanje v resnici proč vržen denar – a da ne vemo, katera polovica.

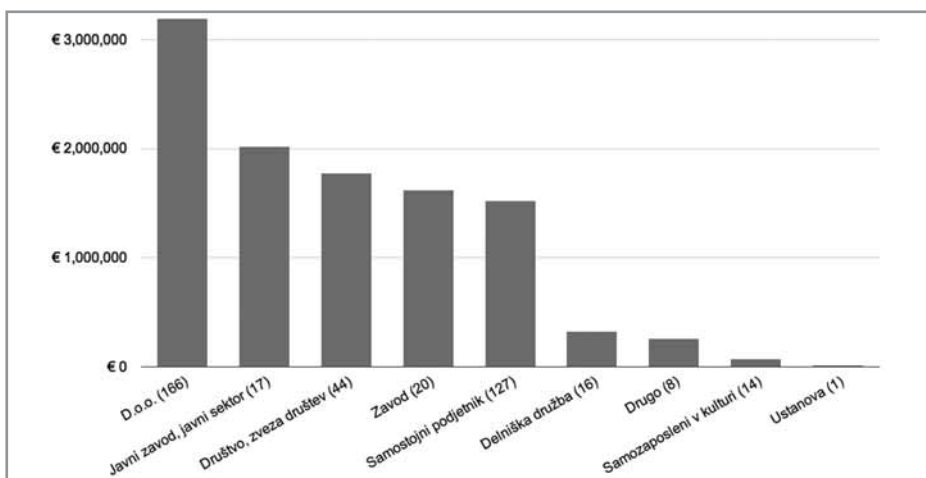

Podobno bo žal veljalo tudi za projekt Evropska prestolnica kulture Maribor 2012 (in morda slovensko kulturo nasploh) – vse do trenutka, ko bodo na voljo boljši podatki in resne kvantitativne in kvalitativne raziskave, realne slike ne bomo imeli. Odprtih vprašanj je namreč veliko, javnih odgovorov pa žal veliko manj. Do takrat pa so resnejše analize odvisne od znanja, volje in časa – naši kombinirani podatki so na voljo na spletnih naložbah:

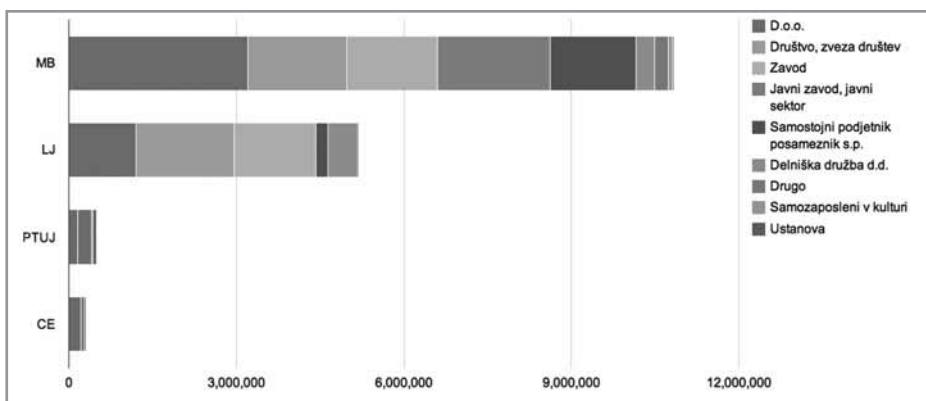
- interaktivna verzija frekvence dogodkov EPK v primerjavi s festivalom Lent: <http://www.jurecuhalev.com/epk2012/>
- baza podatkov za frekvenco dogodkov EPK: bit.ly/EPK_DogData
- baza podatkov programskega in finančnega načrta EPK ter dejanskih izplačil po podatkih Supervizor na dan 10. 1. 2013: bit.ly/EPK_FinData.

Razdelitev sredstev glede na pravno obliko

Razdelitev sredstev glede na pravno obliko – Maribor

Prejemniki sredstev – po krajih in pravni obliki

Franc Trček

EPK Maribor 2012 ali zgodba o neuspehu ter mimobežnosti

Ura je 3:30 in mesto še spi. Na pol zleknjen in vročičen se v dnevni sobi ozrem skozi okno, kjer me pozdravi osvetljena župnija Sv. Jožefa. Tema jutranjega razmisleka je naš mariborski EPK 2012. Rekel so mi "na 5 do 8 strani". Težka bo, toliko je treba povedati, a v redu, »na mukama se poznaju junaci«, se bom potrudil.

Preden zdrsnem v mariborsko zgodbo, se je potrebno vprašati, kaj sploh je Evropska prestolnica kulture? Če greste poguglat, vas bo vrglo na EC Culture, kjer se boste podučili, da gre za projekt, ki poteka že od leta 1985. Gre za, če nekoliko svobodno prevedem, "iniciativo, ki je postala ena od najbolj prestižnih in visoko profiliranih kulturnih dogodkov v Evropi". Na strani seveda navedejo, da se je zvrstilo že več kot 40 evropskih mest. Zanimivo je tudi, da je prvi zadetek nekoli staro spletno mesto EC iz leta 2011, ki govori o Evropskih prestolnicah kulture Turku in Talinu. Vendar, vprašajmo se onkraj političnih nebulozov in (de)mitologizirane zgodbe o rojstvu te ideje med čakanjem na letališču oziroma ob nekem obedu pomembnih oseb v evropski kulturni politiki tedanjega časa. Gre seveda za znano bivšo igralko in tedanjo grško ministrico za kulturo Melino Mercouri ter najbolj razvpitega ministra za kulturo v novejši francoski zgodovini Jacka Langa. Vprašajmo se, kaj je v bistvu Evropska prestolnica kulture?

EPK je sočasno infrastrukturni in projektni dogodek, je performans, ki usmeri za leto dni reflektorje v dve evropski mesti. Običajno to nista prestolnici, vsaj v zadnjem času ne. Običajno gre pa za pomembne regionalne centre. Seveda je pri izboru v ozadju tudi nekaj kuhinje, a tudi nekaj olimpijskega duha. Mora biti pestro, teritorialno lepo razporejeno po Evropi in v krpanko žlahtne kulturne odličnosti fino zapakirano, da sploh imate možnosti za soudeležbo pri tem kulturnem veledogodku. Zgodovina EPK je pestra. Imate krasne zgodbe, a žal tudi bolj zgrešene. Kje tiči ključni izziv, a tudi ključna težava?

Sam jo vidim predvsem v iskanju optimuma med sanjati nemogoče ter robnimi pogoji, ki omogočajo prevesti to nemogoče v izvedljive in potem tudi izvedene projekte. Pri tem seveda mislim tako na infrastrukturne kot tudi na kulturno dogodkovne projekte. Ker mi obseg prispevka ne omogoča daljše lamentacije, bom le povzel na kratko, kaj so bila običajno ozka grla EPK, ki so predhodile Mariboru in Guimarãesu 2012. Na infrastrukturni strani je to običajno bilo ali pretirano ambiciozno sanjanje, ki sploh ni doživelo realizacije, ali pa realizirane kulturne infrastrukture, pri katerih se ni dovolj temeljito razmišljalo o njihovem delovanju in življenju po EPK. Hočete primer?

Bližnji Gradec, EPK 2003 in njegov Kunsthaus Graz. Drzna arhitektura, eden modernih simbolov tega nam najbližjega večjega mesta, danes, ne bom rekel, da ravno živetari, a daleč od tega tudi ni. Zakaj? Na eni strani se je izkazalo, da je arhitektura predrzna za postavitve določenih vrst razstav, na drugi strani pa, kljub neprimerno višjih proračunih, ki jih avstrijska Štajerska namenja za kulturo, če jih primerjamo s kulturnim evrom v našem delu Štajerske, ni dovolj denarja, pa verjetno tudi interesa ne, za mednarodno odmevne razstave, kot je to bilo prvotno zamišljeno. Gradec je pač le v senci Dunaja, ki ima primat na tem področju. Ob tem pa tudi ni tako zelo dobro prometno povezan in verjetno to tudi ni prioriteta Štajerske turistične ponudbe. V tem istem mestu pa bolj uspešno živi svojo zgodbo naprej umetni otok na Muri, ki je bil prvotno mišljen kot le začasen EPK 2003 poseg v mestno tkivo.

Če pa gledamo projektno raven EPK, je tukaj tisto večno vprašanje med visoko in bolj ljudsko, največkrat urbano (sub)kulturo ter med dobrim ali presežnim na eni strani in množičnim ter številnim na drugi. Čeprav naj bi znotraj projektov EPK presegali delitev na visoko in nižje oblike kulture, ki je res relikt nekih preteklih časov, je dejstvo, da si pomembni drugi v politiki, gospodarstvu, kulturi želijo tudi prireditve, ki so namenjene predvsem njim, da na njih, če nekoliko sarkastično rečem, prezračijo večerne toalete ter se zabavajo, običajno brezplačno, v VIP ložah. Tovrstnim "highlights", kot to potem običajno poimenujejo EPK managerji, pritiče, da se povabijo trenutno vodilni in posledično praviloma tudi (pre)dragi izvajalci. Ti, tudi z vso spremljajočo infrastrukturo, potem odžirajo doberšen del EPK proračunov, kar upravičeno dela bolj ljudske in bolj urbano (sub)kulturne izvajalke in izvajalce – ki so navajeni živeti od drobtinic na mizi kulture in v neoliberalnem modelu t. i. kulturnih "projektnih politik" vedno bolj dihati na škrge – jezne, če že ne pošteno besne.

Preplet infrastrukturne in projektne ravni pa predstavlja ravno po mojem osebnem profesionalnem mnenju, ki temelji na analizi kar nekaj dosedanjih EPK zgodb, ključni kritični dejavnik in tudi, vsaj zame, bistveni fokus pri odgovarjanju na vprašanje o (ne)uspešnosti neke konkretne EPK. Gre seveda za ljudi! Za ustvarjalce in celo armado posameznikov in skupin, ki jih med samimi dogodki ne vidimo v ospredju, a so tisto nujno podporno infrastrukturno omrežje, da lahko, ne le EPK, ampak kultura nasploh deluje. Gre za širok spekter ljudi in poklicev, ki segajo npr. v teatru od snažilke preko lučkarja in garderoberke do izdelovalk kostumov, kulis in specialnih, kakršni koli že so, efektov. Ključni dolgoročni sinergični učinek EPK je nadgradnja obstoječih omrežij številnih s kulturo povezanih poklicev. Nadgradnja na takšen način, da tudi po prenehanju tistega leta, ko je neko konkretno mesto pod EPK žarometi, ta nadgradnja živi naprej ter omogoča bolj živahno in pestro kulturno ponudbo v celotni regiji bivše EPK. No, tukaj pa so, moram odkrito priznati, bile številne dosedanje EPK prestolnice dolgoročno gledano neuspešne. Žal moram dodati, da se bojim, da se bo Maribor na tem seznamu dolgoročno uvrstil med slabše EPK

zgodbe. Pa ne me napačno razumeti, nočem biti črnogled, pretirano kritičen, le stvaren sem. Torej, v čem je problem zgodbe Maribor EPK 2012 ali kaj (vse) je šlo narobe?

Uvodoma že to, da se ob prijavljanju niso dovolj podučili glede tega, kar sem napisal do sedaj v tem prispevku. Lako razumem, da je pisanje prijav vedno neusmiljen boj s časom, a v Sloveniji vseeno, brez lažne skromnosti, obstaja nekaj ljudi, ki o omenjenih zadevah v zvezi z EPK in sorodnimi projekti zaradi preučevanja regionalnega in mestnega razvoja, urbanizma in arhitekture, soupravljanja mest in kulturnih politik, nekaj vemo. A smo bili kaj povprašani? Ne, večinom nismo! No, ko je že grozilo, da bo iz vsega nastala nekakšna šlamastika, je bilo nekaj klicev nekaterim od kolegic in kolegov, a se večina, običajno upravičeno, ni hotela spuščati v te tako zelo tipično slovenske kulturnopolitične boje med klikami ter zastavljati svoje profesionalnosti. Če kratko sklenem, ob pisanju same prijave se je premalo mislilo, kaj sploh EPK je in kakšen naj bi bil njegov dolgoročni sinergični učinek ne le na kulturo, ampak tudi med- in nadsektorsko ter regionalno in vseslovensko.

Sledila je tipična slovenska kuhinja užaljenih veličin. Preštevilni so bili užaljeni, ker je EPK dobil Maribor in ne Ljubljana. Uh, res ne vem koliko, a preštevilna kreganja sem doživel, ko sem utemeljeval, da je odločitev za Maribor in partnerska mesta pravilna odločitev, saj ima prestolnica že po svoji imanenci prestolnice, kljub temu da ne obstaja zakon o prestolnici, dovolj primerjalnih prednosti in ugodnosti v kulturni politiki. Žal je odnos številnih, zlasti resornih uradnikov, a tudi kulturnikov, pretežno iz Ljubljane, bil identičen odnosu do lika Štajerca v neduhovitih domačih humorističnih nanizankah v poosamosvojitveni Sloveniji.

Na EPK in ljudi, ki so se trudili z izvirno prijavo, se je gledalo kot na neke ne pretirano sposobne, bolj nerodne, a dobrovoljne sorte posebneže, ki "tako ne morejo česa pametnega roditi", kot mi je to povedalo vse preveč užaljenih, nevklučenih in pogosto tudi samooklicanih veličin. Druga težava je bilo torej tipično slovensko nezaupanje in užaljenost, če koga takoj ni pri koritu. Priznati pa moramo, da je predvsem mariborska lokalna, mestna oblast s svojim nerazumevanje bistva EPK tukaj lepo prilivala olje na ogenj.

Kaj je sledilo? Sledila so tipična prerivanja. Krog užaljenih, a dovolj močnih kulturnikov in arhitektov je miniral mednarodni arhitekturni projekt, ki se je sočasno z EPK zgodbo odvil v Mariboru. Zakaj so to storili? Odgovor je preprost. Ker so se zbal, da se s tovrstnimi mednarodnimi arhitektonsko-urbanističnimi natečaji končuje dolgoročna domača klientelistična kuhinja. In še prav bi imeli v svojem strahu, če bi odgovorne osebe imele dovolj odločnosti, da bi projekt speljale do konca. A je niso imele. Posledica?

Maribor EPK 2012 je infrastrukturno najbolj beden EPK, za katerega vem. Zakaj? Nismo dobili dobesedno nobene omembe vredne nove ali prenovljene infrastrukture z izjemo Lutkovnega gledališča, ki pa je bilo na tri četrta zaključen projekt že pred EPK in je sedaj še vedno nedokončani

projekt. Projekt, ki je bil tudi preslabo vpet v samo izvedbo EPK. Imamo veliko in globoko, tudi finančno, MAKS luknjo in imamo abortirano novo UGM, saj gre po zadnjih informacijah medijev denar z državne ravni, namenjen za njeno gradnjo, v izboljšave in gradnjo Parka/Muzeja vojaške zgodovine Pivka. Ta transfer in njegovo mentalno ozadje, ki seveda izhaja iz strukture trenutne Ablasti, je seveda neka druga, ne EPK zgodba. Izgovora, da je za vse kriva kriza, ne kupim, ker ne drži. Kriva je nesposobnost ljudi, ki so projekt peljali. Tako na lokalni, nacionalni kot ožji EPK ravni. Dejstva, da niso bili sposobni obrzdati svojih finančno-klikaških apetitov in iti onkraj narcizmov malih razlik, je privedla do infrastrukturnega kolapsa EPK Maribor 2012. V pravno urejeni družbi bi nekdo moral odgovarjati za to, a pri nas očitno še nismo pravno urejena država.

Gremo naprej. Kot sem že rekel, je pameten EPK regionalni projekt, ki poskuša zajemati širši prostor regije ter iskati skupna presečišča, ki bodo v bodoče omogočala ne le preseke, ampak morajo omogočati unije kulturnih (so)delovanj. Tega se npr. zelo dobro zavedajo v Marseilu, EPK 2013. Kako je bilo pri nas? Zelo hitro so se partnerska mesta počutila izigrana, odrinjena na rob z nekaj drobtinic na EPK mizi. Zelo hitro se je začel prepir okoli financ. Tudi tukaj je mariborski EPK globoko padel. No, k temu je levji delež prispeval bivši župan Kangler, ki se je pogovarjal o velikih denarjih, kot da govori o frnikulah, hkrati pa njegova ekipa ni bila sposobna pripraviti ustreznih strokovnih in tudi birokratskih podlag, javnouppravna in nacionalna resorna politika pa pogosto Mestni občini Maribor ter ostalim partnerskim občinam ni bila v veliko pomoč. EPK se je delal s figo v žepu, z nezaupanjem in neprofesionalno, zato so tudi posledice takšne, kot so. Zato se trenutno ne ve, kaj in kako bi s še malo tega, kar je (pre)ostalo od EPK zgodbe. Občutek imam, da si želijo tako lokalne kot tudi nacionalna oblast nekako pomesti te ostanke pod preprogo v upanju, da vse skupaj implodira in izgine v nič.

Če se sedaj dotaknem bistva EPK za obiskovalca, kulturne ponudbe, lahko tudi rečem, da je le-ta zelo odsevala izostanek predhodnega študija. Kaj mislim s tem? Poglejte si zadnjo brezplačno brošuro, ki smo jo dobili v nabiralnike ob zaključevanju mariborske EPK zgodbe. S čim se hvalijo EPKjevci in EPKajevke? Z visokimi številkami. Z več kot 5000 "dogodkov" in s "highlights". Bom kratek in bom kar čelnega udaril, oboje je bilo zgrešeno. Bistvo EPK ni prevelika količina (ne)dogodkov, ki le polnijo statistike. Kaj je bistvo EPK, sem, upam, v tem besedilu že predstavil. Velika množica dogodkov, od katerih so nekateri bili bolj friziranje statistik kot pa dogodki, je prispevala k razvodenelosti celote. Na račun pristopa visokih števil pa so posledično brez nujne pozornosti ostali dogodki, ki bi si jo zaslužili. Ali pa so bili celo 5 do 12 odpovedani dogodki in projekti, pri pripravi katerih so delali številni dobri mladi ustvarjalci in ustvarjalke, organizatorji in organizatorke, kar je seveda nedopustno!

Tukaj tudi ne kupim, da ni bilo dovolj denarja za promocijo, ki je tudi bila škandalozno slaba. Hočete primer? Znanci iz tujine so nas zlasti v

drugi polovici 2011 spraševali, če že imamo kakšen program, da bi si radi organizirali čas za obiske njim ljubih bodočih Maribor EPK 2012 prirediteljev. Programa ni bilo! Ni ga bilo tudi v 2012, razen v obliki nekakšne na hitro prevedene excel tabele. Tudi spletni portal je bil siromašen.

Številni dogodki so bili do nas ljubiteljev kulture žaljivi. Omenil bom le primer dogodka, kjer je t. i. "kulturniška elita" nam številnim ljubiteljem kvalitetnega jazzu uničila uživanje v enem od resničnih vrhuncev EPK. Gre za koncert Chick Corea Tria v neprimerni dvorani na Lentu. Gospoda z brezplačnimi vstopnicami je zasedla balkone in separeje. Čeprav se ta ista gospoda kiti z oznako "kulturna elita", čeprav lahko razumem, da gre za oddolžitev za njihove minule zasluge v kulturi, to nikakor ne opraviči njihovega škandalozno nekulturnega vedenja. Ves čas so sproščeno kramljajoče motili koncert. Če bi jaz bil Chick Corea, bi vstal izza klavirja, jim rekel: »Fuck off, primitivci!«, in odkorakal. No, gospod Rukavina je nekje na sredi koncerta hodil naokoli in jih miril, a ni kaj dosti zaleglo.

Obstajajo pa tudi lepe izjeme. Najlepši tovrsten primer je koncert dveh legend v zadnjem tednu EPK. Gre za koncert Fire & Ice Društva Komornega godalnega orkestra skupaj z Vlatkom Stefanovskim in Vaskom Atanasovskim v Unionski dvorani. Koncert se je zgodil že po začetku mariborskih vstaj in očitno si t. i. pomembni drugi iz politike in ožjega vodstva EPK sploh niso upali pred ljudstvo. Prve vrste dvorane na tem brezplačnem dogodku so zasedli ljudje, ki jih drugače ni bilo videti v prvi tretjini vrst na odmevnejših EPK dogodkih. Delavci in delavke, upokojenici in upokojenke, zaporniki in mi vsi ostali smo uživali v spoštljivem odnosu velikanov Vlatka Stefanovskega in Vaska Atanasovskega ob krasni spremiljavi godalnega orkestra. V spoštljivem odnosu tako do kulturne dediščne kot do nas uživalcev kulture. Koncert je bil tudi krasen dokaz, da je meja med t. i. visoko in ne toliko visoko kulturo umetna, da je prepogosto le stratifikacijski zid, ki je v naših glavah.

Problem mariborskega EPK sam vidim – ob infrastrukturnem fiasku, zaradi katerega iskreno upam, da se bo nekdo končno znašel pred sodiščem ter zanj tudi odgovarjal – predvsem v nerazumevanju lokalnega in regionalnega okolja. Zlasti v Mariboru se ljudje, zadolženi za vsebine, niso ukvarjali z genius loci. Nekoliko bolje je bilo v Slovenj Gradcu, kjer so najbolj posrečeno, čeprav skromno, izhajali iz svoje lokalne kulturne zgodovine. Tako Velikih 12 kot tudi dotikanje Maribora je izzvenelo mimo-bežno. To se mi zdi, ob dejstvu, da nismo dobili ne infrastrukturnih prebojev ne dolgoročne nadgradnje regionalnega omrežja ustvarjalcev in ustvarjalcev, ključni fiasko EPK Maribor 2012.

EPK se je odvrtel v nekem svojem vzporednem vesolju. V vesolju, kjer so bile nekatere svetle krasne sile in poskusi (npr. Urbane brazde in krasen izbor nastopajočih na Etno odru na Židovskem trgu), a so jih preglasila notranja nesoglasja in boji med lokalnimi ter nacionalnimi kulturniškopoličnimi klikami. EPK je bil pomanjkljivo zastavljen, slabo načrto-

van, slabše voden in v dobri meri grozno izveden. To je žal dejstvo, a ga vodilni v EPK ne želijo videti. Mislite, da pretiravam?

OK, evo vam! Ob zapiranju Info točk EPK v Mariboru in Ljubljani, kjer so delali, mimogrede zelo prijazni, študentke in študenti, a vam niso mogli ponuditi kaj bistvenega, se EPK vodstvo hvali z uspešnostjo. Kakšno uspešnostjo? V obeh info točkah so prodali nekaj manj kot 6000 vstopnic v celem letu. Ja, pravilno ste slišali, v celem letu 2012! Če odmislim dejstvo, da je bilo kar nekaj prireditev zastoj, je to še vedno porazno. Zakaj? Ker, če preračunavam te njihove obsedene številke, s katerimi prikrivajo fijaško, potem to pomeni, da so prodali po le nekaj vstopnic na predstavo. Upam, da se je zgodil tiskarski škrat in je bilo mišljenih pribl. 60.000 vstopnic, a to verjetno ne drži, saj se sočasno hvalijo, da je obe info točki v času delovanja obiskalo več kot 30.000 obiskovalcev. Kaj to pomeni? Če delimo to število s številom dni v letu in dejstvom, da gre za dve lokaciji, znese to dobrih 42 obiskovalcev na dan na eno info točko. To je za njih uspeh? Ob tem pa so prodali tudi nekaj priložnostnih izdelkov. Največ EPK majic. Koliko? 600 kosov v letu dni!

Ne bom kometiral teh izjav, ki jim v jeziku moje matere pritiče lepa beseda žabokrečine. Povem lahko le, da sem med službenim bivanjem na Portugalskem iz čistega furbca šel v Guimarães, kjer sem se cel dan ukvarjal izključno z raziskovanjem njihovega EPK. Kaj naj vam rečem? Njihova info točka je bila neprimerno večja. V času moje polurne prisotnosti se je v njej zvrstilo več kot 100 ljudi. Res jim je nekoliko šepalo glede gradiva v angleščini. A imeli so na ducate spominkov. Številni od njih so bili z visoko dodano estetsko in umetniško vrednostjo. Njihov mini Cankarjev dom je fina in po obsegu primerna kulturna infrastruktura. Ob njem so obnovili in uredili še nekatera razstavišča. Tudi Portugalska je v krizi, po kazalcih so-deč še v hujši kot Slovenija. Tudi Guimarães je ranjeno mesto s podobno deindustrializacijsko zgodbo, a mesto, kjer je EPK ekipa očitno boljše razumela tako bistvo EPK kot tudi upoštevala genius loci.

Sklep? Ponovil bom, kar sem že zapisal v neki drugi, daljši analizi EPK. EPK ni uspel preseči narcizmov majhnih razlik na teritorialno-političnih in na znotrajkulturniških ravneh. EPK ni razrešil problema prehoda iz presekov partikularnih interesov v unijo kreativnih delovanj, zato je za mene, ki pač moram biti profesionalno dosleden in s tem tudi posledično kritičen, EPK zgodba o neuspehu.

Upam le, da smo se iz nje kaj naučili, čeprav moram odkrito priznati, da ob poslušanju hvalnic iz ust nekaterih samooklicanih veličin, ki vedrijo na slovenski kulturni sceni in so soustvarjali naš EPK, rahlo dvomim v dolgoročne posledice tega empatičnega uvida in učenja na napakah.

Oto Luthar

EPK Maribor 2012 – pogled v kulturniško in politično drobovje Slovenije

ali

Kaj vse se lahko naučimo o aktualnih razmerah v Sloveniji, če analiziramo cilje, organizacijo in izvedbo projekta Evropska prestolnica kulture Maribor 2012?

Intro

Dva meseca po zadnjem dogodku EPK Maribor 2012 je verjetno težko ponuditi celovito oceno projekta vendar se vsaj okoli ene stvari strinjajo vsi, ki so doslej komentirali dogajanje; projekt EPK je izjemno obogatil kulturno ponudbo šestih mest in ene pokrajine, obenem pa razen v Novem mestu ni prispeval skoraj nič k prepotrebni preporodu sodelujočih regionalnih centrov. Slednje je, vsaj kar se Maribora tiče, bil eden ključnih ciljev partnerske mreže. Že snovalci vloge na natečaj za pridobitev naslova EPK so namreč govorili o infrastrukturnih projektih, ki bodo mestu ostali še dolgo po letu 2012.

To se na koncu ni zgodilo, čeprav sta župan in podžupan Maribora o tem govorila še jeseni 2011, torej v času, ko je bilo vsem jasno, da je ta del projekta klavrno propadel.

Tudi zato sta gospod Kangler in gospod Ujčič poglavitna krivca ne glede na to, da so Mariborčanke in Mariborčani konec preteklega leta prvega spodili iz županske pisarne, drugi pa se je na začetku minulega leta zatekel v kabinet predsednika vlade.

Na odgovornost pa bo slej ko prej potrebno poklicati tudi sedanjega predsednika države Boruta Pahorja, takratnega predsednika vlade, ki zaradi svoje nerazgledanosti oz. zagledanosti vase, ni razumel, da se krize rešujejo tudi s takimi projekti. Še posebej v mestu, čigar gospodarstvo je sredi korenite transformacije. V mestu, ki mora propadla mreža velikih industrijskih obratov čim prej nadomestiti z dobro sinhroniziranim sistemom malih specializiranih podjetij in dejavnosti.

Ne trdim, da bi se v Mariboru lahko ponovila zgodba ... Nikakor ne. Za kaj takega je Slovenija žal preveč revna, njena politična elita pa preveč nerazgledana. Lahko pa bi s tem projektom dosegli preboj vsaj na enem, dveh področjih.

Pravočasna povezava z univerzo, ki se lahko pohvali z vrsto kompetentnih strokovnjakov na tehnološkem področju, bi lahko prinesla začetek resnega tehnološkega inkubatorja. Ali spodobnejše prostore za vrsto fakultet. Morda bi se s prenovo katerega od industrijskih obratov na Studencih lahko znebili grozljive stavbe Filozofske in Pedagoške fakultete na Koroški cesti. Primerov tovrstne revitalizacije oz. transformacije tehnološke/industrijske dediščine v povsem nove dejavnosti, je več kot dovolj. Vzemimo za primer "delavski" muzej v Steyerju blizu Linza s pripadajočo srednjo tehniško šolo. V mesta s takšnim zaledjem se kaj hitro naselijo zveneča podjetja in prav to se je Steyerju zgodilo s prihodom koncerna BMW. Propad mesta, ki se je napovedoval že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, je dobro desetletje kasneje rešila premišljena mestna in regionalna politika in zanesljiva asistenca zvezne vlade.

Podobnemu scenariju bi lahko sledili v mariborski mestni hiši, pri čemer niti ni tako zelo pomembno, ali bi se osredotočili na novi tehnološki center ali na novo kulturno središče oz. novo galerijo. Ljudje, ki se s tem ukvarjajo, namreč že dolgo vedo, da je tudi tovrstne ustanove mogoče organizirati kot gospodarske dejavnosti. Ali vsaj kot mreže partnerstev med občino/državo in zasebniki ... Galerija nenazadnje že dolgo ni le galerijski prostor z razstavljenimi umetninami, ki so vrednost sama po sebi, temveč tudi mreža storitev, ki jih Maribor krvavo potrebuje. Pa tu ne mislim samo na specializirano prodajalno knjig, spodobno knjigarniško kavarno, prireditveni prostor, kabinete za spremljajoče delavnice, ateljeje za gostujoče umetnike, temveč tudi na turistično atrakcijo, ki jo lahko predstavlja že posrečena arhitekturna rešitev.

Kot kaže, dvojec Kangler-Ujčič o tem ni razmišljal. Še več, celo njuna, na začetku precej agresivna simulacija interesa za tovrsten razvoj, je bila precej neprepičljiva. Glede na to kaže njuno nekompetentnost izpostaviti še enkrat in dodati, da sta odgovorna tudi za klientelno rekrutiranje posameznih članic in članov Zavoda. Namesto da bi poskrbela za pravi javni razpis in s tem za nepristranski izbor, sta v večini primerov kadrovala kar sama. Poleg tega sta prav župan in podžupan odgovorna za bolj ali manj zavestno marginalizacijo univerze. Možaka se preprosto nista zavedala, da prav posamezne fakultete lahko prispevajo ključne ideje za tehnološko-kulturni preporod mesta in njegove okolice.

Po drugi strani se vse bolj zavedamo, da bi na to lahko opozorila tudi državna administracija, vendar ta s predsednikom vlade na čelu ni nikoli zares podprla projekta.

O tem nenazadnje priča tudi odpoklic državnega sekretarja Jožefa Školča iz upravnega odbora Zavoda. Če je bil "umik države" iz upravljal-skih struktur v določenih primerih nujen, to gotovo ne velja za ta in podobne projekte. Prav nasprotno, namesto praznih obljub leto pred začetkom dogajanja, bi se moral vsaj simbolično pridružiti UO Zavoda in s svojim občasnim obiskom sedeža na Vetrinjski ulici ali s poizvedbami o na-

predku infrastrukturnih projektov pokazati, da si drugo največje mesto v državi zasluži tudi tovrstne razvojne spodbude.

*

Ker se nič od tega ni zgodilo, ker so predstavniki vlade in občine z nejasnimi izjavami izčrpavali vse vpletene, sem kmalu po prevzemu vodene Upravnega odbora Zavoda EPK Maribor 2012 na tiskovni konferenci omenil, da se v pripravah na izvedbo tega pomembnega projekta zrcalijo strukturne težave celotne države. Zaradi nesorazmerja med nerealističnimi napovedmi, prešitimi z majhnimi politikantskimi intrigami in mrzličnimi pripravami vsebin, za katere se še tri mesece pred otvoritvijo ni vedelo, kje se bodo izvajale, sem Zavod EPK Maribor 2012 oz. njegove težave začel zelo hitro doživljati kot Slovenijo v malem. Razmere, ki so spremljale kadrovanje, odnos med osrednjimi akterji projekta, so odsevale vse bistvene strukturne probleme Slovenije dobrih dvajset let po osamosvojitvi. Naj naštejem glavne: centralizem, klientelizem ali formalno neformalno oz. neformalno kvaziformalno vodenje projekta, razpršenost ciljev in vsebin.

Centralizem smo lahko razbrali v procesu rekrutiranja programskega direktorja. Ne glede na to, da je oz. naj bi zavod vodil generalni direktor oz. generalna direktorica, je bilo vsakomur jasno, da bo največje breme dela padlo na osebo, ki bo oblikovala program. Na selektorja torej. Na tem mestu se je na koncu znašel Mitja Čander, ki je, mimogrede, svoje delo opravil več kot dobro. Ne glede na to, da tudi on izvira iz Maribora, pa dejstvo, da je zamenjal človeka iz lokalnega okolja, hočeš nočeš priča o običajnem nezaupanju v kompetence domačih strokovnjakov ...

Formalno neformalno vodenje ali upravljanje z "gajžlo"

Pri tem mislim predvsem na nezaupanje v samem Mariboru in od tu naprej se bom osredotočil samo na dogajanje v kulturni prestolnici. Tudi sam sem bil namreč priča izrazito pokroviteljskemu odnosu župana in podžupana do generalne direktorice. Na edinem sestanku z županom je slednji na najino vprašanje, kdaj bo občina poravnava svoje finančne obveznosti do Zavoda, direktorici zagrozil z "gajžljo", ker med občasnimi gosti na sedežu Zavoda EPK Maribor 2012 ne zna prepoznati "mamilašev". Sam v desetih mesecih vodenja Upravnega odbora zavoda sicer nisem opazil, da bi si kdo v Vetrinjski št. 30 privoščil kaj drugega kot kavo, a se mi županova pripomba ni zdelala nenavadna zaradi omembe droge. Kar me je presenetilo, je bila grobost, s katero je posegal v direktoriciino delo oz. njegova tehnika upravljanja. V okviru projekta, ki je samo v Mariboru napovedoval slabih 300 dogodkov, projekta, ki je nase vezal precejšen del

občinskega proračuna, se je mesec pred otvoritvijo namesto na iskanje manjkajočih milijonov osredotočil na peščico kadilcev marihuane, pri čemer za njihov morebitni angažma v dobro EPK ni imel prav nobenega dokaza.

Če razmer ne bi poznal od blizu, bi lahko verjel, da iz njega govori bivši policaj, tako pa je bilo več kot jasno, da gre za slepilni maneuver in ... izraz nemoči.

Tik pred začetkom dogajanja namreč ni bilo nobenega dvoma o tem, da nas je "država" pustila na cedilu in da tudi zato s prepородom mesta ne bo nič.

Poleg tega je bilo dokončno jasno tudi to, da bo program, ki smo ga sprejeli sredi jeseni 2011, misleč, da je obljubljeni finančni okvir zagotovljen in nujni prireditveni prostori rezervirani, težko izpeljati. Temu se je pridružilo tudi spoznanje, da bo zaradi pomanjkanja osrednjega prireditvenega prostora dogajanje vse preveč razpršeno ... In ta strah se je kasneje izkazal za upravičenega.

Za nastali položaj sem brez dvoma odgovoren tudi sam. In pri tem se ne morem izgovarjati na naivnost (s primesmi samovšečne neumnosti), s katero sem prevzel vodenje UO. Po dvajsetih letih organizacijskega dela v okviru podobne dejavnosti bi namreč moral vedeti, da novonastala ustanova ne bo potrebovala samo nadzora, temveč da bo potrebno sproti reševati kopico zapletov in sporov. Če ne bi bil tako zaletav, bi lahko vedel, da to ni popoldanski hobi, temveč neprekinjena skrb za vzdrževanje stika med ministrstvom za kulturo in predstavniki partnerskih občin, katerih največja je kronično zamujala s financiranjem. Hobi morda, če govorimo o (ne)plačilu, nikakor po to ni bilo občasno organizacijsko in nadzorno delo. In ko sem to konec leta 2011 dokončno spoznal, predvsem pa ko sem spoznal, da mesec pred otvoritvijo ne zaleže niti moledujoče prepričevanje niti vrsta srečanj z vsemi vpletenimi, da ne zaležejo niti treni argumenti niti zavestno sproženi medijski pritiski, sem preprosto moral odstopiti.

Je zaleglo? Odvisno, koga vprašate ... Sam mislim, da ni.

Podobno kot (pre)množi podobni projekti v dvajsetletni zgodovini samostojne Slovenije, je tudi EPK 2012 uspela predvsem na podlagi zagnanega dela peščice programskih in tehnično-administrativnih sodelavk in sodelavcev in inercije državne administracije.

Tanja Lesničar - Pučko

Kaj ostane, ko ni ničesar več?

Ko sem konec januarja prejela obvestilo Zavoda EPK, da se v Mariboru zapira info točka in bo o tem celo posebna tiskovna konferenca, sem bila zares navdušena: info točka, ki smo jo vse leto novinarji in obiskovalci zaman iskali, se zapira. Torej je obstajala! Fantastično. A za ta obstoj smo izvedeli ravno na dan, ko je ni bilo več.

Prvo vprašanje obiskovalcev EPK je bilo namreč nadvse preprosto: Kje je info točka, kje je tista lahko dostopna, hitro opazna pisarna nekje v centru mesta, dobro označen prostorček, prepoln katalogov, letakov, zloženk, zemljevidov mesta z vrisanimi prizorišči in drugega materiala o dogodkih, ki jo ima vsak festival in kjer bi vam prijazna študentka poleg vseh teh letakov v naročje tiščala še informacije o odpiralnih časih, vodstvih po razstavi, cenah hotelov, taksijev in številkah avtobusov do prizorišč. In kogarkoli smo po tej točki G kulturne prestolnice spraševali, nam je ljubeznivo odgovoril: Ne, tega ni, kaj vas pa zanima?

Ta komični fantomski značaj info točke je simptom ljudi, ki so vodili EPK, a niso imeli izhodiščne točke, nobenih izkušenj niti z zasebnim obiskom, kaj šele organizacijo večjih kulturnih prireditev. Ta osnovnošolska organizacijska napaka, ki ni znala predvideti osnovnih potreb obiskovalca, ki ne bi bil Mariborčan, ne bi bral Večera in ne bi imel avta z gps-om, se je odražala tudi v naslednjem primanjkljaju tistega 'muss sein', ki tvori vsak festival: festivalski družabni prostori za obiskovalce, udeležence, novinarje, prostor, v katerem se vsi ti srečujejo in izmenjujejo izkušnje, ob kozarcu, sendviču, topli juhi. Če k temu dodamo, da turistični dejavniki, na primer hotel Orel korak v stran od Vetrinjskega dvorca, niso gostom znali dati prav nobene informacije o EPK, je slika jasna. Je pa res, da je bilo po mestu opaziti neke velike, grozljivo kičaste balone, kot bi jih tam pozabil kak osmojeni cirkus. Upam, da so bili vsaj zastonj. In resnično upam, da ni res, kar mi je nekdo prišepnil: da so bili ti oblikovalski zmazki z nekaj natisnjenimi imeni v resnici info točke ...

Da gre za radikalno nepoznavanje sodobnih festivalskih trendov, je pokazala že otvoritev: namesto skromnega protokola nekje notri, zunaj pa mrazu primerne živahne urbanega dogodka, kot ga je letos uprizoril Marseille, ko je pelo in rajalo vse mesto, smo dobili zastarelo postavitev oder/pod njim premrli pomembneži s svojimi govorancami/zadaj premrlo ljudstvo. In na odru tisto znano: obupna mešanica patetično povzdignjenega teatralnega čenčanja in voditeljevega skisanega lokalpatriotskega duhovičenja; in ja, pokloniti se je bilo treba tudi Violam. Lahko mesto že uvo doma bolj razvrednoti svojo kulturo, kot tako da jo postavi ob bok razbi-jačem?

No, enako izvrsten je bil zaključek: v strahu pred vstajniki je finalna nebeška kugla med zbrane padla kar s plafona Narodnega doma. Celo vsega hudega vajeni kulturni obiskovalci ne pomnijo tako slaboumnega dogodka, kot je bil ta. Se je pa na ta način, ironično in kot obliž na skelečo rano, projekt za konec vrnil v naročje onemu, ki ga je nekje po poti izgubil, k Vladimirju Rukavini. Še več, novinarji so v svoji amneziji baš tega gospoda hiteli spraševati, kaj meni o iztekajočem se projektu. Kot bi ne bil eden tistih, ki ga je zacementiral že leta prej.

A nima smisla pogrevati starih zgodb, ne tiste, kako je pod Janševo taktirko Kangler MORAL dobiti EPK, da ga ne bi dobil Janković. Nima smisla pogrevati niti tega, kako si je nato danes že bivši župan uzurpiral dobro zastavljeni mariborski projekt in kako sta nekaj časa z Rukavino v isti meh pihala. In nima smisla govoriti o »svetovno znanem režiserju«, ki je brez kančka sramu od rodnega farovža pričakoval, da mu za njegovo 'svetovnost' že za živa zgradil zahvalni mavzolej; in kako mu ga je mali človek iz Dupleka po nekaj skupnih potovanjih v širni svet tudi skušal zgraditi.

In tako je Maribor zaradi kaosa in v obsednem zavračanju neštajerskega programskega vodje končno dobil Mitjo Čandra, 'po rodu' Štajerca, prave krvi, a brez osnovnih znanj s področja multimedijskih festivalov. Tudi o podreditvi Večera, ki se je potem, ko je lep čas deloval kot županova PR služba, spremenil še v PR-oddelek EPK-ja in abotno neprofesionalno obračunaval s kritiki, ni kaj dodati.

Kaj je torej Maribor dobil?

V infrastrukturnem smislu nič, popolnoma nič. Dobil ni ne Maksa, kar ob spornosti projekta verjetno niti ni škoda, ne novih galerijskih prostorov, ker je glavni mestni arhitekt Kangler presodil drugače. Ob vsem tem pa je vendarle najbolj nenavadno, kako so lahko vsi ti visokoleteči in nato nizkopadli investicijski načrti tako gladko spregledali kino Udarnik? Edini potencial kina v mestnem središču, točko, ki bi lahko v primerjavi z 'maksii' sredstvi zaživela z mini zneski, v preddverju tudi kot prej omenjena neobstoječa info točka in točka festivalskih srečevanj, kasneje pa bi z nadaljnjim dobrim filmskim, koncertnim in drugim programom po modelu ljubljanskega Kinodvora ali Kina Šiška preživela še desetletja? Kako je mogoče, da so si vodilni EPK drznili v tisto žalostno ruševino, v sramotno škrbino v srčiki mesta, ki ni premogla niti kurjave, v ledeni zimi postaviti del mednarodnega programa? No, seveda so vprašanja retorična. Ta ruševina, ki je vsem odgovornim že zaradi lege skakala v nos, sesuti Udarnik, ki je kričal ne po marmornih stopniščih in ne po doprskih kipih Umetniku in Županu, ampak zgolj po spodobni obnovi, ki bi spoštovala bogato zgodovino prostora in mu dala novega zagona, ni obstajal, ker v njem ni tičal nobeden županu ali trem zaporednim EPK ekipam všečen Umetnik ali lobi. Ker je imel urban in subverziven potencial, ne pa purgerskega ali kleinpurgerskega, ker se tam ne Kangler ne Čander ne bi mogla lagodno fotografirati – kako tudi, ko pa je EPK med drugim živel tudi na račun presihanja vsega prej obstoječega

neinstitucionalnega kulturnega delovanja? Tako je ta revež, kino mojega otroštva z danes tako aktualnim imenom, ostal le prijazno zavetišče mestnih nespečnikov.

Bil pa je tu, kot črni vic, ves čas točno vis-a-vis Vetrinjskega dvorca, mestnega ponosa. V katerem pa je četrtna prostorov namenjenih pisarnam! In na račun teh pisarn so razstavniki prostori zdrobljeni med dve etaži! Res je, tako so se šli obnove kulturnih spomenikov pred petdesetimi leti. Danes se te velike javnofinančne investicije v dediščino morajo vrniti ljudem, javni rabi, ne pa posedanju uradničkov v dvorcih! Pisarne (razen ene, informativne, ups, že spet!) bi lahko bile mirno v kakšnem bližnjem občinskem stanovanju, enako tiste, namenjene EPK. No, v vsem kulturnem letu nihče od v dvorcu sedečih dvorjanov očitno ni opazil 'estetike' kesonov za smeti pod novo obnovljenimi arkadami spomeniško zaščitene zgradbe in ne tega, da je lokacija popolnoma neoznačena in so nedomorodci desetkrat zakorakali na dvorišče in spet ven, na ulico, preden so dojeli, da so že 'tam', v 'dvorcu'.

EPK-jev PR, stroj, ki je deloval tako neverjetno intenzivno, da je s poplavo sporočil, ki so nam zablokirala računalnike, popolnoma deformiral podobo EPK dogajanja, saj je z enako strastjo napovedoval vrhunske dogodke kot zabavo v bifeju, je nemalo besed namenil tudi afirmaciji pozabljenih prostorov, pomnikov slavnih mariborskih časov: predvsem Veliki kavarni in Sodnemu stolpu. Prvo je obudila razstava *Nemci in Maribor*, drugega z minimalističnim projektom umetnik nemškega rodu Ulay, ki že leta živi v Ljubljani – podatek, ki so ga na EPK sramežljivo skrivali, da bi mu dvignili 'ceno'?

'Obudila' je seveda lepo zveneča beseda, a lepo poštena beseda bi bila: odpahnili so dolgo zaprta vrata in jih potem znova zaprli. Uboga Velika kavarna jo je z razstavo *Nemci v Mariboru*, ki je bila oglaševana kot eden programskih vrhuncev, slabo odnesla. Predvsem se je pokazalo njeno popolno opustošenje: nekdanji meščanski dekor je že zdavnaj izginil, odprtost arhitekture na tri strani neba in nekdanji krasni pogledi so bili zabiti, razstava pa postavljena v ubito temnino, v zeleno-rjavo, kot bi šlo za lovsko društvo. Z muzealskega vidika je bila zaprašena za zjokat: kot bi ne bili v digitalni dobi, kot še analogne ne bi slutili, gora dokumentov pod lučkami in dolga pojasnila, ki jih je treba brati, mikro zgodovina brez loka in brez multimedijskih pomagal, filmov, ekranov, širših kulturno-umetniških referenc. Vse skupaj je delovalo kot nekakšna gesta slabe vesti, namenjena privatnim (ideološkim) obsesijam, in – ali se mi je le zdelo – kot drobcena pomisel, kako lepo bi bilo, če bi ne bilo Kataloga razstave, ki bi odgovoril na kakšno teh vprašanj, ni bilo. Pač, menda je izšel decembra, štiri mesece po razstavi Lepo se je norčevati z javnim denarjem.

Dobil je EPK tudi svojo najnižjo možno točko: Čandrova ekipa je zlezla tako daleč, da so županu za rojstni dan iz sredstev EPK v Koloseju slavnostno podarili 'etnografski' film o njem samem, oglarčku. Ta oportuni-

stični 'dosežek' bi lahko krasno zaokrožil le še načrtovani (off EPK dogodek, kot je hitel pojasnjevati Čander), a potem začuda odpadli obisk hčerke diktatorskega uzbekistanskega predsednika, Gulnare Karimov, ki si je vabilo očitno tudi zaslužila kot umetnica življenja. Ko so si ob koncu leta EPK-jevci skušali pripeti še vstajniške medalje, bi morali prej malo pobrskati po izjavah, ki jih je Mitja Čander dajal o županu. In ki jih sami niso dajali ob filmu *Tudi oglje še kuhajo, mar ne?*.

Kaj je torej Maribor z EPK dobil? V infrastrukturnem smislu nič, torej manj kot nekatera druga partnerska mesta. A vendar: dobil je nekaj res presežnih umetniških dogodkov in socialnih projektov, žal pa jih je bilo na račun nekaj zelo drage puhlosti premalo, predvsem pa je premalo spodbudil lokalno umetniško in kulturno produkcijo. Ali bo kaj od tistega dobrega pustilo sledi, ne le v posameznikih, ampak v utripu mestnega duha, si ne upam soditi. Projektu so krila rezali samopašna politika, gospodarska kriza in kaotična vodstva. Če drži, da je bil res lepa, a zamujena priložnost, bo morda tudi ta lekcija lahko koristna. Čeprav je to res nesramno slaba tolažba.

Boris Vezjak

EPK med resnico mesta in njegovim vstajanjem

Kolumnist časopisa Dnevnik Aleš Čar, sicer eden poglavitnih protagonistov projekta EPK, je decembra 2012 v kolumni z naslovom »Maribor je mesto« slovenske medije in novinarje izzval s tezo, da je projekt zaradi enoletnega spuščanja elektrošokov v socialno tkivo mesta uspel doseči vstajo duha (brez telesa) in ga prevesti v jezo ljudskih množic. Poskrbel naj bi za odmašenje žil in novo prekrvavljenost mesta, kot se je slikovito izrazil. Duh se je potem materializiral v obliki številnih protestov in oživil speče Mariborčane.

Pisal se je 3. december, na ulicah Maribora se je na tako imenovani tretji vstaji zbralo okoli 10.000 ljudi in kasneje je bilo pridržanih okoli 120 domnevnih nasilnežev – številni so ostali priprti cel mesec. Mirni protesti so se sprevrgli v ulične boje, v katerih je policija uporabila tudi helikopter in solzivec. V trenutku objave Čar še ni vedel za razplet, za njim sta bili šele prva in druga vstaja.

Novinar istega časopisa Tomaž Klipšteter je na svojem Facebook profilu takrat cinično odreagirал:

KONČNO IMAMO ODGOVOR NA VPRAŠANJE, KI GA NIHČE NI POSTAVIL: PROTESTI SO ZASLUGA EVROPSKE PRESTOLNICE KULTURE!!! Organizatorji protestov so v pisarnah Vetrinjskega dvora leto dni »spuščali male elektrošoke v socialno tkivo mesta, potiskali kri po zamašenih žilah socialnih mrež«, kar ima zvezo »z novo prekrvavljenostjo mesta«. To, da so bili leto dni pohlevni do Kanglerja, Kanglerjev in kanglerstva, je bila samo fasada, podtalna konspirativna akcija, hvaljenje županove integritete in popolna odsotnost kritike pa samo prebrisana strategija programiranja »redefinicije duha«. Hvala vam, EPK. Kak pogumno in pokončno, da ste zdaj, ko je že mimo, svojo kanglico pristavili.

Kaj je torej res, kakšne zasluge si lahko pripišejo epekajevci za prepoved in resurekcijo mariborskega duha, za ljudsko vstajo proti županu Francu Kanglerju in mestni oblasti v celoti? Morda celo za premislek o socialnem stanju? Kako uspešen je po presoji opazovalca spoj obojega, razviden na humorni predelavi mariborskega logotipa EPK, kjer se v »interakciji« namesto »špricanja kulture«, kot so nam obljubljali, uporablja solzivec?

Ne eno, več vprašanj

Aleš Čar je bil prepričljiv, novinarji so mu lahkotno sledili in se rešnično začeli kar množično spraševati o »vzročno-posledični povezavi« med duhovno energijo EPK in mariborskimi vstajami. Nenadoma so začeli ponavljati floskule, sprožene v krogih ustvarjalcev EPK. Ujeli so se v past. Pri tem so, tako tipično globokoumno zanje, s tem drezali le v same protagoniste in si od njih obetali objektivno pojasnilo! Če bi bila takšna vzročna povezava med vstajniškim duhom in njihovih enoletnim kulturniškim vložkom dokazana, bi seveda zasluge zanje imeli glavni EPK igralci – taisti, ki so tezo postavili. Postavili bi spomenik samemu sebi.

Sam bi vendarle, bolj metodološko čisto, ločil med nekaterimi naslednjimi artikulacijami spraševanj, ki se nam zastavljajo, četudi vseh kasneje ne bom elaboriral:

(1) splošno vprašanje učinkov, uspehov in rezultatov projekta EPK, njihove ocene in presoje, impakta špricanja in eksplozije kulture, kot so temu dejali na začetku, na »duha« mesta, ljudi ali širše;

(2) vprašanje vzročnopolosedične povezave EPK in protestov oziroma niza mariborskih vstaj – torej vprašanje dokazljive vzročne relacije epekajevskega napora in njegovega učinkovanja na duha ljudskih množic;

(3) vprašanje legitimnosti epekajevcev v odnosu do mestne oblasti v luči protestov proti tej oblasti – kako so se obnašali doslej, so bili na strani ljudi ali politike ter ali imajo kakšno kredibilnost protestirati proti njej;

(4) vprašanje na presečišču obojega: kako je lahko nekdo, ki je tvorno sodeloval z mestnimi oblastmi (vsa čast izjemam), se ji dobrikal, zdaj nenadoma uspel prebuditi proteste proti njim? Je bila to kakšna posebna zvižavnost uma in delovanja, pretvarjanja in ritolizništva, ki bo zdaj nenedoma prikazana kot velik saboterski uspeh?

Nova samozavest, nov refren

Stališče Aleša Čara ni bilo osamljeno. Ob pregledu evforičnih izjav v zadnjih tednih sem ugotovil, da je izrekel nekaj, glede česar se strinjajo tudi vsi njegovi kolegi. Še več, v Večeru (15. 12. 2012) frazeologijo o elektrošo-

kih v socialno tkivo (dobesedno) prevzame programski direktor EPK Mitja Čander. Kot da bi malodane poglavitni protagonisti poenotili svoja mnenja. Takšno izjemno soglasje je šlo celo tako daleč, da so kar vsi po vrsti uporabili isti žargon in terminologijo – govorili so o sproženi novi mariborski samozavesti. Kar naj bi EPK uspel sproducirati in dati mestu, je prav ona.

Naj bom zelo natančen in točen pri citatih v ilustracijo povedanega, kar bo vzelo nekaj prostora. O učinkih EPK na mariborske vstaje zelo naravnost spregovori Andrej Brvar, član EPK akademije. Ključni pojmi, ki jih uvede v intervjuju za MMC RTV SLO 4. decembra 2012, so že omenjena samozavest, duh in podzavest. Mariborski protesti so učinek in delo novega duha:

Po mnenju pesnika Andreja Brvarja se je Maribor zaradi EPK močno spremenil: »Gre za dogajanje, ki je v podzavesti mesta. Mesto po tem letu ne bo in ni več takšno, kakršno je bilo.« Spremembe opazi predvsem pri mlajših generacijah. »Gre za nek nov način pogovora, za nek nov duh, ki se bo pri mlajših samo še razvijal. In iz tega duha lahko pride do pritiska od spodaj na občinske strukture, da preprosto usa stvar ne usahne, ampak da gre naprej,« je dejal. Da trenutno prihaja v Mariboru do družbenega vrenja, po mnenju Brvarja ni naključje. »Vsi ti protesti imajo neko podtalno povezavo z EPK. V mestu opažam neko novo samozavest. Taista samozavest se zdaj v neki navidez negativni obliki pojavlja na trgu kot protest. Če bi mesto ne bilo do te stopnje samozavestno, ne bi šlo na trg in se zavzelo za svoje pravice.«

Ob Čaru in Brvarju je tu generalna direktorica zavoda EPK Suzana Žilič Fišer, ki je menila nekaj podobnega. Še več, njo je začelo veseliti aktivno državljanstvo: »Veseli me, če so ljudje zaradi EPK bolj pripravljeni biti aktivni državljani.« Ključni pojmi, ki jih uporabi ob tvorjenju vzročno-posledične povezave med protesti in EPK, so samozavedanje, apatija, demokratizacija, javni dialog. Na novinarsko vprašanje odgovarja kar neposredno v članku v Dnevniku 9. decembra 2012, ki je po sebi pomenljiv že v naslovu »EPK je ljudi prebudila iz apatije«:

Veliko ljudi je potegnilo vzporednico med EPK in trenutnimi uličnimi protesti v Mariboru. Bi tu lahko bila kakšna vzročno-posledična povezava?

Že večkrat sem povedala, da mesto po letu 2012 ne bo nikoli več takšno, kot je bilo pred tem letom. Če je ta projekt spodbudil samozavedanje meščanov in državljanov, demokratizacijo mnenj in javni dialog, spodbudil to, da se ljudje bolj zavedajo soodgovornosti do kreiranja tega prostora, je bil naš cilj dosežen. Navsezadnje sta tako tradicionalna kot digitalna sfera znotraj EPK omogočali izražanje mnenj, stališč. Če rečemo, da se zaradi EPK bolj izkorišča

pravico do izražanja svojih mnenj, smo zelo zadovoljni. To je nekaj, kar je bilo v Sloveniji zelo potrebno, saj smo bili priča močno razširjeni apatiji, še posebej pri mladih.

Ob Čaru, Brvarju in Žilič-Fišerjevi je tu še programski direktor projekta EPK Mitja Čander. Če so prvi trije vsi po vrsti sprejeli diskurz »samozavesti«, ga je tudi Čander, celo najbolj intenzivno – imamo torej kar štiri protagoniste, ki govorijo tako rekoč isti jezik. Vendar je Čander malenkost bolj previden pri vzpostavljanju povezave: zagovarjal je tezo, da je EPK »delno« proizvedel proteste, da so ob njem bili še drugi razlogi. Dokazov znova ni navedel. Ključni pojmi so znova samozavest (v prav vseh intervjujih, zelo izrazito), fatalizem, apatija. Tu je citat z uradne strani zavoda:

Priliv zasebnega in javnega denarja je bil letos v mesto znaten in vložek se je gotovo obrestoval. A še bolj pomembna je nova samozavest, ki je posledica mestotvornih procesov, ki razkrajajo ruralni model, ki v Mariboru ni nepomemben že vsaj od konca druge vojne naprej. Meščani so tudi s pomočjo EPK dojeli, da so lahko sami krojači svoje usode in da prevladujoči katastrofizem in fatalizem nista edino naravno stanje.

V intervjuju iz klepetalnice MMC RTV SLO je na poizvedbo, kako gleda na proteste, ki so se začeli ravno v Mariboru, povedal nekaj podobnega: »Ne, nič se ne bojimo. Maribor je ponosen na EPK, v to sem prepričan. Mesto je postalo na pozitiven način samozavestno.« V pogovoru za STA, približno v istih dneh pa na poizvedbo o vzporednicah med EPK in uličnimi protesti navrgel:

Protesti so nekaj tako širokega, da nikoli ne morejo biti povezani samo z enim razlogom. Protestirat so prišli ljudje iz zelo različnih vzgibov in provenienc. Verjamem, da je bilo med njimi veliko tudi takih, ki jim je letošnje dogajanje v mestu dalo neko novo samozavest in da se jim je ta fatalizem, ki je značilen za Maribor, zazdel vprašljiv. Gotovo je marsikomu letošnje leto dalo samozavest tudi za to, da gre na trg in pove svoje mnenje. Celota protestov pa je nekaj precej obsežnejšega, da bi lahko bila povezana zgolj z EPK.

Kangler kot pogumen človek z veliko integriteto

Če ne more biti nobenega dvoma, da štirje pomembni protagonisti zagovarjajo tezo o njihovem lastnem vplivanju na proteste in si jih po svoje lastijo, če ni dvoma, da se med prve aktivne protestnike prišteva še en EPK akter, Aleš Šteger (npr. v intervjuju za ORF, ki je krožil po družbenih

omrežjih), smo s tem sicer odgovorili zgolj na eno od zgoraj naštetih možnih četverih spraševanj. Nekaterih preostalih se bom dotaknil le bežno. Domačijskost mariborske mestne politike in epekajevskega vodstva sem pribeležil v številnih zapisih, naj spomnim le na slovite panegirike, ki sta jih županu Kanglerju pela Pandur in Čander. Slednji na primer tako le opeva moralno veličino župana, za katero se je sicer kasneje začela zanimati tudi protikorupcijska komisija in seveda policija:

»Občina je ustanovitelj zavoda in župan Franc Kangler je bil pobudnik te zgodbe. Za to zadevo je zastavil svojo politično integriteto in vidim ga kot človeka, ki z vsem srcem stoji za to zgodbo. To se mi zdi za politika zelo pogumno dejanje, saj se običajno dogaja, da se politiki sprva skrijejo in se pokažejo le, če se projekt izkaže za uspešnega.«

Duh, ki so ga torej epekajevci proizvedli, je bil duh prehoda od kimanja oblastnikom do neposrednega revolta proti njim – ne sicer njihovega, temveč ljudskega. Obenem v EPK niso pokazali niti najmanjše senzibilnosti do ostalih kulturnih producentov, ki so do zadnjega pristajali na fašistoidno logiko »Ali boste kulturniki del EPK, ali pa crknite«, ki ji je sledila tudi občinska odločitev o odmiku razpisov za kulturni denar, češ da je ta ves prekanaliziran v EPK. Mariborskemu društvu Zofijinih je celo bila izrečena policijska globa v višini okoli 1000 evrov, ker je protestiralo, ko je izraelski ambasador obiskal epekajevski projekt v Mariboru. Že od maja 2011 je obstajala peticija za odstop župana, a je prav noben epekajevец ni želel podpisati. Prej bi torej pričakovali, da bodo v zavodu EPK deležni revolta proti sebi, ne pa, da bodo po njihovem oni sami akterji revolta proti drugim. In, nenazadnje, v februarju 2013 so v svetu zavoda EPK tudi javno naznanili, da bodo odstoplemu Kanglerju dali posebno priznanje za zasluge pri projektu.

Brez novinarjev ne bi šlo

Na drugi strani je bilo seveda novinarsko lakajstvo. Rožice so bile že dolgo nazaj posajene, EPK mora uspeti. Večerova novinarka Melita Forstnerič Hajnšek je posvojila začetno stališče, kajti tudi ona ve, da je EPK spravil ljudi na ulice: »To je bil začetek epekajevstva po mariborsko, zato nimajo čisto prav tisti, ki ne dovolijo povezovati mariborskih vstaj in EPK.« (Večer, 15. 12. 2012). Podobne enkomije smo prebirali v Delu («Kakšna je torej dediščina EPK? Kar zadeva kulturne presežke, je izjemna in samo upamo lahko, da je ta parada umetniške odličnosti pustila svoj pečat ...»). In kje se je tu znašla kakšna kritična refleksija, dopuščen dvom, ne da

bi bila nemudoma zatrta? Ji je sploh bil odmerjen kakšen prostor v javnih premišljanjih? V glavnem ne, vsaj v mojem primeru je bila direktno cenzurirana. Kako sta lahko potemtakem splošni antikriticizem in dobrikanje sploh proizvedla kakršenkoli revolt, kako bi se lahko epekajevski duh naselil v protestne glave Mariborčanov? Ob manku presežkov je zatekanje k prilaščanju duhovnih eksplozij pač nekaj priročnega. Ali kot se je Mojca Pišek obregnila ob to idejo v Dnevniku: »Mariborčani so brez EPK prebedasti celo za to, da bi jim prekipelo. Tako bi mi interpretirali njihove poskuse interpretacij, če nam ne bi bilo preveč nerodno.«

Brez voljnih novinarjev EPK ne bi bil tako bombastično uspešna zgodba, ki si je morala za utišanje dvomljivcev še dodatno pripisati kakšno zasluho več – tudi za politične procese v mestu.

Prebedasti, da bi protestirali

Izjava o tem, da so Mariborčani za epekajevce prebedasti za to, da bi protestirali, je ključna za demistifikacijo vseh retoričnih in medijskih prezentacij EPK kot super uspešnega podjetja. Začetne retorične parole o EPK kot »resnici mesta«, o reinveciji kulture in spreminjanju definicije kulture (Čander), o njenih eksplozijah in špricanju (sic!) so Mariborčane že od prvega dne interpelirale v nevedno rajo, stupiden plebs, ki mu bodo novodobni Prometeji, povečini iz Ljubljane, prinesli ogenj kulture. Ga razsvetlili in potegnili iz brezna prostaškosti, nevednosti in teme. Ideološki pogled na nekultivirano njivo, ki jo bodo zorali vrhunski umetniki in njihovi programski usmerjevalci, si je ob izteku projekta na jesen in zimo 2012 tako rekoč moral prisvojiti tezo o avtorstvu vstajenja mariborskega duha, da bi lahko pokazal na neko otipljivo eksternalijo svojega postanka v mestu. S tem so se protagonisti vsaj nekoliko poskušali približati metafizični obljubi, da bo EPK »resnica tega mesta«. Prazni patetični zaprisegi torej, ki so ji pridodali politično floskulo o samozavesti, sposojeno pri Janezu Janši in Borutu Pahorju, nato pa se oklicali za stvarnike (mariborskega) duha.

Nereflektirana teza o dokončnem uspehu epekajevskega projekta, ki je uspel zdramiti mariborske množice in pregnesti duha mesta, v sebi zrcali skoraj vse aspekte njegove problematičnosti: hvalisavo prazno retoriko, politično manipulativnost, ideološki narcisizem, nekritično »permisivnost« v medijih in javnosti. V tem smislu Evropska prestolnica kulture ni bila resnica tega mesta, ampak je upati prav obratno, da bo mesto nakazalo neko resnico o njej – zdaj, ko v letu 2013 ostaja samcato in samo, brez nje.

Anketa med mariborskimi kulturniki

EPK 2012 je torej za nami. Po vseh pretresih, negotovostih, glasovih za in proti, je čas za končno oceno in osmislitev projekta in njegovega resničnega pomena za mesto in njegovo kulturo. Toda zdi se, da zaradi razpršenosti množice dogodkov preglednih in objektivnih ocen umetniškega dogajanja ni mogoče dati, podobno se godi tudi poskusom ugotoviti, kaj naj bi EPK pomenila na družbenem polju, vsak govor o denarju pa dviguje pritisk, predvsem zaradi občinskega proračuna za leto 2013, ki obeta znižanje javnih sredstev za lokalno kulturo.

V uredništvu Dialogov smo se odločili, da poskušamo priti do malo jasnejše slike s pomočjo ankete oz. množičnega intervjuja med predstavniki mariborske kulture, ki so pri EPK sodelovali – tako javnimi zavodi kot nevladnimi organizacijami in posamezniki. Spodnjih pet vprašanj smo poslali na približno 90 naslovov, upoštevajoč tudi toliko največjih prejemnikov sredstev Zavoda Maribor 2012 – Evropska prestolnica kulture, kot jih prikazuje Supervizor, spletna aplikacija za spremljanje izdatkov javnih institucij. Odgovorilo nam je deset (!) posameznikov/posameznic, na srečo dobro razporejenih po različnih oblikah kulturnih subjektov. Odgovori razkrivajo številne plati minulega epikajevskega dogajanja.

Kaj so sredstva, ki ste jih dobili od Zavoda Maribor 2012 in s katerimi ste realizirali svoje programe znotraj EPK, pomenila za vas/vašo institucijo v vsebinskem in finančnem smislu kratkoročno in kaj dolgoročno?

Primož Premzl, založnik in galerist: Kot Mariborčan, še posebej pa kot ustvarjalec na področju kulture, sem se naslova evropske prestolnice kulture za leto 2012 izjemno razveselil. Kmalu po potrditvi tega pomembnega in častnega naslova sem začel razmišljati, kaj bi lahko sam osebno prispeval v letu 2012, ko bo mesto deležno precejšnje pozornosti mednarodne javnosti. Na pomlad leta 2010 sem prejel nepričakovano povabilo za sodelovanje z berlinsko založbo Grebennikov, kjer so bili zainteresirani, da v koprodukciji izdamo nekaj knjig na temo Maribora (vodnik, monografijo, programsko knjigo EPK). Vabilu sem se z veseljem odzval in na pogovorih v Berlinu je bilo skoraj vse že dogovorjeno za skupno delo. Sodelovanje se mi je zdelo izredno pomembno, še posebej zaradi dejstva, da bi nemška založba pri koprodukcijskem sodelovanju zagotavljala distribucijo knjig po

celotnem nemškem govornem področju (Nemčija, Avstrija in Švica). To bi nedvomno pomenilo izjemen marketinški dosežek pri promociji Maribora 2012 v Zahodni Evropi. Ko pa sem se sredi leta 2010 vrnil z omenjenih pogovorov, je nastal problem, saj v Mariboru ni bilo sogovornika na strani organizatorjev EPK, ki bi bil pripravljen podpreti to idejo. Konec istega leta je bila formirana ekipa, ki je vodila celoten projekt EPK v letu 2012.

Kmalu za tem sem prejel povabilo, da izdam uradni vodnik po mestu z izborom najpomembnejših dogodkov za leto 2012 v okviru EPK. Tega sem bil sicer vesel, žal pa ni bil možen dogovor o zamišljeni knjižni produkciji s sodelovanjem tujega partnerja. Izvedba vodnika v treh jezikovnih izdajah mi je pomenila veliko, saj je za številne obiskovalce Maribora to bil nepogrešljiv priročnik pri spoznavanju mesta. Projekt me je v vsebinskem in poslovnem smislu zaposlil za dobrega pol leta. Mogoče je bilo pridobiti tudi nekaj sredstev zainteresiranih oglaševalcev, kar je skupaj s subvencijo Javnega Zavoda Maribor 2012 pomenilo, da je maloprodajna cena publikacije zelo ugodna. Priročnik se seveda lahko prodaja tudi po koncu EPK.

Ob koncu leta sem izdal še obsežen katalog najodmevnejše razstave, ki je potekala v letu EPK, Nemci in Maribor, v dveh izdajah. Zaradi slabega časovnega načrtovanja pri pripravi razstave sta bili knjigi izdani šele pol leta po koncu razstave. Samoiniciativno in na lastne stroške sem večplastno sodeloval v projektu Mariborski admiral Wilhelm Tegetthoff in bitka pri Visu 1866, avtorsko pripravil dokumentarno razstavo Herman Potočnik Noordung ter na več razstavah brez kakršnegakoli nadomestila prispeval arhivsko slikovno gradivo iz svoje zasebne domoznanske zbirke.

Brigita Pavlič, direktorica Festivala Maribor: Zamisel o razširjenem konceptu Festivala Maribor, ki se je razvil iz nekdanjega Glasbenega septembra, smo oblikovali leta 2006 z namenom širiti mednarodno prepoznavnost prireditve, ki se je v preteklosti kljub visoki kakovosti in dolgotrni tradiciji borila s premajhno odmevnostjo.

Novi koncept festivala smo oblikovali po meri – takrat še – možnosti pridobitve naziva kulturna prestolnica. Namen je bil ustvariti prireditev, ki gradi na multiplikativnem učinku v smislu spodbujanja stacionarnega kulturnega turizma in transnacionalne mobilnosti umetnikov.

Skozi prizmo izvajanih programov je večanje mednarodne prepoznavnosti ob hudi konkurenci tovrstnih prireditev pomenilo ustvarjanje unikatne avtorske produkcije, ki presega stereotipne okvirje festivalov klasične glasbe. Naš koncept loči prepoznavna fizionomija postmodernizma oziroma združevanje tako imenovane elitne zahodne glasbene tradicije in sodobne glasbe v najširšem pomenu.

Zastavljeno zasnovo festivala smo predstavili ocenjevalnemu odboru pri Evropski komisiji EU, ki je Festival Maribor 2008 tudi potrdila in priznala kot enega najpomembnejših projektov EPK, ki uporablja pozornost in možnosti

za razvoj v povezavi z EPK, se pa nanj ne gleda kot na enkratno praznovanje v času EPK, pač pa v širšem smislu trajnostnega prispevka mestu in državi. V organizacijskem smislu je že ob prvi izvedbi novo zasnovanega festivala 2008, postalo jasno, da prireditve dolgoročno ne bo mogoče realizirati kot enega od projektov Narodnega doma. Ob razširjeni lastni festivalski produkciji in potrebi po ojačani marketinški dejavnosti se je na organizatorje v celoti preneslo breme realizacije razvoja s festivalom povezanega kulturnega turizma.

Zato smo postopoma uvajali nov način organiziranosti festivala in pričeli 2010 delovati pod okriljem nevladne organizacije.

Posledično se je tudi financiranje Festivala Maribor že 2008 v celoti preneslo iz proračuna za financiranje kulturnih programov MOM v novo občinsko postavko EPK. Med leti 2010 in 2012 smo razen dvo odstotnega sofinanciranja, ki ga je neposredno prispevalo ministrstvo za kulturo, pridobivali javna sredstva v povprečnem 63-odstotnem letnem deležu izključno posredno, preko Zavoda Maribor 2012. Preostali delež sofinanciranja so prispevali pokrovitelji in tuji meceni. Leta 2012 smo bili obenem uspešni v okviru EU razpisa za pomoč evropskim festivalom in pridobili najvišjo nagrado v znesku 100.000 EUR.

V vsebinskem smislu smo v skladu s smernicami trajnostnega projekta EPK do vključno 2012 sledili in v vseh pogledih uresničili zadano 5-letno razvojno strategijo (večanje mednarodne prepoznavnosti, zastopanost v tujih medijih, kvalitetna nadgradnja programov, večanje tujega obiska in strokovnosti pri organizaciji festivala ...).

Med pomembne dosežke pri mednarodni prepoznavnosti sodijo:

- angleški Sunday Telegraph je Festival Maribor opisal kot enega najboljših poletnih festivalov v Evropi;
- promocijski film o Festivalu Maribor, ki ga je ustvaril producent BBC Worldwide Peter Beveridge, prikazujejo na evropskih letih avstralske letalske družbe Qantas;
- Limelight Magazine je proglasil izvedbo Beethovnovne Devete simfonije (Festival Maribor 2012) za koncert leta.

Žal pa smo se letos, po izteku pogodbe z Zavodom Maribor 2012, znašli v nezavidljivem položaju.

Predstavniki ministrstva in MOM so sicer že leta 2010 izrazili skupno namer o vzpostavitvi neposrednega sofinanciranja festivala iz javnih sredstev po 2012, dejansko pa je tačas usoda festivala še negotova.

Marjan Pungartnik, predsednik društva Mariborska literarna družba: Lahko smo si napravili neke vrste sanjski program. Okrog Literarne hiše se je ustvaril krog ljudi, ki so veliko pomagali, ne da bi za to dobili kakšen denar. Ker smo do dogovorjenega programa prišli v zelo omejenem času in seveda pozno, bi lahko kakšno stvar še premislili in domislili. Za nas je bilo poleg programov, ki so bili povezani s Slovenijo, zelo pomembno sodelovanje s sosednjimi državami oziroma deželami – Hrvaško, Avstrijo, Madžarsko, Italijo. Mi nismo graška literarna hiša, ki se koplje v denarju in ima nekaj

ljudi na razpolago, pri nas je vse veliko bolj odvisno od volonterskega dela. Naš program je bil strukturiran in nekateri njegovi deli so bili zelo uspešni. Zaradi velikih razprtij med mariborskimi avtorji, ki se niso polegale niti s smrtjo, je bil izjemno uspešen cikel Živíjo, ki je prispeval vsaj k delni pomiritvi tega iracionalnega sovraštva. Izjemen je bil tudi cikel Repatriacije, kjer smo gostili nekaj vidnih Mariborčanov iz tujine, pri čemer jih je nekaj še ostalo. Ni potrebno poudarjati uspešnih večerov GostiM Besedo, ki jih je prispevalo Društvo slovenskih pisateljev, eden od vrhuncev pa je bilo sodelovanje z Gradcem in Hrvaško.

Pomembna se mi zdi odprtost, pripravljenost za sodelovanje med različnimi kulturnimi dejavniki, saj so se celo učitelji Filozofske fakultete kar nekajkrat udeležili prireditev, navezali smo stike z založniki, Univerzitetno knjižnico, Mariborsko knjižnico in drugimi. Nekako samoumevno je bilo, da sodelujemo, kar se doslej ni dogajalo tako pogosto. Vendar samo nekateri. Verjetno v okoreli sovražnosti, ki se je zgradila v preteklosti, eno leto ne zadostuje za tajanje gora zamer, nevoščljivosti, samopoveličevanja. Maribor je pač zatohlo provincialno mesto, vsaj kar zadeva kulturo in še posebej literaturo.

Ivan Lorenčič, ravnatelj II. gimnazije Maribor: Sredstva, ki jih je naša gimnazija prejela za izvedbo programov, so bila tako minimalna, da dolgoročno nimajo nobenega vpliva. Kratkoročno je bila bolj pomembna izvedba nekaterih dogodkov EPK (predvsem predstav plesnega gledališča) v amfiteatru II. gimnazije Maribor, ki so to področje približale Mariborčanom. Amfiteater II. gimnazije se je pokazal kot idealno prizorišče, saj s svojo odlično opremljenostjo omogoča dobre pogoje za uprizarjanje. To bi bil lahko tudi dolgoročno, žal pa mestna oblast tega ne prepoznava in ne financira delovanja amfiteatra za te namene.

Son:DA, umetniška skupina (Metka Golec in Miha Horvat): Kratkoročno smo lahko v miru delali in konceptualno razvijali programe. Oziroma prvič je bila ex-garaža v situaciji, ko honorarjev niso prejeli samo povabljeni avtorji in avtorice, kar je osnova našega večletnega delovanja, ampak je bila v 2012 plačana celo kuratorska in organizatorska ter tehnična ekipa. To je velik korak od dosedanjih pozitivnih ničel ali lastnih donatorskih sredstev, ki od 2005 naprej omogočajo garažni projekt. In dolgoročno? Z 2012 smo dobili laboratorijsko, testno podobo, kakšna bi produkcijska situacija za kvaliteten garažni razvoj morala biti. Seveda pa je cirkusova-evro-blagajna zapustila mesto in naša podhranjena kulturno-umetniška realnost je nazaj. Res pa je, da so, vsaj za garažo na vidiku nove izpeljave, o katerih pa morda na drugem mestu.

Karolina Babič, vodja Centra alternativne in avtonomne produkcije (CAAP): Naša institucija (socialni center CAAP) je v okviru EPK šele nastala, tako da je finančno to pomenilo predvsem možnost pridobiti začetna

sredstva za zagon takšnega socialnega centra, ki ga sicer v Mariboru najverjetneje ne bi mogli nikoli začeti. Kratkoročno je EPK torej pomenil začetno investicijo in pomoč pri promociji nove entitete v mestu, dolgoročno pa je težko reči, ker sredstev po izteku EPK ni mogoče pričakovati s tega naslova, hkrati pa so zelo zmanjšane možnosti za pridobivanje sredstev tudi z drugih naslovov (občina, država).

Gregor Kosi, Zavod za napredne pristope v izobraževanju in kulturi Iskra: Glede na to, da gre v našem primeru za mlado organizacijo (Zavod Iskra smo ustanovili v času, ko sem najavil odhod iz Pekarne – magdalenske mreže, tj. jeseni 2011), je sodelovanje v EPK pomenilo obenem vzpodbudo in umestitev Iskre na zemljevid kulturnih organizacij in akterjev. S preživetvenega vidika organizacije so učinki seveda predvsem kratkoročni, za čas financiranja, tj. trajanja programov, ne gre namreč spregledati predloga proračuna MOM za 2013 in splošnega dogajanja na področju kulture v državi. V slogu neoliberalizma lahko rečemo, da nam je bilo omogočeno vstopiti na trg in je EPK prispeval k zagonskemu kapitalu, obenem pa je sedaj odvisno predvsem od naših sposobnosti in zmožnosti, kako se bomo na trgu znašli, kajne? A žal vemo, da trg ne deluje, da ga obvladujejo klientele in monopolni odnosi, zato si ne delamo utvar. Ostaja pa dejstvo, da nam je EPK omogočil izvesti dva velika projekta (Maribor – Graz, 100 let – 100 dni in Mednarodni festival Stoptrik) in se znotraj tega povezati s somišljeniki in partnerji iz tujine, kar bi bilo v primeru neobstoja EPK veliko težje. Povezava s tujimi partnerji pa nam omogoča, da svoje dejavnosti že načrtujemo za naprej. Torej lahko govorimo tudi o dolgoročnih učinkih.

Mojca Redjko, direktorica in umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor: LGM je iz naslova EPK do sedaj prejel za prijavljeni program, poimenovan Lutkovni minoriti, 124. 000 evrov. (35.000, 49.500, 39.500). To so za javni zavod skromna sredstva, a so zadoščala za dopolnitev oz. obogatitev osnovnega programa gledališča tako, da so pripomogla k pospešenemu razvoju dejavnosti.

Naša perspektiva sodelovanja je bila naravnana trajnostno, zato se nismo želeli osredotočati na enkratne dogodke spektakelske narave, raje smo s pomočjo teh sredstev raziskovali področje lutkovnega gledališča, seveda z vključeno javnostjo. To pomeni:

- dodatne 'alternativne' lutkovne vsebine (recimo Lutkovna okupacija v različnih prostorih mesta, ki jo je koordiniral Matija Solce);
- pet lutkovnih miniaturk, poimenovanih Zaigrane zgodbe, ki v malem formatu raziskujejo lutkovni medij – dve otroški, tri mladinske/odrasle – omogočile pa so sodelovanje z uveljavljenimi lutkovnimi ustvarjalci iz Slovenije in tujine (npr. Gysin, Kučinović, Solce, Vašiček, Bezeljak);

- skupaj 40 tujih lutkovnih vsebin – predstav v sklopu 12za12 z viškom v Japonski jeseni (14 dogodkov);
- dopolnitev osnovne produkcije tako, da so bile predstave lahko bogateje opremljene (predvsem Ribič Taro in Kurent);
- Teh vsebin je še več, a našete so pglavitne.

Za gledalce/obiskovalce je bil program privlačen (kar dokazuje visok obisk, pribl. 30.000 obiskov v letu 2012), za ustvarjalce umetniški izziv, hkrati pa zaradi poudarjene izmenjave za oboje na nek način 'poučen'. LGM je z naštetimi različnimi oblikami sodelovanja uspelo navezati kakovostne nove stike in povezave, ki presegajo leto 2012. Ocenjujemo, da je bila naša strategija za zavod učinkovita, znotraj programa EPK pa dragocena.

Večje breme je pomenila v letu 2012 infrastrukturna podpora (predvsem za tehnično službo, hostesno službo, blagajno, čiščenje, organizacijo) – 38 'zunanjih' dogodkov v okviru EPK, obenem pa smo bili zavezani k izvedbi lastnega načrtovanega programa (premiere, ponovitve, gostovanja, festivali).

Vladimir Rukavina, direktor Narodnega doma Maribor: Sredstva, garaško izpogajana, ki smo jih dobili od EPK, so pomenila predvsem preživetje. Bilo jih je ravno skoraj dovolj, da smo izvedli projekte, ki se nam jih ni treba sramovati, in ravno premalo, da bi lahko v svojih programih pustili zares opaznejši pečat v prestolniškem letu, kakor je bilo navsezadnje načrtovano že v samem začetku. Potrebno je izpostaviti, da so nam bila že pred tremi leti odvzeta sredstva iz naših rednih programov, ki smo jih potem povečana uspeli dobiti nazaj skozi razpis EPK.

Dragica Turjak, direktorica Mariborske knjižnice: Sredstva, ki smo jih dobili za dva projekta (17.000 EUR), so nam omogočila vsebinsko in organizacijsko izvedbo, čeprav so bila skromna. Še posebej, če upoštevamo, da nam je mestni proračun po drugi strani namenil občutno manj sredstev za redno dejavnost (za materialne stroške, za nakup knjižničnega gradiva). Kljub temu smo po našem mnenju opazno obogatili celotno dogajanje in pridobili nov krog publike za vsebine, ki so postale naša blagovna znamka. Dolgoročni efekt izkušenj preteklega leta, ki se napaja tudi iz našega angažmaja pri projektih ostalih kulturnih institucij (Borštnikovo srečanje, Revija dokumentarnega filma, sodelovanja pri kulturnih ambasadah), pomeni zagotovo dvig kakovosti naših prireditev. Ostali so stiki s tujino in nove povezave z domačimi akterji, ki jih prej nismo imeli. Posledično sta se nam razširila prostor, iz katerega bomo črpali v prihodnje, in ponudba.

Kolikšna sredstva ste v letu 2012 dobili iz proračuna MOM za programe ali projekte, ki niso bili del EPK, pa so del vaših dejavnosti, ki ste jih izvajali že pred 2012 in jih nameravate tudi v naslednjih

letih? Kakšen kratkoročni/dolgoročni vpliv je/bo imelo to na vašo dejavnost?

Primož Premzl, založnik in galerist: Žaljivo nizka sredstva, ki jih MOM namenja za posamezne knjižne projekte z naslova projektnega razpisa, so vzrok, da se na razpis ne prijavljam več, saj komisija pri materialnem vrednotenju posameznega projekta ne dela razlik med tehnično in finančno zahtevnimi in nezahtevnimi projekti. Zaradi zaostrenih finančnih razmer in v celoti težjega pridobivanja sredstev za izvedbo projektov obstaja možnost, da bom prenehal izdajati zahtevnejša knjižna dela.

Brigita Pavlič, direktorica Festivala Maribor: Festival Maribor zadnjih 5 let v okviru stroškov delovanja, materialnih in programskih stroškov neposredno iz proračuna MOM ni bil sofinanciran.

Lani smo na osnovi programskega razpisa MOM pridobili 8.000 EUR za programski sklop 'Festival za Maribor', ki smo ga uvedli v letu 2012 in ni bil sofinanciran od Zavoda Maribor 2012. Gre za celoletno dejavnost, ki je ločena od osrednje prireditve v septembru in se nanaša na organizacijo prireditev, ki temeljijo na družbeni odgovornosti, s katerimi nagovarjamo populacijo, ki je iz kulturnega dogajanja iz takšnih ali drugačnih razlogov izključena (starostniki, mladina, brezposelni, zaporniki ...).

Marjan Pungartnik, predsednik društva Mariborska literarna družba: Ha-ha, to z MOM je bil kisel vic na vsej črti. Najprej so komaj dali dotacijo društvom za leto 2011 (sredi leta 2012), potem so dotacije društvom prepolovili in na koncu za projekte v letu 2012 pokazali figo. Tako občina od nas pobere enkrat več, kot nam da. Kot v vseh malo večjih slovenskih mestih ima tudi MO Maribor do društev zelo grd odnos – seveda samo do nekaterih. Do drugih je občina čezmerno radodarna ne glede na vse. K sreči so se za nas finance izravnale iz drugih virov. Seveda tistega, za kar je bil predviden denar iz občinskih sredstev, nismo izvedli, zakaj na koncu koncev tudi bi. Ker je obstoj društev povezan tudi s financiranjem projektov, takšna politika vodi k dušenju. Me pa bolj moti, da vse leto razen enega (ki pa seveda ni Slovenec) ni prišel na prireditve noben mestni svetnik. To pa kaže, da mestni svet ne živi z mestom in da se zanj sploh ne zanima, vključno z veliko borko Janjo Vidmar, ki ni prišla na nobeno prireditev v Literarni hiši (razen na tisto, na katero smo jo povabili kot nastopajočo, a to seveda ne šteje). Če bi svetnike požrli kanibali, verjetno ne bi niti opazili. Vesti tako nimajo, da bi jih žrla.

Ivan Lorenčič, ravnatelj II. gimnazije Maribor: MOM je v letu 2012 namenila 6.350 EUR za izvedbo mladinske kulture na II. gimnaziji. Sredstva so minimalna, vseeno pa predstavljajo vsaj neko osnovo za izvedbo dejavnosti. Seveda pa so sredstva daleč premajhna in brez sredstev sponzorjev

in prostovoljnega prispevka staršev ne bi izvedli niti 20 % dejavnosti. Na II. gimnaziji Maribor namreč delujejo English Student Theatre, pet(!) gledaliških skupin, orkester, pevski zbor, vsako leto izide literarni zbornik, vrstijo se likovne razstave dijakov itd. Žalostno je, da so se sredstva lansko leto zmanjšala. Za kakšna sredstva gre, ponazori naslednja primerjava: župan Franc Kangler je za svoje tri (bruto) plače po odstopu dobil toliko sredstev kot II. gimnazija za dveletno delovanje mladinske kulture na šoli!

Son:DA, umetniška skupina (Metka Golec in Miha Horvat): Ker smo, kot že zapisno, v letih do 2012 sloneli na prostovoljnem delu in na vlaganju oziroma na lastnih donatorskih sredstvih, širitev programa in različne prijave na različne naslove niso varianta. Žal preživetje predstavljajo projekti, ki niso del garažne zgodbe oziroma ta je kot nek hobi, ki je v 2012 pokazal obrise možne profesionalizacije in preživetja tudi iz tega naslova.

Karolina Babič, vodja Centra alternativne in avtonomne produkcije (CAAP): Naša organizacija pred EPK ni obstajala, zato na to vprašanje ne moremo odgovoriti.

Gregor Kosi, Zavod Iskra: V letu 2012 se na razpise MOM nismo prijavljali; drugi del vprašanja zaradi mladosti zavoda ni relevanten. Kot že omenjeno – ključna je umestitev EPK v lokalno kulturno politiko in razvoj MOM; slednje ocenjujemo kot popolnoma mimobežno, nepovezano in samozadostno od vseh akterjev. Največji kulturni projekt v zgodovini mesta in države je žal minil v znamenju samozaverovanosti vseh omenjenih, brez premisleka o možnih strukturnih učinkih na ravni lokalnih politik, ki so edini pomembni, kadar je govora o trajnostnosti.

Mojca Redjko, direktorica in umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor: MO Maribor je podprla festival Poletni lutkovni pristan in delež rednega programa (en mednarodni festival, dve predstavi, dve gostovanji) v višini 48.000, kar je povečanje v primerjavi z letom 2011. Vpliv bomo razumeli kot pozitiven, če bodo ta sredstva ostala, česar pa še ne vemo. V vsakem primeru se obeta 10 % nižji celoviti delež (ob programu so še materialni stroški in plače) sofinanciranja MOM (ki sicer predstavlja le pribl. 30 % vsega sofinanciranja redne dejavnosti LGM).

Zaradi projekta EPK še nismo zaznali upada (tudi finančne) odgovornosti MOM, vprašanje pa je, kako se bo to čutilo v obliki posledic po letu 2012.

Vladimir Rukavina, direktor Narodnega doma Maribor: Nekako so bili sestavni del EPK vsi naši bistveni programi, ki so bili sofinancirani z obeh strani, dofinanciranje EPK je samo zameglilo sliko. Posledice takšnega načina se bodo jasno pokazale letos. Treba je vedeti, da nam ustanovitelj, MOM, še nikoli ni natančno opredelil, kaj je v bistvu naša javna služba,

programi v javnem interesu, ki jih moramo izvajati in ustanovitelj seveda financirati, in kateri so programi (razen abonmaja komedije), ki so odvisni od trga in jih pač v primeru, da jih ne financiramo sami, ne bo. Dokler smo lahko financirali Festival Lent skoraj izključno iz lastnih virov in nam je še ostalo za financiranje naših osnovnih programov, je bilo vse v redu, lastne prihodke smo prelivali v osnovni obstanek programov, zaradi katerih tudi lahko Mariboru rečemo mesto, namesto da bi jih namenjali širitvi in nadstandardom. Letos, ko v mestnem proračunu, kjer je postavka za kulturo tudi bistveno manjša, kot je bila leta 2010, ni za nadaljevanje projektov, ki so se izkazali med EPK-jem, niti enega samega evra. Za nas konkretno to dobesedno pomeni, da ne bo Kulturnega dnevnika, da ne bo dogajanj v parku in da ne bo Festivala Lent.

Dragica Turjak, direktorica Mariborske knjižnice: Sredstva za dejavnosti se zmanjšujejo, lani smo mimo EPK iz proračuna prejeli okoli 11.000 EUR. Letos so predvidena dodatna znižanja, kar pomeni, da obsega ne po organizacijski plati ne po vsebini ne bo mogoče ohraniti.

Kako ocenjujete svoje sodelovanje z ekipo Zavoda Maribor 2012?

Primož Premzl, založnik in galerist: Kljub temu da sem na razpis EPK prijavil tri trajnostno naravnane projekte (vodnik, javno obeležje NOORDUNG, skulptura čevljarčka v mestnem parku), je bil odobren le prvi. Sodelovanje z ekipo Zavoda Maribor 2012 je bilo sicer korektno.

Brigita Pavlič, direktorica Festivala Maribor: Z Zavodom Maribor 2012 smo vzpostavili korekten odnos pri obojestranskem izpolnjevanju s koprodukcijsko pogodbo definiranih dolžnosti.

V organizacijskem, marketinškem in promocijskem smislu je festival deloval kot ´samohodka´. Tudi na področju kulturnega turizma smo – ker pač nagovarjamo specifično ciljno občinstvo – zadeve peljali sami.

Marjan Pungartnik, predsednik društva Mariborska literarna družba: Tisto, kar sem imel stikov z ekipo, je bilo v redu, ko se je uteklo. Morda je to utekanje šlo prepočasi in začelo se je prepozno, veliko prepozno. Včasih se mi zdi, da so se nekateri obnašali tako, kakor da smo mi zaradi njih in ne oni zaradi nas. Šele s časom se je razvilo razvidno komuniciranje – se pravi, da si vedel, koga naj pokličeš. Meni veliko pove to: Prideš k njim, vsi sedijo zavzeti za svojimi računalniki in nihče ne dvigne glave od njih in vpraša, kaj bi rad. Mislim, da je bila ekipa prevelika in da bi lahko dodelili nekatere funkcije tudi izvajalcem programov. Zagotovo smo bili deležni od ekipe EPK veliko več pozornosti kot od Mestne občine. A če imaš svoj program, katerega potek ni preveč odvisen od kogarkoli, se je potrebno generalom izogibati.

Ivan Lorenčič, ravnatelj II. gimnazije Maribor: Sodelovanje z ekipo EPK je bilo korektno. Včasih je prihajalo do časovne stiske pri organizaciji dogodkov, saj je do dogovora za izvedbo kakšnega dogodka na šoli prišlo zelo pozno.

Son:DA, umetniška skupina (Metka Golec in Miha Horvat): Kot del programske ekipe kina Udarnik in avgustovske polente oziroma predstave "V samoti bombaževih polj" sva z Zavodom Maribor 2012 sodelovala na več različnih tirih in v več različnih situacijah. Pod črto in v vsoti vsega je bilo sodelovanje zadovoljivo in upam, da bo profesionalno do konca. Res pa je, da je amplituda kvalitete in profesionalnosti nihala iz ene v drugo skrajnost.

Karolina Babič, vodja Centra alternativne in avtonomne produkcije (CAAP): Največ težav z ekipo Zavoda smo imeli zaradi njihove neizkušenosti na področju razdeljevanja javnih sredstev. Postopki (elaborati, zahtevki, poročila itd.) so se nenehno spreminjali, precejšnja je bila tudi kadrovska zmešnjava, ni bilo povsem jasno, kdo na Zavodu je odgovoren za kaj, kdo je primeren sogovornik itd. Skratka, najbolj moteče je bilo dejstvo, da je Zavod nastal v zadnjem trenutku in ni bil dobro strukturiran, ter da večina zaposlenih na Zavodu ni imela potrebnih izkušenj za sistemsko tako zahtevno upravljanje z javnimi sredstvi.

Veliko težav se je pojavljalo tudi zato, ker je bilo večje število sodelavcev Zavoda iz drugih krajev Slovenije in so prišli v Maribor zgolj zaradi zaposlitve pri projektu. Posledično so zelo slabo poznali situacijo v Mariboru, pogosto pa so bili tudi odsotni ali težje dosegljivi. Hkrati pa so se zaradi tega premalo usmerjali v trajnostne vidike EPK.

Gregor Kosi, Zavod Iskra: Kot zelo dobro v vsebinskem smislu (pomoč odgovornih producentov) in zelo slabo v servisnem smislu (pomoč zavoda kot institucije, blagovne znamke, najpomembnejšega kulturniškega in javnomnenjskega akterja v letu 2013) – pač tipična nesorazmernost med kreativno in upravo. Prvo pomeni koordinacijo, pomoč, dosegljivost in vse drugo, kar se je dotikalo vsebine in možnih partnerjev. Drugo pomeni vse tisto, kar je ključno za uspeh posameznega projekta: umeščenost v promocijske aktivnosti, povezljivost promocijskih aktivnosti, možnosti promocije na nivoju EPK – mesta – države, tj. vidnosti na splošno, razvoja nevladnih organizacij, marketinških aktivnosti NVO kulturnikov, pritiska na MOM glede oglasnih prostorov in načinov njihove uporabe, strateških odločitev in vplivanj na razvoj kulture v mestu, dinamike sofinanciranja in komuniciranja le-te, umeščanja vsebin v skupen EPK nastop, torej vsega tistega, kar bi naredilo EPK obiskovalcem prijaznega, dostopnega, "razumljivega", akterjem pa "uporabnega" v (ko)producentnem smislu in na ta način res

omogočilo spreminjanje "kulture zavesti" v mestu; vsi naj bi se nekaj naučili, kajne?

Mojca Redjko, direktorica in umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor: Sodelovanje je lepo teklo na nivoju področnega koordinatorja (mladinska ustvarjalnost znotraj Ključev mesta) in koordinatorja mednarodnega programa (Kulturne ambasade), ostala polja so bila manj jasna in ohlapno definirana, na primer znamčenje, poslovno in vsebinsko poročanje (navodila in obrazci), protokol EPK prireditve, tiskovne konference, rezervacija vstopnic, organizacija obiska, načrtovanje skupnih dejavnosti, predvsem promocijskih. Vodstvo se z nami ni posebej ukvarjalo, mnogi sodelavci pa so bili po našem mnenju slabo usposobljeni, predvsem nekateri pogodbeni sodelavci (večinoma 'nekulturni' profili) in prostovoljci, ki so pogosto kazali očitne znake nerazumevanja področja svojega delovanja (beri: kultura).

Tukaj želim opozoriti tudi na neenotno metodologijo poročanja o izvedenih programih, ki sedaj terja od koproducentov (recimo od nas) poenoteno ponovno (!) poročanje za tri leta.

Vladimir Rukavina, direktor Narodnega doma Maribor: Večplastno, z mešanimi občutki, včasih izvrstno, včasih porazno. Mislim, da je velika škoda za našo organizacijo z vsemi izkušnjami in znanjem ter za projekt nasploh, da kljub poizkusom nismo uspeli vzpostaviti boljšega sodelovanja z Zavodom Maribor 2012, ali pa mogoče vsaj bolj pravočasno, in izvesti vsega načrtovanega ter pomagati pri izvedbi drugih programov, saj bi bil verjetno na ta način celoten izplen projekta EPK boljši.

Dragica Turjak, direktorica Mariborske knjižnice: Sodelovanje lahko razdelimo v dve obdobji. V obdobju priprav je bilo nekaj zmede, nekonsistentnosti, nedorečenosti, improvizacije. Vse do zadnjega smo čakali na podpis pogodb. V obdobju izvedbe pa so zadeve tekle dobro, čeprav smo denar dobili relativno pozno. Zavod Maribor 2012 je pripomogel k boljšemu poteku prireditve (govorniki, promocija in promocijski material), hkrati pa je naš zavod sam pripomogel k promociji drugih projektov v sklopu EPK z razdeljevanjem promocijskega materiala.

Koliko ste se osebno udeleževali prireditve EPK kot obiskovalec/obiskovalka? Ste si lahko ogledali vse, kar ste si želeli, in ali so bile vstopnice za vas cenovno dostopne?

Primož Premzl, založnik in galerist: Prireditve, ki so potekale v okviru EPK, sem se redno udeleževal. Abonma Terminal 12 je za dostopno ceno

omogočal ogled nekaj izjemnih predstav. Ob obilici dogodkov je v drugi polovici leta prišlo do prenasičenosti, posledično je interes za ogled večjega števila dogodkov rahlo upadel.

Brigita Pavlič, direktorica Festivala Maribor: Zadnja leta so za majhno ekipo Festivala Maribor predstavljala izjemen zalogaj. Za uresničitev zadanih ciljev je bila potrebna maksimalna angažiranost. Zato je bil tudi obisk prireditev EPK reduciran na dogodke, ki so se me dotikali po profesionalni in strokovni plati.

Marjan Pungartnik, predsednik društva Mariborska literarna družba: Od drugih programov sem videl le malo. Imeli smo več kot 180 prireditev in to mi je pobralo veliko časa. Vse se je delalo ob redni službi in to seveda pomeni omejitve. Veliko sem delal tudi pri predstavljanju EPK v okoljih, ki za sam EPK niso bila zanimiva – recimo v sosednjih krajih na Hrvaškem, v Avstriji in na Madžarskem. Sem pa napravil to, da sem veliko usmerjal ljudi, posebej od zunaj (iz Avstrije) na prireditve. Imeli smo precej prostovoljcev, ki so si želeli, da bi dobili od EPK kakšno vstopnico, saj so za pretežno starejše in nezaposlene bile kar drage. No, nikoli nas nihče ni nagradil z vstopnicami, ker naši prostovoljci niso bili »njihovi«.

Ivan Lorenčič, ravnatelj II. gimnazije Maribor: Udeležil sem se veliko dogodkov, žal pa se zaradi zadržanosti nekaterih nisem mogel. Cena vstopnic je bila zame dostopna, to pa ne drži za mlade. Zelo me je zmotilo brezplačno podeljevanje vstopnic. Tako sem na enem izmed elitnih dogodkov EPK v druženju z nekaterimi Mariborčani ugotovil, da sem edini s kupljeno vstopnico!

Son:DA, umetniška skupina (Metka Golec in Miha Horvat): Vlogo obiskovalca, beri: ljubitelja umetnosti, se je zavzelo kar velikokrat. Kolikokrat se je dalo, a žal zaradi gostote in vzporednosti z življenjem se ni dalo videti vsega, kar se je želelo. In to je všečno. V duhu velemesta vsekakor. Kot gledalec moraš sprejemati odločitve, kam in kdaj, ter to, česar kdaj ne vidiš, postane del seznama, kaj je potrebno videti. In cenovno vstopnice niso nikoli dostopne. Peljati celotno družino v gledališče, kino, galerijo je na globalnem in tudi na lokalnem nivoju predrago. In tukaj žal umetnost zapira krog, izgublja publiko in prepotrebno energijo ter dialog.

Karolina Babič, vodja Centra alternativne in avtonomne produkcije (CAAP): Dogodkov se v tem letu nisem veliko udeleževala, saj sem bila sama vodja zelo velikega projekta, ki mi je okupiral tudi večino prostega časa.

Gregor Kosi, Zavod Iskra: Le delno. Blišč je spremljalo vse preveč bede. Glede na to, da sem sodeloval v aktivnostih, ki so si prizadevale za vključujoč in trajnosten EPK (npr. Surova Energija v času začasnega sekretariata), me zapovedani krizni menedžment ni mogel premotiti na način, da bi verjel, da je to optimum tistega, kar EPK zmore. Obenem pa nisem nasedel kavarniškemu kritikantstvu, ki se je ob večji ali manjši distanci od projekta naslajalo nad ... čim pravzaprav? Lastno nesposobnostjo ustaviti, usmeriti projekt, zahtevati odgovorno in transparentno delovanje? Prevladala je neobvezujoča in neodgovorna projektna mentaliteta, ki je pač zmeraj zmes klientelizma in povprečnosti. Na eni strani tisti, ki so pri koritu, na drugi tisti, ki so sposobni dogodke producirati v znanem postmodernem vsegreju, nekoč poimenovanem larpulartizem: balončki in otvoritveni nagovori s pogostitvijo, potem pa le še organiziranje pospravljanja. Vmes pa kup tistih, ki se, rečeno v podjetniškem novoreku, niso znašli. In so zaradi vsebine, samoniklosti, dolgoživosti večinoma ravno tisti, zaradi katerih je Maribor dobil naziv prestolnice kulture. Ki pač kulturo živijo, ne pa le delajo. Seveda pa vse omenjeno EPK-ju ne odreka, da mu je uspelo pripeljati velika imena, ki bodo v prihodnosti le s težavo sploh kdaj v dosegu nekaj sto kilometrov. A vendarle: kaj je poanta prestolnice? Menedžerski kupim-prodam, ki akterja ali zvezdo plača po tržni ceni – za kaj takega je dovolj kakšen javni zavod. Ali pa je govora o učinkih na ravni politik, razumevanja kulture, omogočanja in izboljšanja pogojev za produkcijo? Je bolje naučiti ljudi in usposobiti organizacije, da so zadeve sposobne drugače misliti in peljati, ali pa je bolje nekomu plačati, da se pripele, izvede, povesele in odide? Gre za vzpodbudo neprofitnim akterjem, ključnim gradnikom v sferi javnega dobra, ali pa le za podjetniški mišmaš, katerega večinski prispevek je v sferi privatnih užitkov in zasebnih bančnih računov? Je ključ v odkrivanju težko vidnih, majhnih, izjemnih in perspektivnih akterjev in zgodb, seveda ob določeni meri infrastrukturnih pridobitev in zvezdniških obiskov? Je mogoče nastal zemljevid mariborske kulture, njegovih potencialov, obskurnosti in zvezd? Žal je tovrstno preizpraševanje v trenutku, ko je projekt za nami, le še vaja v slogu in naj služi le še kot en prikaz nezmožnosti samoorganiziranja mariborskih kulturnikov. Še bolje pa govori, da je projektna mentaliteta EPK zelo dobro sedla v splošno projektno mentaliteto mesta, tj. večnih zagonov in zaganjanj, ki nikakor ne privedejo do konkretnih rezultatov; večnih premikov v na videz nove zgodbe, da le ni treba opraviti s starimi in da lahki akterji, ki večinoma stojijo na zavori mestne preobrazbe in hranijo lastno nečimrnost in/ali denarnico, izpadejo kot pobudniki novega vala: naj gre za upiranje, investicije, politike, odločanja, trajnostna učinkovanja. Kar nehote napeljuje na staro misel o naravi kapitalizma in njegovih meščanskih (beri: kulturniških) zastopnikov: prehajanje med mazohizmom in sadizmom, naslajanje v proizvajanju simbolnih učinkov, odločanje za takojšnja – še tako majhna – udobja in bleščavosti, moraliziranje in razpravljanje za nazaj, ter, zelo mariborsko, čakanje na odrešenika, ki naj že od nekod pride. In vsake

toliko tudi pride in si vzame kar največ. Za naše grehe se pač ne žrtvuje, smo vendarle vse premalo zahtevni in prepričljivi za kaj takega. Tudi zato ga hitro okličemo za barbara, tujca, pa je mogoče le utelešenje naše lastne nerealiziranosti v podobi šerifa, ženskarja, šahista, bleferja, heretika. Povedano drugače: prostor realpolitike je od intelektualnih bajanj in razglabljanj zelo daleč. V tem trenutku smo mu po dolgem času priče. Vstaja! In če je EPK vsaj delček pripomogel k temu, mu pripišem zasluge. Da smo le na začetku nečesa novega. Povedano direktno: za finančno podobo in učinke projekta smo si kulturniki krivi sami. Drobtinice so bile preveč mi-kavne. Žarometi preveč obljublajoči. Enoletna spozaba preveč zadovolju-joča. Odločitev za projekt namesto spremembe preveč domača.

Mojca Redjko, direktorica in umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor: Prireditev sem se redko udeleževala, ker sem bila precej dodatno zasedena v lastni hiši. Pavšalni izračun samo mojih osebnih delovnih ur, namenjenih izvedbi LGM-jevskih projektov v sklopu EPK, dosega približno 280 ur. Seveda dodatnih (poleg rednega dela) in neplačanih ur.

Vladimir Rukavina, direktor Narodnega doma Maribor: Prireditev sem se udeleževal zelo redno, videl praktično skoraj vse, to mi je bilo pomembno, da si lahko ustvarim dokaj poglobljen vtis. Na vse stvari sem bil povabljen.

Dragica Turjak, direktorica Mariborske knjižnice: Prireditev smo se s sodelavci udeleževali v veliki meri, sama pa sem se pri obisku omejila na naše dogodke in tiste, povezane s področjem literature. Večina dogodkov je bila cenovno dostopnih, nekaj vstopnic smo kot koproducenti dobili gratis.

Kakšna so vaša osebna opažanja o programu EPK, številu občinstva, njegovih odzivih in vplivu programa na življenje v mestu?

Primož Premzl, založnik in galerist: V programu EPK sem pogrešal predvsem trajnostno naravnane projekte, kot je bil na primer sklop Urbane brazde. Vpetost lokalnih ustvarjalcev v programe EPK je bila absolutno premajhna.

Obisk gostov, predvsem iz Avstrije, se je v poletnih mesecih neverjetno povečal, kar je zagotovo ugodno vplivalo na poslovanje gostinskih in prenočitvenih zmogljivosti. Upam, da vrvež z ulic in trgov ne bo ostal le spomin na leto 2012, ko se je Maribor predstavil svetu takšen, kot pač je.

Brigita Pavlič, direktorica Festivala Maribor: Komentarji o EPK-ju z moje strani ne bi bili na mestu. Po eni strani, zaradi zgoraj navedenega dejansko

ne razpolagam z globalno sliko o prireditvah in odmevih na programe Zavoda EPK. Po drugi strani pa je tukaj še dilema okoli roke, ki te hrani ...

Marjan Pungartnik, predsednik društva Mariborska literarna družba: Težko presojam program v celoti. Bolj pomenljive so pripombe s strani. Razstavni program zagotovo ni bil na neki visoki ravni, to so nam očitali Gračani. Tudi razumem, kajti če začneš graditi galerijo, ki naj bi bila nosilka takšnih stvari, nekje v sivi nedoločnosti ... Pri našem projektu se nad obiskom ne morem pritoževati, saj je bil vseskozi dober. Le proti koncu se je že začela kazati utrujenost publike. Dobre stvari, mislim, da so bile polno zasedene. Dobra poteza je bila razstava o Nemcih v okolju, ki je tako sovražno nemški manjšini, da niti Večer niti TV nočeta o tem niti govoriti niti pisati.

Literature, ki je bila najcenejši del programa (razen tiste ekskluzivne), tudi tiste zelo dobre, je bilo dovolj za vse.

Včasih so bile kakšne stvari, ki sem jih videl, čisti nesporazum. Nedvomno eden od najbolj prodornih sodobnih literarnih teoretikov Cvetan Todorov je prišel in razlagal politična jajca, ki bi jih lahko povedal kateri koli zafrustrirani evroskeptik, niti z besedico pa ni bilo omenjeno njegovo ukvarjanje z literaturo.

Najbolj nesmiselna postavka, ki je seveda nihče niti po naključju ni hotel uresničiti, je projekt Maks, ki ga zdaj pometajo pod preprogo. Tu je Maribor in vsi, ki so v tej potemkijadi sodelovali, pokazal veliko nezrelosti.

Ivan Lorenčič, ravnatelj II. gimnazije Maribor: EPK je zamudil edinstveno priložnost, da vzgoji mlado publiko. Premalo je bilo vrhunskih dogodkov za mlade, večina je bila namenjena ozkemu krogu »elitne« publike. Tako si na večini vrhunskih dogodkov srečeval iste ljudi.

Če so bile za izvedbo Črnih mask porabljena sredstva v višini skoraj 700.000 EUR, bi lahko za program za mlade namenili vsaj enako višino sredstev. Koncert kultne islandske skupine Sigur Rós je imel za mlade podobno vlogo kot kakšen elitni dogodek za starejšo publiko. Cena vstopnice pa je bila 42 evrov!

EPK (ne po svoji krivdi) je imel negativen vpliv na izboljšanje mestne kulturne infrastrukture. Zaradi megalomanskih apetitov po izgradnji Maksa je Maribor izgubil še tisto, kar bi pridobil brez EPK. S tem mislim na Umetnostno galerijo, ki je svojo prvotno atraktivno lokacijo na Lentu zamenjala za neprimerno sobivanje z Maksom. Zaradi neizvedljivega Maksa pa je Maribor izgubil še sredstva za Umetnostno galerijo.

Son:DA, umetniška skupina (Metka Golec in Miha Horvat): Kot zapisano, bili smo velemesto in ostal je le spomin, vedno bolj oddaljen in neoster spomin na cirkus-evro, ki je zapustil mesto.

Karolina Babič, vodja Centra alternativne in avtonomne produkcije (CAAP): EPK je nekoliko resda poživil mesto, a žal je pripeljal premalo turistov, predvsem pa premalo dnevnih turistov iz drugih mest Slovenije. EPK je bil preveč usmerjen v financiranje velikih dogodkov in je premalo podprl obstoječe lokalne institucije, premalo je bil usmerjen v promocijo lokalnih kulturnih ustvarjalcev, saj je pretežno promoviral samo veliko »začasno« vsebino EPK. V večji meri bi morali izpostaviti tiste vsebine mesta, ki so tukaj od prej in bodo ostale tudi po EPK in bi se lahko v letu 2012 okrepile in rasle, a se to večinoma ni zgodilo.

Mojca Redjko, direktorica in umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor: Program je zagotovo močno vplival na mesto. Z znamko EPK se je med umetniškimi in kulturnimi izvajalci v svetu močno dvignil interes za obisk Maribora in je bilo zato lažje pritegniti kakovostne izvajalce (to se je v programu poznalo). Fino bi bilo ta fokus ohraniti, vendar se sprašujem, kdo bo to počel, v katerem okviru in s katerimi finančami.

Maribor je bil leta 2012 lepo dinamično mesto, prostora je bilo za vse (po mojem mnenju je bila celo prevelika gneča vsebin), treba pa bi bilo to negovati in ohraniti. To je najbrž skrb mesta.

Sami smo zaznavali razpršenost in neenakomerno razporejenost dogodkov, njihovo vsebinsko neuskklajenost/neuravnoteženost (na splošno), posledično tudi neurejeno promocijo, tudi protežiranje spektakelskih dogodkov in slabo urejanje ostalih 'malih' dogodkov, kar je vodilo v zmedenost potencialnih obiskovalcev in upadanje njihove pozornosti proti koncu leta. Sama programa EPK kljub na zunaj jasni delitvi na programske sklope nisem mogla gledati kot konceptualno zaokroženega, bolj se mi je zdel zmešnjava drobnih in velikih kosov, kar najbolj očitno pokaže pregled posameznega umetniškega področja, recimo gledališča (in kar najlažje opazujem z vidika gledališča). Znotraj gledališkega dela je obstajala čista zmeda, saj Terminal 12 ni pokrival vsega gledališča, ostale vsebine pa so bile 'zapakirane' v druge sklope. Ali gledališče ločimo po velikosti, žanru, starosti, uveljavljenosti, ceni, po čem drugem? Ali lahko gledališke dogodke razdelimo med Terminal, Ključne mesta in še kaj? Fino bi bilo pridobiti podatek o tem, koliko gledaliških vsebin je recimo premogel program EPK. Enako najbrž tudi za ostala področja.

Sprožila se je nekakšna borba za obisk, saj smo različni izvajalci (nevede) izvajali po tri ali štiri zanimive dogodke hkrati, kak dan pa je ostal 'prazen'. To smo dobro zaznavali po svojih gostih, ki so si želeli obiskati tudi druge dogodke EPK, pa žal izbire v času njihovega bivanja ni bilo.

Vladimir Rukavina, direktor Narodnega doma Maribor: Meni kot nekomu, ki je bil vpet v dogajanje najprej kot član izbirne žirije, kasneje po prvem neuspelem zagovoru pa vse do mojega odstopa v januarju 2011 pa

kot nekdo, ki je v veliki meri vodil dogajanja, čeprav zaradi neverjetnih omejitev brez pravega vpliva, se je nekako težko opredeljevati, ne da bi se izognil očitkom, češ, saj si bil zraven. Žal nisem bil zraven. Zato lahko rečem le to: EPK je prinesla mnogo več, mnogo manj in ravno toliko, kot smo pričakovali. Bistveno pa je, kaj bo pustila za seboj. Trajnostni vidik je tisti, ki je zanesljivo najpomembnejši. Stavbe bomo že še zgradili, prej ali slej, če pa bomo zapravili »mehko tkivo«, mehko infrastrukturo, ki smo jo skupaj tkali zadnjih 50, 20, 5 let, potem nam ni uspelo in je škoda, da smo sploh poskušali. Skupaj moramo orati »Urbane brazde« našega mesta, realno in figurativno, mesto pa se mora zavedati zavez, ki jih je dalo pri kandidaturi: najmanj 20 % več za kulturo vsako leto v mestnem proračunu ob pravičnem in vzpodbudnem ter pravočasnem in smotrnem sistemu razdelitve! In nobena recesija ne more biti izgovor! Saj smo se odločili za to pot! Le tako bomo lahko ohranili in razvili to, kar je največ vrednega – programe, nevladne organizacije in ustanove ter predvsem ustvarjalnega duha, ki vedno bolj veje v našem mestu!

Dragica Turjak, direktorica Mariborske knjižnice: O tem, da je bil program kakovosten, zlasti na literarnem področju, ki sem ga najbolj spremljala, ni dvoma. Res je, da je bilo morda vmes nekaj nepotrebne razsipnosti pa tudi drugorazrednosti, a splošen vtis je pozitiven. Maribor je obiskala množica turistov, tudi v našem zavodu smo imeli občutno povečan strokovni obisk kolegov iz celotne Slovenije in veliko iz tujine. Ker smo svoje projekte zasnovali mrežno, v povezavi s partnerskimi mesti, pa smo skupaj dosegli neko dodano vrednost v vseh vključenih okoljih. Kakšen je bil dejansko učinek, se bo pokazalo pravzaprav letos, ko dogajanj ne bo. Pri promociji je šepalo pri nekaterih najvidnejših prireditvah (cikel Dvanajst), kar se ne bi smelo zgoditi. Z obiskom na naših projektih pa smo vsekakor zadovoljni, dosegli smo zelo dober odziv, tudi medijsko so bile naše prireditve pokrite.

Učinek pa bi seveda moral biti trajnosten. Zelo slabo bo, če bo v proračunu za kulturo namenjenih manj sredstev, kot jih je imela pred letom EPK (za enkrat tako kaže), zagotovo pa je največji manko ta, da nismo dobili nobenega načrtovanega in prepotrebne objekta, vsaj knjižnice, ki pomeni za mesto osnovno kulturno infrastrukturo in ima daleč največ obiskovalcev, več kot vse druge kulturne institucije skupaj (letno skoraj 700.000).

Pripravila Emica Antončič in Robert Petrovič

Summary

The ECC 2012 in Maribor has come to an end, but we are still waiting for a comprehensive assessment of the project and its results for the city. Apparently the number of events and their dispersal make it impossible to provide transparent and objective reviews of the artistic events, and something similar occurs in attempts to determine what the ECC has meant in the social sphere, while any reference to money causes a rise in blood pressure, especially ahead of the adoption of the municipality's budget for 2013, which will likely bring cuts in public funding for local culture instead of the increases that the EU expects from capitals of culture after the execution of the project.

Dialogi found itself among the collateral damage of the ECC: the uncertainty regarding co-financing by the Urban Municipality of Maribor was prolonged right up until New Year's Eve. As a result of these circumstances the publication of this last issue of 2012 experienced delay; fittingly, the focus of the issue is on this very "greatest cultural project in the history of independent Slovenia."

Vesna Čopič, an authority on cultural politics, places the ECC Maribor 2012 in the broader context of twenty years of coexistence of culture and politics in an independent Slovenia, and analyzes the main difficulties of the project in this light. Cultural manager *Marko Brumen* reviews some publicly accessible data on recipients and amounts of funding allocated. Sociologist *Franc Trček* enumerates some dilemmas of the European Capital of Culture project more generally, then assesses the events in Maribor as a story of failure and poor planning. Historian *Oto Luthar*, who in 2011 was president of the council of the Maribor 2012 Public Institute which was founded for the purpose of executing the program, and who at the end of the same year resigned in protest due to the uncertainty of financing, relates his experiences and what he learned from them. Journalist *Tanja Lesničar - Pučko* finds that Maribor acquired no new infrastructure as a result of the ECC, and sharply criticizes the program executed and the team behind it. Editor *Boris Vezjak* shows how this team, in order to justify its initial rhetorical slogans about the ECC, tried at the end of the year, when protests erupted in Maribor against the mayor and the local authorities, to take credit for "the uprising of the spirit of Maribor." "The unreflected thesis of the final success of the ECC project, which managed to arouse the masses and transform the spirit of the city, mirrors almost all aspects of its problematic nature: boastful empty rhetoric, political manipulation, ideological narcissism, and uncritical "permissiveness" in the media and public. In this sense the European Capital of Culture was not the truth of the city, but, it is to be hoped, just the reverse: that the city

will indicate a certain truth about the ECC – now, when in 2013 it remains all alone and on its own, without it.”

All these reflections are rounded out in this issue’s editorial authored by editor *Emica Antončič*, in which she questions the motives, dangerous liaisons with politics, and will to power of a single-generational team which accepted the management of the project from politicians at the last minute and in uncertain circumstances even though it was clear that neither the national nor the local political authorities had created the conditions required to carry out the ECC program in a way that would ensure high quality and would be carefully thought out and oriented towards the long run.

The editorial board sent out a *questionnaire* with five questions to 90 individuals and institutions involved in culture in Maribor who carried out programs with the assistance of funding from the Maribor 2012 Public Institute. Only 10% responded, but representing a wide enough spectrum – from nongovernmental organizations through amateur culture to directors of public institutions – that their responses reveal very specific experiences, gains, and missed opportunities of the European Capital of Culture 2012.

	št.	stran
Anketa med mariborskimi kulturniki	11-12	47
ANTONČIČ, Emica		
EPK za pre'ivetje	5-6	3
Z roko v roki s politiko	11-12	3
<hr/>		
BAJUK SENČAR, Tatiana		
Antropologija turizma in globalisti~na retorika	9	17
BREZAVŠČEK, Pia		
Merjenje gledaliskih temperatur	5-6	105
BREZOVEC, Aleksandra		
Od odgovornega turista k trajnostni preobrazbi turisti~nega sistema	9	37
BRUMEN, Marko		
Rudarjenje EPK podatkov: kdo, komu, koliko. Kaj pa: zakaj?	11-12	20
<hr/>		
ČIČIGOJ, Katja		
Politika estetike sodobne umetnosti	1-2	106
Za~arani krog kriti~ne misli	3-4	166
Potencialna fa{istoidnost zgolj~smeha	5-6	23
ČOPIČ, Vesna		
Znamenje na slovenskem kulturnopoliti~nem brezpotju	11-12	6
ČREŠNAR, Matija		
Pogledi v preteklost: Po{tela – "staro mesto" na obronkih Pohorja in njegova okolica	1-2	17
<hr/>		
DASKO, Matej		
Mira Strm~nik – Guli~: "as se nam odstira v ko{~kih, kdaj jih bomo sestavili, ni v naši mo~i."	1-2	6
<hr/>		
FLIS, Leonora		
Popolnost brez zvoka in barv	1-2	129
<hr/>		
GAJŽLER, Petra		
Druga~en film o koncu sveta	1-2	132
Igre lakote	5-6	91
GOLJA, Marko		
Pesmi zrelosti	1-2	104
Komedija o tranziciji in ve~	1-2	118
En tak ~isto gledljiv in zanimiv film □	3-4	162
Dnevnik Gregota Galjota	5-6	41
Samozavesten avtorski podvig	5-6	94
Preprosta, u~inkovita, izzivalna mojstrovina	7-8	50
Zgo{~eno o neskon~nem in najpomembnej{em	9	98

	št.	stran
HRASTEIJ, Stanka		
Izraz na obrazu	1-2	59
<hr/>		
JANČIČ, Zlatko		
Od odgovornega turista k trajnostni preobrazbi turističnega sistema	9	37
JESENKO, Primož		
Igralec in njegova prisotnost	3-4	3
Balbina Battelino Baranovič: "Ozko usmerjeni in enostransko izobraženi ljudje niso v posebno korist, kultura in umetnost zahtevata (iroko oblikovanega) loveka. Takih v tistem času ni bilo veliko."	3-4	6
Rob v središču	3-4	72
Marko Petan: "Sam sem bil ves čas tajnik društva, nisem hotel biti predsednik."	10	6
Shakespearov imaginarij na odru zgodovine	10	100
Nagnjeni rokopis gledališča Muzeum	10	104
<hr/>		
KLAJČ, Dragan		
Odziv gledalnikov umetnikov na stopnjevanje ksenofobije in rasizma	5-6	14
KOLMANČIČ, Petra		
Približevanja	10	62
KOS, Gaja		
Kako postane roman o temnopoltih sluškinjah svetovna uspešnica?	1-2	102
KOVŠČA, Nataša		
Spletna komunikacija kot performativno dejanje	1-2	95
Meje po padcu meje	3-4	159
Dejan Sluga: "Vloga fotografije je vedno pomembnejša."	5-6	99
KRAŠOVEC, Primož		
Liberalni in komunistični antifašizem	5-6	27
KRIŽAJ, Dejan		
TURBLOK – turboturizem ali turizem na turbo pogon?	8	17
Ustvarjalni turizem – medlost in razvojni potenciali	8	18
<hr/>		
LAVRAČ, Maja		
Temeljna načela verzifikacije v klasični kitajski poeziji	7-8	10
LESNIČAR – PUČKO, Tanja		
Kaj ostane, ko ni nišesar več?	11-12	37
LETNO KAZALO 2012	11-12	66
LUTHAR, Oto		
EPK Maribor 2012 – pogled v kulturniško in politično drobovje Slovenije	11-12	33

	št.	stran
MAJCEN, Matic		
Upornik, konformist, ali oboje hkrati	1-2	116
Jugoslavija od daleč	1-2	126
Privilegij uprizoritve	1-2	140
Obračun z Lacanom	5-6	101
Marko Naber{nik: "[anghaj bi zgre{il, ~e bi ra~unal samo na slovensko igralsko zasedbo.]	7-8	6
Uvod v sovjetski monta'ni film	7-8	58
Brecht o filmu	7-8	60
Cannes, trk industrije in umetnosti	7-8	67
Koncept poosamosvojitvenega filma v lu-i teorij naroda in nacionalizma	10	20
MOČNIK, Nena		
Uporaba kulture po doma~e, za tujce	9	63
MOČNIK, Rasiko		
Dve vrsti fa{istoidne politike	5-6	35
MUGERLI, Anja		
Sanje nespe~ne'a	1-2	82
MUŠIČ, Branko		
Pogledi v preteklost: Po{tela – "staro mesto" na obronkih Pohorja in njegova okolica	1-2	17
<hr/>		
NAPOTNIK, Kaja		
Demonški otrok ali kako naraven je materinski nagong	5-6	85
<hr/>		
OBERSTAR, Ciril		
Vladanje v pismih	5-6	3
Goran Luki~: "Trdi klasi~ni industrijski sindikalizem ni ve~ prevladujo~a oblika sindikalnega gibanja."	9	6
OREL, Barbara		
V kleti ~etrtega bloka	3-4	114
<hr/>		
PARTLIČ, Tone		
Pasja ulica	10	79
PEKLAR, Barbara		
Srednjeve{ka recepcija trojanskega mita v zahodnoevropskem prostoru	7-8	33
PESTI, Madli		
Gledali{ka predstava ali politi~na stranka?	5-6	19
PETEK LEVOKOV, Milan		
Ko te nekega dne pokli~e	5-6	72
PODSTENŠEK, Tomo		
^rno kolo	3-4	145

	št.	stran
ROZINA, Roman		
[tirje v vrsti	5-6	52
<hr/>		
SIMONIŠEK, Robert		
Pesmi	5-6	64
Ljubezenski trikotnik s kurentovko v te'ij{~u	10	106
SUKIČ, Nataša		
Kino	10	49
SUMMARY	1-2	144
SUMMARY	3-4	174
SUMMARY	5-6	115
SUMMARY	7-8	77
SUMMARY	9	100
SUMMARY	10	109
SUMMARY	11-12	64
<hr/>		
ŠABEC, Robi		
Kdo {e potrebuje posve~eno 'ivljenje?	1-2	114
ŠKOFIČ, Denis		
Pesmi	1-2	79
ŠMID, Andrej		
O koncu modernizacije	10	91
ŠTURM, Ana		
Okus po vojni	1-2	122
Viharni vrh	5-6	88
<hr/>		
TERŽAN, Biba		
Pogledi v preteklost: Po{tela – "staro mesto" na obronkih Pohorja in njegova okolica	1-2	17
TITAN, Robert Felix		
Du{an [arotar: "Je ~as hrupa in ~as molka."	5-6	6
Za staro pravdo	10	3
TOLAR, Tanja		
Pozabljena arhitektura ruske revolucije	1-2	91
Neskon~na narava v eksploziji barve	7-8	63
Umetniki so ljudje kot vsi drugi	9	94
Quenumove skulpture ali druga~no 'ivljenje otro{ke	10	97
TOMAŽIČ, Tereza		
Zurbar~n in zakaj sramota?	3-4	170
Krivda, odgovornost in (samo)kaznovanje	7-8	54
TOPORIŠIČ, Tomaž		
Prostori slovenskega (ne ve~) gledali{~a		

	št.	stran
druge polovice XX. stoletja	3-4	28
TOMPA, Andrea		
Gledali{~e z me~em	5-6	16
TRATNIK, Suzana		
Pobeg	1-2	63
TRČEK, Franc	7-8	57
Maribor EPK 2012 ali zgozba o neuspenu in mimobe	1-2	102
27		
VEBER, Glorjana		
V bli'ini pesmi	3-4	139
VELIKONJA, Mitja		
TURBLOK – turboturizem ali turizem na turbo pogon?	9	17
LonelyLost Planet Yugoslavia	9	80
VEZJAK, Boris		
Antikritika kot resnica prestolnice kulture	1-2	3
Slovenija vstane	9	3
EPK med resnico mesta in njegovim vstajenjem	11-12	41
VINCETIČ, Milan		
Fartbenblind Nikole Tesle	10	68
VREČKO, Tisa		
znanstvena ne nosi Achine Rachel Tsangari	1-2	106
^udna doma~nost ~ernobilskega sevanja	5-6	98
ZABUKOVEC, Petra		
Od odgovornega turista k trajnostni preobrazbi turisti~nega sistema	9	37
ZORKO, Lučka		
Divja no~	3-4	128
ŽUNJKOVIČ, Igor		
Tr'a{kost in slovenskost	1-2	110

Spoštovani,

če so vam Dialogi všeč in bi jih radi redno prebirali, se lahko nanje naročite. Cena številke za naročnike je **4,00 evre**.

Revija izhaja sedemkrat na leto, naročnina se plačuje enkrat v letu.

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:

DIALOGI, Založba Aristej, p.p. 115, 2116 Maribor ali na telefaks **02 252 18 97**. Naročite se lahko tudi po telefonu **02 250 21 93**, elektronski pošti **info@aristej.si** ali preko spletne strani **www.aristej.si**

NAROČAM REVIJO DIALOGI

IME IN PRIIMEK _____

NASLOV _____

POŠTA _____

TELEFON _____

DATUM _____

PODPIS _____

